Proletari din toate țările, uniți-vă !

Anul XI, nr. 30, joi 27 iulie 1978

Săptămînal editat de
Uniunea Scriitorilor din
Republica Socialistă România

30

România literară

Concursul național de poezie „Nicolae Labiș"
(Paginile 12—13)

CRITICUL — ANIMATOR CULTURAL

Implicat nu numai în comentarea creației ci și în formarea intelectuală a celui ce beneficiază de ea, criticul timpului nostru își mai asumă azi o responsabilitate, aceea de animator cultural, în ideea că actul negării, ca și cel al afirmării, își află expresia plenară în acțiune. Cercetarea se îmbină acum cu inițiativa publică, vizînd lărgirea și diversificarea cîmpurilor de producție literară și artistică. Îl găsim pe critic prezent chiar și în infrastructura editorială, teatrală, muzicală, cinematografică, acționînd pentru orientarea programelor, după cum îl aflăm în mijlocul cititorilor, spectatorilor, auditorilor, vizitatorilor de muzee, în efortul apreciabil de a informa și determina curente de opinie, sau angajat în manifestări complexe de valorificare a patrimoniului spiritual, de sprijinire a tinerelor talente, de coordonare a interferențelor dintre arta practicată de profesioniști și cea a amatorilor. Imaginea pedantului solitar, extras din contingent, gustînd deliciile erudiției în chip acronic e străină contextului românesc actual. Mult mai familiară e imaginea criticului cult și aplicat, prezent sistematic la conducerea cenaclului, participînd la lansarea cărților, făcînd educație muzicală în așezăminte, inițiind dezbateri teatrale pentru înfrîngerea inerțiilor și sprijinirea stimulentului novator fundamental, organizînd expoziții pentru a demonstra o idee fecundă, rîvnind a determina integrări, în serii lungi și de vastă perspectivă, a fenomenelor ce cuprind germenele noului și a satisface nesațiul social de cultură.

E desigur și aici o continuitate de atitudine specifică. Titu Maiorescu nu vedea altfel lucrurile, în fond, Eugen Lovinescu își concepea întreaga-i activitate ca un sacerdoțiu în aula uriașă a civilizației naționale. George Călinescu rămîne pentru generațiile actuale exemplar prin fervoarea participativă la procesele de edificare culturală, ca și prin valoarea fiecărui gest participativ. Caracteristica de azi a criticului animator e prezența sa în totalitatea domeniului în care se exercită, fără discriminări geografice, cu conștiința că e înscris pe orbita principală a politicii culturale în zona specialității sale.

E cert că prin complexitatea travaliului său și prin angajare în cultura de masă, în sensul ei autentic, criticul literar și de artă îl prefigurează pe culturologul expert în studiul interdisciplinar, de spectru foarte larg, în arie sociologică. Această prezență multilaterală și evidentă a criticului animator duce, neîndoielnic, și la sporirea prestigiului său personal. El beneficiază efectiv de respect, opiniile sale scrise și rostite sînt urmărite cu interes, fiecare domeniu avînd personalitățile sale critice ascultate, chemate, revendicate la judecarea și clasificarea faptelor de creație în for.

Se pune uneori problema dacă această amplă participare nu afectează cumva exercițiul profesional, impunîndu-i considerări globale, cu tocirea nuanțelor, dacă nu așează poveri prea mari pe umerii exegetului. Aici intervine, desigur, conștiința profesională a fiecăruia, cu permanentul ei reper etic, precum și aspirația firească spre calitate a muncii critice. Nu extensia activității și sporirea volumului de acțiuni cu pronunțat caracter civic sînt de natură a produce abandonuri ale exigenței. Cerințele societății față de literatură și artă, cărora criticul le este stegar, nu pot constitui obiect de tranzacții. Dimpotrivă, în atari condiții se cuvine a milita cu cel mai ascuțit spirit critic pentru valoare, împotriva inautenticității. Într-o perioadă atît de propice marilor sinteze, fișa criticului devine hotărîtoare pentru istoric și șovăielile ca și verdictele fără acoperire ori negațiile de sorginte extra-artistică pot produce serioase perturbări în ierarhizarea operelor. Se spune că sedimentările definitive le produce timpul. Desigur, însă nu fără a ține seama de judecățile, poate și de prejudecățile contemporanilor. Cum cultura dobîndește acum dimensiuni populare impresionante și volumul producției culturale sporește continuu, iar emulația are un teren practic nelimitat în marele festival național „Cîntarea României", prezența permanentă, avizată și viguroasă a criticului, prezența sa concretă are, în planul fiecărei zone de creație, o semnificație majoră.

„România literară"

PETER BALOGH : **Familie**
(Galeria „Orizont")

SUS PE CREASTĂ...

Ca o săgeată gîndul să străpungă
A erei beznă, temeri și-ndoieli,
Minciuni să risipească și spoieli
Iar vîrfu-i să se-nalțe sus pe creastă,
De aur, unde comunismu-adastă ;
Să fie-nveșmîntat din dungă-n dungă,
Să poată duce faptele la capăt,
Durata lui să fie fără scapăt,
Pe plaiuri carpatine și oriunde
Cu omenia se pătrunde,
Cum este plămădită din străbuni
Sub steagurile țării prin furtuni
Pe unde-ncinge Dunărea bătrînă
Socialista Patrie Română.

Mihai Beniuc

România literară

DIRECTOR: **George Ivaşcu.** Redactor şef adjunct: **G. Dimisianu.** Secretar responsabil de redacţie: **Roger Câmpeanu.**

DIN 7 ÎN 7 ZILE

Problemele majore ale Africii

ÎNCHEIATE SÎMBĂTĂ la Khartum, lucrările Organizaţiei Unităţii Africane (O.U.A.) au evidenţiat marile şi dificilele probleme care confruntă astăzi un întreg continent, precum şi voinţa comună a participanţilor de a aborda complexele date ale devenirii africane. Lupta împotriva colonialismului şi neocolonialismului, dezvoltarea de sine stătătoare sînt imperative majore pentru existenţa şi dezvoltarea acestei lumi care poartă încă stigmatele subdezvoltării, ale secolelor de asuprire colonială. Şi care mai trebuie să facă faţă şi azi încercărilor de amestec din afară, politicii de dominaţie şi dictat.

Depăşirea acestei situaţii de fapt — a reliefat ansamblul lucrărilor Conferinţei la nivel înalt de la Khartum — devine posibilă numai prin realizarea unităţii tuturor popoarelor africane. Este, de altfel, şi concluzia dominantă a rezoluţiilor adoptate la Khartum: realizarea unităţii depline a statelor Africii prin respingerea oricărei intervenţii străine pe continent. Apărarea şi asigurarea securităţii Africii reprezintă o chestiune de competenţă exclusivă a statelor africane, fără nici un amestec din afară, ele avînd întreaga capacitate şi posibilitate de a-şi soluţiona ele însele situaţiile de conflict ce apar, iar această soluţionare poate fi realizată exclusiv prin mijloace paşnice, prin respectul independenţei şi suveranităţii fiecărei ţări.

O a doua concluzie a rezoluţiilor Conferinţei la nivel înalt a O.U.A. se referă la necesitatea acordării unui sprijin mai susţinut luptei de eliberare din teritoriile africane aflate încă sub dominaţie străină, pentru deplina eliminare a colonialismului, rasismului, apartheidului de pe continent.

În sfîrşit, un al treilea grup de rezoluţii abordează problema efortului pe care statele africane trebuie să-l depună pentru dezvoltarea economică independentă, subliniindu-se necesitatea intensificării preocupărilor pentru depăşirea subdezvoltării, a extinderii şi diversificării relaţiilor de colaborare reciproc avantajoase între statele Africii, între statele africane şi statele arabe, între toate ţările în curs de dezvoltare în general, stabilirea unor raporturi de cooperare echitabile cu ţările occidentale industrializate, pentru edificarea unei noi ordini economice internaţionale.

Concluziile Conferinţei la nivel înalt de la Khartum vin în întîmpinarea poziţiei de principiu a politicii internaţionale româneşti, manifestată cu consecvenţă în atîtea prilejuri şi consemnată în numeroase documente oficiale. Vizitele efectuate de preşedintele Nicolae Ceauşescu în peste 30 de ţări nealiniate din Asia, Africa şi America Latină, declaraţiile comune semnate s-au înscris ca importante contribuţii la procesul dezvoltării şi afirmării noilor principii care trebuie să guverneze relaţiile dintre state. În ceea ce priveşte Africa şi problemele ei majore, să reamintim aici poziţia României reafirmată în recentul interviu acordat de tovarăşul Nicolae Ceauşescu, directorului revistei portugheze „Tempo": „După părerea noastră, este necesar ca popoarele africane să-şi rezolve problemele dintre ele — inclusiv de ordin teritorial — pe calea tratativelor paşnice, fără nici un amestec din afară [...] Considerăm că este atît în interesul ţărilor africane, cît şi al celorlalte ţări care doresc dezvoltarea independentă a Africii, să se respecte suveranitatea popoarelor africane, să se asigure întărirea unităţii lor".

Conferinţa ministerială a ţărilor nealiniate

MARŢI S-A DESCHIS, la Belgrad, Conferinţa ministrilor de externe ai ţărilor nealiniate. Participă 110 delegaţi reprezentînd guverne, mişcări de eliberare şi organizaţii interguvernamentale, printre care şi cea a României, ţării noastre conferindu-i-se — la Conferinţa de la Colombo, din 1976 — statutul permanent de invitat la activităţile mişcării de nealiniere.

Agenda lucrărilor Conferinţei reliefează prin ea însăşi complexitatea problemelor care stau în faţa acestei importante reuniuni: modul în care au fost îndeplinite hotărîrile celei de a V-a Conferinţe la nivel înalt a statelor nealiniate, privind consolidarea şi creşterea eficienţei rolului mişcării de nealiniere ca factor mondial independent în soluţionarea problemelor mondiale contemporane (Africa australă, Orientul Mijlociu, Cipru): chestiuni privitoare la evoluţia situaţiei din Europa şi din zona mediteraneană; modul în care se acţionează pentru punerea în practică a rezoluţiilor O.N.U. ce declară Oceanul Indian zonă a păcii; problema reunificării paşnice şi independente a Coreei; imperativul eliminării oricărui amestec în treburile interne ale altor state; dezarmarea; instaurarea unei noi ordini economice internaţionale şi cooperarea internaţională în acest domeniu; analiza situaţiei şi perspectivelor de progres ale ţărilor în curs de dezvoltare; întărirea rolului „Grupului celor 77" în ceea ce priveşte promovarea unor relaţii reciproc avantajoase; examinarea rolului mişcării de nealiniere în lupta pentru pace, independenţă, dezvoltare liberă, cooperare internaţională echitabilă, sprijin şi asistenţă acordate popoarelor, ţărilor şi mişcărilor de eliberare ce luptă împotriva agresiunii şi ocupaţiei străine.

Sînt tot atîtea probleme care preocupă astăzi lumea contemporană.

Cronicar

Viaţa literară

„Baladele Dunării"

● Clubul Tineretului din Galaţi, din cadrul Uniunii Tineretului Comunist, organizează, în perioada 22—23 septembrie 1978, concursul naţional de creaţie şi interpretare, în domeniul poeziei şi muzicii tinere „Baladele Dunării", ediţia I. Manifestarea este înscrisă în cea de a II-a ediţie a Festivalului naţional „Cîntarea României". Ea urmăreşte stimularea şi popularizarea activităţii de creaţie artistică ce se desfăşoară la cluburile şi casele de cultură ale tineretului din întreaga ţară. Lucrările prezentate la festival trebuie să ilustreze trecutul de luptă al poporului român, dorinţa sa de independenţă şi păstrare a fiinţei naţionale, lupta pentru unitate naţională, precum şi marile succese obţinute de ţara noastră în făurirea societăţii socialiste.

La festival pot participa toţi tinerii creatori amatori — muncitori, elevi, studenţi, intelectuali, în vîrstă de pînă la 30 de ani, care activează pe lîngă cluburile şi casele de cultură ale tineretului. Odată cu adresa, fiecare participant urmează a trimite în cîte trei exemplare, şi textele ce urmează a fi prezentate la concurs. Participanţii vor prezenta cîte 5 lucrări **pentru poezie**, creaţii originale, nepublicate şi nedifuzate la radio sau televiziune. Data limită de trimitere a textelor şi adresei de înscriere este 15 august 1978, urmînd ca pînă la 25 august un juriu special să selecteze materialele şi să trimită invitaţiile de participare.

Se vor acorda premii atît pentru poezie, cît şi pentru soliştii de muzică folk sau grupurile folk: Premiul special al ziarului „Scînteia tineretului" pentru cea mai valoroasă creaţie poetică. Premiul special al juriului pentru poezie şi, separat, pentru cea mai valoroasă compoziţie muzicală; Premiul ziarului „Viaţa Nouă" pentru cea mai reuşită transpunere muzicală a unei creaţii literare şi Premiul pentru popularitate. Etapa de concurs va avea loc în zilele de 22 şi 23 septembrie, precedată de etapa de preselecţie (15—25 august), iar spectacolul de gală la 24 septembrie 1978.

Medalioane literare

● În cadrul salonului literar de pe lîngă „Biblioteca municipală" Piteşti a avut loc sărbătorirea a trei membri argeşeni vîrstnici ai Uniunii Scriitorilor: **Mihai Moşandrei, C. Miu Lerca, Mihail Ilovici**, prezentaţi de **Ion Cruceană, Silvestru Voinescu** şi **George Niţu**. Prezentările au fost urmate de confesiuni ale sărbătoriţilor şi de lecturi din creaţia lor literară.

„Quetzalcóatl"

● La Librăria „M. Sadoveanu", vineri, 28 iulie, ora 13, va avea loc lansarea volumului **Quetzalcóatl"** de José López Portillo. Prezintă prof dr. doc. **Romul Munteanu**, directorul editurii. Participă **Aurel Duca**, vicepreşedinte al Consiliului Culturii şi Educaţiei Socialiste, **Vasile Nicolescu** şi **Aurel Martin**.

„Teatrul" lui Eminescu

● La Librăria „M. Sadoveanu" a avut loc prima zi de difuzare a volumului IV din seria **Opere** de Eminescu, cuprinzînd dramaturgia marelui poet care a fost prezentat de **D. Murărăşu** şi **Teodor Vărgolici**, redactor şef al Editurii Minerva.

La Piatra Neamţ

● La librăria centrală „Calistrat Hogaş" din Piatra Neamţ a avut loc lansarea albumului de arte **Luchian**, realizat de poetul **Ioan Alexandru**. Prezentarea albumului şi a ediţiei a II-a a **Imnelor Transilvaniei** a fost făcută de criticul **Valentin Ciucă**. Cu acest prilej **Ioan Alexandru** a purtat un viu dialog cu cititorii asupra problemelor actuale ale artei şi literaturii româneşti.

„Creion de iulie"

● Muzeul literaturii române organizează pentru elevii care îşi petrec vacanţa în taberele din Bucureşti o manifestare dedicată lui Tudor Arghezi — sub genericul „Creion de iulie". **Gheorghe Pienescu**, unul dintre editorii marelui poet, va destăinui cîteva din amintirile pe care le păstrează despre Tudor Arghezi. Actorii **Angela Chluaru** şi **Dinu Ianculescu** vor recita un florilegiu din creaţia argheziană. Va fi audiată vocea poetului recitînd din versurile sale — păstrată în Fonoteca de aur a „Muzeului literaturii române."

Manifestarea va avea loc joi, 27 iulie a.c., ora 10, la Casa memorială „Tudor Arghezi" Mărţişor, str. Mărţişor nr. 26.

Un deceniu de activitate literară

● La Biblioteca orăşenească din oraşul Nădlac, judeţul Arad, numeroşi scriitori s-au întîlnit la festivitatea organizată cu prilejul împlinirii a zece ani de activitate a cenaclului literar din localitate al slovacilor, sărbătorind totodată apariţia la Editura Kriterion a primei lucrări în ţara noastră cu caracter literar, în limba slovacă. Volumul antologic intitulat **Variaţiuni** cuprinde diferite lucrări realizate de 12 scriitori din diferite generaţii, inspirate din viaţa şi munca slovacilor din România.

Participanţii la discuţii au apreciat în mod deosebit grija pentru corectitudinea textului şi frumoasa ilustraţie grafică. Vorbitorii au exprimat sentimentele de recunoştinţă ale slovacilor din România faţă de partid, care prin politica sa înţeleaptă înlesneşte dezvoltarea spirituală a tuturor oamenilor muncii, indiferent de naţionalitate. De asemenea, la ultima şedinţă a secţiei slovace a cenaclului literar din Nădlac a fost recapitulată activitatea desfăşurată în acest an, subliniindu-se apariţia recentă a unui volum de poeme, în Cehoslovacia, de A. Stefanko şi I. M. Ambrus, membri ai cenaclului.

Revista revistelor

„Revista de istorie şi teorie literară", nr. 1 – 1978

● PRIMUL număr al **Revistei de istorie literară** pe anul 1978 se caracterizează mai ales prin diversitatea contribuţiilor; articole şi studii aparţinînd unor cercetători din sectoare diferite, ca specialitate, vin să avanseze date şi puncte de vedere, documente şi opinii, sinteze. Revista se deschide cu studiul lui Radu Constantinescu, specialist care pe urmele cercetărilor lui N. Cartojan şi, desigur, ale altora, prezintă manuscrisul unei traduceri româneşti a romanului cavaleresc, **Historia destructionis Trojae** al lui Guido delle Colonne. Tot în spaţiul literaturii noastre vechi se află şi cercetarea Cătălinei Velculescu despre **Reflexe în istoriografie**, ocupîndu-se de momentul istoric al intrării în cronici a legendelor şi anecdotelor, moment ce creează noi raporturi, de structură, în istoriografia românească, prevestind o etapă nouă, mai estetică în dezvoltarea culturii noastre.

Cercetătorul clujean Mircea Popa, sub pretextul discutării unui raport între biografie şi creaţie, face o densă monografie a vieţii şi operei lui I. Codru-Drăguşanu, ajungînd la concluzia că scriitorul nu are o operă bazată pe ficţiune ci numai o relatare a celor **văzute şi trăite**, exemplu tipic de confuzie între operă şi biografie.

Marin Bucur, cercetătorul care în ultima vreme ne-a oferit cîteva contribuţii notabile în domeniul eminescologiei, editorul **Caietelor Eminescu**, demonstrează în mod convingător că pseudonimul „Fantasio" semnalat în treacăt de I. Creţu mai înainte, este una din „măştile certe ale existenţei de gazetar" a lui Eminescu la „Timpul". Autorul trece în revistă toate textele semnate cu acest pseudonim.

Adrian Marino publică intervenţia sa, **L'Expressionnisme et L'Avant-Garde roumaine**, la Colocviul internaţional de la Strasbourg, din 5-9 iunie 1976, consacrat Problemelor Expresionismului. Eseul lui Adrian Marino fixează cu concizione caracteristicile avangardiste ale expresionismului românesc, în raport cu mişcarea expresionistă europeană, subliniind particularităţile determinate de timp şi spaţiu ale curentului expresionist la noi. I. Cheie-Pantea se ocupă de cel mai original expresionist român, de Lucian Blaga, descifrînd însă dimensiunile **orfice** ale poeziei marelui transilvan. Sinteza autorului se bazează pe o lectură temeinică a unor texte teoretice de specialitate, dar şi pe încercarea de a impune o idee originală în interpretarea poeziei lui Blaga.

Două articole sînt consacrate literaturii franceze: **Journalisme et littérature au XIX-e siècle. Un débat stendhalien**, cercetare efectuată după criterii originale de Jean Lacroix (Bruxelles) şi **Anatole France şi Impresionismul**, eseu de Silvian Iosifescu.

La rubrica „Confluenţe", Mirela Saim prezintă o secvenţă dacică în opera dramatică a lui Lorenzo de Medici (reluată, în mare măsură după un articol anterior apărut în **Revista Arhivelor**), iar Paul Cornea face o dare de seamă asupra unei călătorii de studii în R. D. Germană. Asemenea jurnale ştiinţifice de călătorie sînt extrem de utile şi ar trebui să devină o obligaţie de onoare a cercetătorilor noştri ce călătoresc în scopuri ştiinţifice.

Rubricile cu care se încheie revista cuprind o discuţie utilă asupra **Tratatului de istorie a literaturii române**, recenzii, revista revistelor, note.

Emil MANU

SEMNAL

● * * * — **DRAGOSTE DE ŢARĂ.** Sub insemnele Festivalului naţional „Cîntarea României", Comitetul de cultură şi educaţie socialistă al judeţului Vrancea şi Centrul de îndrumare a creaţiei populare şi a mişcării artistice de masă publică o **Antologie lirică** din creţia membrilor cercurilor şi cenaclurilor literare din judeţ.

● **Grigore Grigurcu — RIGOAREA VĂZDUHULUI.** Reluăm versurile din **Autoportret**: „Atît de sigur rănit / de propriile tale mîini / care ocolind golul / se repetă. / / Atît de sigur sub pavăza / ploii / a scrisului" **(Editura Dacia, 80 p., 7 lei, 1 165 ex.).**

● **Gabriela Negreanu — PAUL VALÉRY ŞI MODELUL LEONARDO.** „Această carte — scrie autoarea în partea finală a interesantei sale incursiuni critice — am dorit-o, în timp şi peste timp, un dialog. Alegînd să scriu despre Valéry mi-am mărturisit, prin însăşi această alegere, preferinţa. Interogaţiilor mele le-am aflat uneori răspunsuri în textele lui: problemelor lui le află soluţii, uneori, epoca noastră. Este drept că subiectivitatea mea rămîne aceea care decupează, selectează. Fiece nou fragment citit, fiece nouă lectură modifică tabloul de-abia schiţat, uneori chiar în momentul în care imaginea se vrea definitivă. Desigur că nu vom crede în acest **definitiv**. Textele unui autor autentic sînt infinite, în măsura în care nu vei afla nicăieri punctul terminus de la care o nouă lectură, o nouă interpretare să nu mai fie posibilă [...] Valéry este mult mai mult — şi în multe alte feluri — decît rezultă din această carte; dar **dimensiunea** pe care am încercat să-l surprind aici îi aparţine..." **(Editura Albatros, 242 p., 7,25 lei, 7.900 ex.).** (Volumul va fi prezentat luni, 31 iulie, ora 18,30, la Librăria „M. Sadoveanu", de **Mircea Sântimbreanu** şi **Mircea Martin**).

● **Bazil Gruia — EFIGIILE RISCULUI.** La cele patru culegeri de versuri **(În ţara toamnei — 1929, Arderea etapelor — 1968, Obsesia verii — 1972, Patima albă — 1976)** şi volumului **Blaga inedit, amintiri şi documente — 1974**, se adaugă, în frumoase condiţii grafice (ilustraţii: Vasile Pop Silaghi), recentul volum din care cităm **Mezopunct lumii**: „Fără-a fi zeu, cu ochii cuvintelor văd / Poezia răzbună numind ce n-are nume / Ah, bizara spirală — înfăşurînd rătăcirea de spaţiu în timp! / Trec prin mine însumi mai însetat ca prin Sahara / Şi totuşi inima îmi adapă undeva cu anii în vers / Pînă ţîşneşte văratec întrecînd în fantasme centaurii. / Risc fiecare clipă mizînd eternitatea pe propriul ei miracol / Vară fierbinte, poezia! Mezopunct lumii! / La marginea vieţi tăcerea e ritm / Se-aude-n noapte cum despresor steaua din rugini / Fraged pelinul!". **(Editura Dacia, 152 p., 13,50 lei, 1 895 ex.).**

● * * * — **POEME EPICE ALE EVULUI MEDIU. Cîntecul lui Roland, Tristan, Cîntecul Cidului, Parsifal** sînt traduse, prezentate şi prescurtate de Sorina Bercescu, Victor Bercescu şi Sevilla Răducanu. **(Editura ştiinţifică şi enciclopedică, 340 p., 14,50 lei, 28.500 ex.).**

LECTOR

Opinii despre romanul românesc

CU O LUNĂ în urmă a avut loc la Uniunea Scriitorilor o foarte interesantă dezbatere privind romanul actual, dezbatere la care au luat parte prozatori și critici. Opiniile exprimate acolo de Ov. S. Crohmălniceanu, Eugen Simion, I. Ianoși, Al. I. Ștefănescu, G. Dimisianu, Laurențiu Ulici și alți vorbitori meritau un ecou mai larg decît simpla consemnare căci, plecîndu-se de la cărțile ultimilor doi ani, s-au pus în discuție probleme generale privind specia romanului, probleme care, supuse reflecției, pot să lumineze unele aspecte inedite în tema inclusă pe ordinea de zi. În ce ne privește, am exprimat, cu acel prilej, cîteva considerații pe care găsim necesar să le reluăm în împrejurarea de față cu scopul, mărturisit de atunci, de a le confrunta cu alte intervenții.

O primă chestiune : urmărind îndeaproape tipologia romanului nostru, de la Filimon încoace, nu putem îndepărta impresia de abundență, varietate și culoare. Mai mult : fidelă reflectării veridice a realității, această specie este un adevărat microcosmos uman, în care se regăsesc toate clasele sociale și toate categoriile umane : țărani dîrzi sau înfrînți, naivi sau isteți, lucizi sau înțelepți ; arivești vicleni, cinici, răzbătători, obsedați de avuție, de putere și de triumful social ; boieri sentimentali sau decrepiți, generoși sau răi, patrioți sau trădători ; domnitori și voievozi, viteji sau incapabili ; aventurieri sau delăsători, demofili sau tirani ; intelectuali răzbătători sau victime ale inechității sociale, victorioși sau oameni de prisos; femei frumoase, zdravene, iubețe (cum zice Sadoveanu), stăpîne sau victime ale bărbaților, temperamentale sau bovarice; tineri absorbiți de pasiuni, mai ales erotice, dar și intelectuale, copii geniali dar neînțeleși, răsfățați de părinți și de soartă sau striviți înainte de vreme ; mic-burghezi balcanici sau cu nostalgii veșnice, cu umor gras sau cu spirit de finețe etc. etc. Izbește, în primul rînd, coloritul, pitorescul peisajului uman.

Se află, fără îndoială, și eroi complecși, a căror existență se desfășoară pe dimensiunile adîncimii, pentru care viața înseamnă în primul rînd cunoaștere în ordinea existențială, care au vocația și percepția absolutului, care depășesc, prin urmare, existența comună, banală, măruntă, „de epidermă" (mai ales la Camil Petrescu). Ne exprimăm însă părerea că această categorie este încă sărac reprezentată, că se află în net dezavantaj în raport cu celelalte (numite sau nenumite), că, altfel spus, omul superior este aproape copleșit de umanitatea superficială, poltronă, telurică, negativă în general. Romancierii au fost, după opinia noastră, prea adesea tentați de spectacolul exterior, dintr-o dată vizibil și accesibil, și prea rar de universul adîncurilor, acolo unde sălășluiește și se plămădește lamura nepieritoare a spiritului uman. Acaparat de lumea senzațiilor, a reflexelor și funcțiilor primului sistem de semnalizare, romancierul român a rămas prea adeseori cantonat în acest spațiu pedestru, aromele tari ale piscurilor sufletești nu l-au pătruns decît arareori. Personaje adînc meditative, care să revoluționeze gîndirea, care să provoace sensibilitatea și mintea cititorului prin dramatismul destinului lor uman sau prin insurgența sublimă a reflecției, care să ne transporte prin purgatoriul, purificator, al suferinței (înțeleasă ca aspirație mistuitoare și nu ca masochism steril ori trăirism bufon) sau prin empireul exaltării și extazului, care să răscolească adîncurile ființei noastre, aproape lipsesc. Cu greu ne vin în minte romane ale marilor revelații umane, în care valorile morale fundamentale : binele, adevărul, dreptatea să fie cucerite cu jertfe, dar nu trecute prin focul bengal, ci prin combustia purificantă, care să creeze stări extatice, de iluminare, de transcendere în zonele existenței înalte, prometeice sau luciferice, de cotă demiurgică. Romane care, spărgînd și devansînd crusta etnograficului și pitorescului, a originalității de broderie, să aspire la originalitatea substanței. Ne amintim, în acest moment, de o reflecție a lui Pârvan din lecția de deschidere de la Universitatea din Cluj, din 1919, cînd marele gînditor, adresîndu-se tineretului studios, îi indica direcțiile pe care trebuie să meargă spiritualitatea României : „Noi avem a oferi instinctului creator al națiunii noastre idei, iar nu forme. Și ideile vor fi imediat roditoare, pe cînd formele vor fi sterile" **(Datoria vieții noastre).**

AVEM impresia că, pornindu-se mai ales de la roman, s-au emis numeroase teorii convergente privind așa-zisa „inaptitudine metafizică" (altfel spus, reflexivă) a românului, care ar fi un ins mereu senin, practic, cu umor, adaptabil, tranzacțional, aproape „balcanic" etc. Este însă foarte important să constatăm că mari personalități ale spiritualității românești contrazic o asemenea imagine. Să-i numim pe Eminescu, Bacovia, Blaga, să ne referim numai la **Miorița** sau **Meșterul Manole**, eșantioane ale sufletului românesc, și ne vom convinge ușor că generalizările în materie de psihologie etnică sînt cel puțin riscante. Și totuși, cum se explică absența, sau prezența nesatisfăcătoare a dimensiunilor adîncimii spirituale în romanul românesc? Este această specie, în structura ei, inaptă pentru ilustrarea acestor dimensiuni? Credem că dimpotrivă, și exemplele, numeroase, din alte literaturi, ne stau la îndemînă. Încercînd să găsim o explicație a acestei stări de fapt, pe care o credem de ordinul evidenței, am ajuns la următoarele considerații : **literatura română a parcurs într-un timp prea scurt și într-un ritm prea accelerat romantismul.** Așa-zisa „ardere a etapelor" a lăsat nu numai flăcări, ci și multă cenușă. Dar de ce ne referim, neapărat, la romantism ? Doar nu romantismul echivalează cu triumful romanului, ci etapa ulterioară, așa-zisă a realismului. Noi considerăm însă romantismul nu ca o simplă epocă literară, în scurgerea vremii, ci ca o mare epocă spirituală, generatoare de elanuri creatoare fără precedent, o epocă a marilor sinteze, a marilor plonjoane în destinul individual și colectiv, o epocă ce a răscolit ființa umană, care și-a propus și a descoperit ceea ce nu se știa sau numai se bănuia, o epocă a marilor revelații, a marilor extaze, **a marilor tentative ale spiritului**, a naturilor titanice și proteice, care a dus încă din preromantism la tipologii precum cea a lui Faust și a lui Hamlet, a Regelui Lear și a lui Jean Valjan. La noi a hrănit marile spirite ale veacului trecut, pe Eminescu, Eliade Rădulescu, Hasdeu, Macedonski.

Întrebat fiind ce crede despre romantism, Iorga, el însuși un suflet devastat, satanic, răspunde clar : „Romantismul e cea mai înaltă formă de existență a spiritului, e însăși viața superioară a spiritului omenesc". Eminescu recunoaște în romantism însăși structura sa firească : „Eu rămîn ce-am fost, romantic". Romantismul nu e un simplu curent, o direcție în literatură și artă, o manieră stilistică ; el este **nucleul germinativ al tuturor curentelor moderne** care, chiar dacă i se opun programatic, nu fac decît să-i dezvolte anumite laturi. Simbolismul, existențialismul, chiar naturalismul descind din romantism. Rolul stimulativ ori formativ al romantismului este enorm, este decisiv pentru spiritul modern însetat de cunoaștere, chinuit de angoasele unei civilizații paradoxale, dar eroic prin unica șansă a supraviețuirii. Eminescu, spiritul tutelar al literaturii române, în fibra vieții căruia s-a concentrat și s-a sublimat simțirea românească superioară, a cărui vocație de martir pentru cauza sfîntă a Patriei și a Artei înlătură dintr-o privire de „tînăr zeu" imaginea statornicită a dulcelui nostru balcanism, se cuvine să reprezinte pentru noi un veritabil „memento". Și, dealtminteri, un popor care, „sentinelă la porțile bătrînei Europe", a dat în scurgerea secolelor atîtea jertfe de sînge, apărînd cu prețul generațiilor vatra strămoșilor, nu se poate situa în afara marilor jaloane ale cugetării umane. Iar „miracolul românesc" din ultimul deceniu, pe care, din cauza timpului prea scurt, nu-l putem aprecia îndeajuns, nu s-a putut realiza decît sub bolta gîndirii avîntate și profunde și a eforturilor superbe ale clipei și ale duratei.

Poezia, în primul rînd prin Eminescu, Macedonski, Bacovia, Blaga, Arghezi, Ion Barbu este o mărturie mai fidelă a acestei laturi (nu unică, desigur, dar credem, importantă). Proza însă, și în primul rînd romanul, au posibilități mari, nu îndeajuns fructificate în primul rînd prin construcția psihologică și prin epica ideilor, prin caracterul exponențial al personajelor protagoniste. Și, în ciuda scepticismului comun cu privire la opțiunile tematice, credem că motivul literar e una din condițiile izbînzii artistice. Tudor Vianu observa că Molière în **Don Juan** se depășește, devine aproape shakespearizant pentru că se oprise în fața unui alt subiect decît cele obișnuite și la îndemînă, iar această împrejurare i-a încordat energia creatoare într-o direcție nouă și surprinzător de revelatoare. Altfel spus, vocația și aspirația nu sînt incompatibile, ci consubstanțiale. Imaginea scriitorului care scrie așa cum păsările cerului cîntă se cere întregită cu cea a creatorului obsedat de demonul permanentei autodepășiri, închinător al prometeicului „excelsior".

E DE LA sine înțeles că nimeni nu pledează pentru un tezism suigeneris, fie el înnobilat de finalități superioare. E, de asemenea, limpede că nu vrem să înfigem reperele unei direcții unice în romanul românesc, cu atît mai mult să excomunicăm direcțiile existente și care și-au dovedit, deja, vitalitatea. Critica nu-și poate propune asemenea scopuri decît expunîndu-se ridicolului. Dar critica nu se poate lipsi de a exprima, în egală măsură, adeziune, entuziasm, precum și deziderate, chiar insatisfacții. Cu atît mai mult cu cît unele exemple, în sensul discutat de noi, dovedesc că putem să ilustrăm cu încredere și această dimensiune spirituală. Putem, deci, cere scriitorilor mai mult. Problema pe care o ridicăm ni se pare că merită atenție mai cu seamă în condițiile aspirației, firești, a culturii române de a intra mai ferm în circuitul universal, răspunzînd astfel condițiilor optime create de orînduirea socialistă tuturor veritabililor creatori. Încheiem intervenția cu un citat din Marin Preda care, referindu-se la această chestiune, exprimă idei de o profunzime ce-i este atît de proprie : „Marea forță creatoare a artei noastre ar trebui să se reverse de aici înainte dincolo de formele de expresie care, păstrîndu-și mai departe farmecul inexprimabil al specificului național, să fie totuși **covîrșite de conținut** (s.n.) și acest conținut să-și caute astfel nestingherit drumul spre universalitate".

Pompiliu Marcea

ANGELA BALOGH : **Transfăgărășanul**
(tapiserie, Galeria „Orizont")

Închinare

Iată, port în mînă floarea vîrstei mele
o îndrept spre țară, în genunchi, și zic :
e a ta, primește-o fiindcă fără tine
viața mea întreagă n-ar fi fost nimic

un izvor de apă vie izbucnește
de subt stînca ființei mele de bărbat
zi de zi, frenetic, sap să-i schimb făgașul
și spre rădăcina țării îl abat

sînt cumplit de tînăr, noaptea pun căpăstrul
cerbilor din sînge ca-ntr-un antic rut
în calești de lavă lunec cu iubita
și-am să dărui țării primul meu născut

țara e la urma urmei un tezaur
străjuit de-un șarpe alb făr'de venin
tot ce am, firește, string în el și încă
în adînc de suflet simt că-i prea puțin

tot vorbind de dînsa ceriul gurii mele
s-a umplut de stele ca de struguri grei
și devin eu însumi un potir de aur
închinat de-a pururi întru slava ei.

Corneliu Vadim Tudor

Interpretări

MIRON RADU PARASCHIVESCU

MIRON Radu Paraschivescu (1911—1971) a debutat în cercurile de avangardă și a susținut în articole agresive radicalizarea liricii românești, dar poemele lui de început (strînse mai tîrziu într-o culegere) respectă în chip suspect ritmurile poetice tradiționale. **Parfum de busuioc, gondolă aurită, plînset de tălăngi, greier care toarce în iarba înelată** — arată o impresie pre-eminesciană. Abia un **Cîntec** cu versul mai rupt ne aminteste, prin muzica barbară și tristă, prin corbii solitari și cavouri, de Bacovia și de imaginația neagră a simbolismului. O **Baladă** din aceeași perioadă rezumă drama erotică romantică, un poem cu versuri mai incitante **(Rod putred)** duce gîndul la **Testamentul** arghezian („Și-otrava adunată în stihuri o desfac"), un altul **(Întîia erezie)**, cu aer mai metafizic, tatonează tăcerile spirituale ale lui Blaga („auzi cum degetele se afundă-n întuneric").

Din cîmpul poetic avangardist vin unele imagini mai crude (marea verde ascunde „convulsii de epilepsie", ochii ce se scurg „precum albușuri de ou", carnea femeii este un arc voltaic). De la ermeticii solemni și muzicali, tînărul Miron Radu Paraschivescu deprinde gustul pentru tăcerile verticale, luminile vesperale. El taie articulațiile dintre versuri și trece ideile prin marmura unui poem rece, sculptural: „Lama cîntecului acesta acompania pavana. / Albă marmoră în fecioara ovală, / Cald, alungarea spațiului egală, / Amprenta unei lacrimi pe afară. / Pasărea prelungită atenua în formă / Ca drama într-o spadă, pauzal. / Fals coapsa e în lună fuga unui cal. / Narcisică pe boltă strangularea. / Povestea e ascunsă în ultima lumină / Ca nimfa alungată pe salcia de jad. / Orele nopții acesteia, metaniile, cad. / Curva, amanta cu poemul în palmă, / Cîntecul acesta acompania pavana." **(Floarea din Cuba)**.

Toate acestea sînt niște exerciții în game diferite, o încercare chibzuită a corzilor. Mai noi ca stil, nu însă mai profunde estetic, sînt poemele-reportaj, unde imaginația leapădă orice solemnitate și coboară în lumea străzii. Ziaristul antifascist care a fost, în deceniul al IV-lea, Miron Radu Paraschivescu, transpune gîndurile lui în poeme în stilul Walt Whitman. Despre ele, autorul va spune mai tîrziu că n-au altă valoare decît aceea de a fi niște documente de viață. Completîndu-le cu alte versuri, scrise în modul aceleiași retorici prozaice și ardente, el le-a publicat într-un volum cu un titlu programatic: **Declarația patetică** (1960). Unele recomandă etica acțiunii **(Calea virgină)**, altele exprimă, într-o formă mai atenuată, estetica suprarealistului Desnos, bazată pe revenirea la elemente. Un poem se intitulează în acest sens: **Reîntoarcerea la elemente**. Imaginea călătoriei „în marginea nopții" amintește de Céline. Autorul îi dă însă un înțeles social subversiv. În genere, este vorba de o poezie politică, directă sau ascunsă în parabole transparente, o poezie, în ambele cazuri, lipsită deliberat de orice rafinament. Poezia politică ia, uneori, formă epică **(Vasile Rotaru, Scrisoare într-un pachet cu alimente)** și proclamă dizolvarea subiectivității în față:

„Nu vă bizuiți pe mine!
Eu nu sînt decît ecoul și (uneori) prevestirea faptelor noastre".

Versurile respiră un aer conspirativ și evită sistematic marile teme abstracte ale poeziei. Ele vorbesc într-un limbaj cît se poate de exact și de prozaic despre mîntuirea omului prin luptă, despre pîinea unanimă și (după Paul Eluard), despre grădina suspendată a creierului, mitizează o vorbă banală **(Bună ziua)** și anunță profetic nașterea unei noi retorici.

Importantă pentru mentalitatea unei generații exasperate de o artă prea rafinată și abstractă este o **Ars poetica** din 1943.

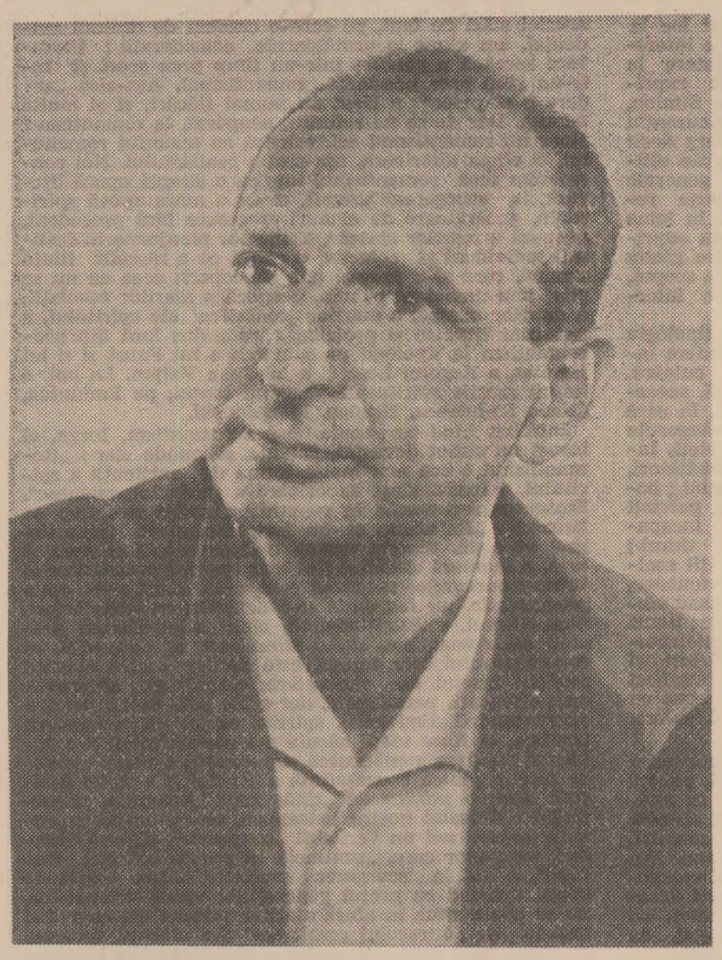

Ea anunță, în propoziții indignate, refuzul purismului, refuz din care tinerii poeți de după război vor face un program. Iată un fragment tăgăduitor și ironic: „Mi-e rușine cu voi, domnilor poeți, / pentru săraca voastră neputință, / pentru că n-ați făcut decît să vă gîdilați cu floricele de stil, / fără să credeți niciodată, înrăit, / că doar un singur vers v-ar putea costa și o viață" [...] „Să vă fie rușine măcar de frumoasa Madeleine, / fosta nevastă a cel puțin doi presupuși poeți, / care n-au știut s-o facă să se simtă pătrunsă / de versul lor lubric, lunecos!"

„Agitator și duhovnic", Miron Radu Paraschivescu este în aceste versuri descusute un poet, mai ales, al rodului și al elementelor. Mărul, pîinea, dulceața de zmeură, femeia fecundată intră în versuri ce arată bucuria contemplației și viziunea, exprimată deocamdată fragmentar și fabulistic, a unui univers în febra metamorfozei. Iată o laudă a mărului: „Măsură a lumii, / normă deplină lumilor / care-ți îmbraci în cea mai dulce carne, în cea mai aprinsă piele, / semințele negre te vor perpetua (rodul fecundării din care te-ai și zămislit pentru ele), / tu, expresie și mijlocitor al fecundării naturii, / început și rezultat al relațiilor organice dintre pămînt și soare, dintre bărbat și femeie. / / Măsură și supremă dovadă a legilor dintîi, / mărturie crescută între pămînt și cer / și primul argument al paradisului terestru", care nu-i decît o prefigurare mai prozaică a laudei tomatei de mai tîrziu.

ÎNSĂ paralel cu acest poet profetic (un profetism al simplității!) este altul, rafinat și ironic, prețuitor al cîntecului de lume, în varianta lui cea mai neagră. Este poetul din **Cîntice țigănești** (1941) în care unii comentatori au văzut un protest (autorul însuși a dat o indicație în acest sens), însă protestul, dacă există, ia forma exaltării simțurilor libere și a voluptăților sălbatice. Asasinarea poetului spaniol Federico Garcia Lorca, în 1936, ar fi hotărît pe Miron Radu Paraschivescu să reia tema frumoaselor „romancero" și să-i dea o figurație lirică nouă. Patru din aceste fermecătoare balade **(Nevasta mincinoasă, Cîntic de fată neagră, Cîntic de lună și Cîntic de poterași)** sînt, cum arată cei care au studiat problema, niște traduceri infidele din **Romancero gitan** (1924-1926). Însă faptul în sine n-are nici o însemnătate. Poetul român a luat un scenariu și în el a introdus un limbaj cu desăvîrșire original, și limbajul constituie, în esență, substanța poeziei. Un punct de plecare pentru **Cîntice țigănești** este desigur **îndemnul**, așa cum l-a transmis tradiția orală și poezia cultă, de la Anton Pann la Ion Barbu. Miron Radu Paraschivescu este și el un „mare sensibil schimonosit", cu cerul gurii „dedat cu mirodenii" (G. Călinescu), un balcanic inteligent, amator de vorbe porcoase, purificate de orice vulgaritate pe măsură ce sînt trecute prin pînza fină a unui lirism naiv (prin fabulă) și rafinat prin limbaj și ironie.

VOLUMUL cuprinde 17 **Cîntice de lume** și 11 **balade**, la care se adaugă un epitaf inspirat de Anton Pann, patronul spiritual al lui Miron Radu Paraschivescu. Primele sînt niște romanțe pustiitoare în ton înșelător umoristic. Atmosfera este, la început, aceea din poemele erotice minore ale lui Eminescu: tîrg stins la ora slabă a serii, pînda înfiorată a îndrăgostitului, uliți pustii, case cu zorele, sunete de vechi pian, întîrzierea crudă a femeii etc. Ironia, puțină, curge la mari adîncimi și nu tulbură prea mult gravitatea (în sentimentalitate) a versurilor: „O ceață cobora ușor, / Simteam în suflet un fior, / Iar lampagiu-n cap de uliți / Prindea o stea în vîrf de uliți. / / Și se pierdea cu pasul rar / Prin pîcla serii, pe trotuar, / Cînd eu pîndeam ca și-n alte dăți / Pe-același drum să te arăți"...

Cîntecele sînt atît de simple încît sînt inanalizabile. A le nara (chiar sub forma cea mai potrivită pentru poezie: a trage din text **simbolurile**) înseamnă a le distruge misterul. Ce se vede întîi este limbajul lor argotic **(gagică, se gîmbea, indelicat, dată-n Paște, amurează, candriu)** care place, de regulă, omului cult, sastisit de abstracțiuni. Miron Radu Paraschivescu completează pe Mateiu Caragiale și alții cu un bogat repertoriu oborean. Însă, curios, expresiile măscăroase nu dau, în poem, sentimentul acela de trivialitate pe care îl lasă parodiile culte după cîntecele lăutărești.

Al doilea fapt care se observă este violența pasiunii. Totul este atins, în această lume de margine, de boala rea a iubirii, un hohot înăbușit trece prin mahala, ceasul este trist, ulița este pustie, cerul lăcrămează, tîmplarii bat cuie în sicrie, dincolo de geamuri, la lumina micșorată a lămpilor, se topesc ca ceara ființe pătimașe și misterioase. În această atmosferă lîncezitoare izbucnesc însă, turbate, pasiunile. Drama este mereu aceeași: o trădare, o nepotrivire, o fugă cu un „domnișor", o inconsecvență de om „candriu", robit de simțuri și cu mintea întunecată. Mai toate romanțele au un sîmbure epic, o istorie „sucară" pe care Miron Radu Paraschivescu o narează cu o calculată naivitate. Un ginerică fuge în noaptea nuntii cu o țigancă lăsînd mireasa fată și petrecerea „izmenită" **(Cîntic de nuntă)**. Istoria se încheie cu un suspin adînc, neputincios în fața maladiei fără leac: „Spune, inimă, de știi, / leac ales pentru candrii; / spune leac nedovedit, / pentru boala de iubit!"...

Un cîntec înăbușit **(Amar)**, unul dintre cele mai frumoase din volum, este o elegie romantică din care a dispărut ideea de incomunicabilitate cosmică, de nefericire inexorabilă. A rămas însă, în ciuda formelor comice ale limbajului (bibilică, bibiloi), sentimentul grav de singurătate care atrage după sine sentimentul stingerii existenței obiective în absența iubirii: „Dragostea noastră a fost / cam sucită, făr' de rost, / c-a-nceput în primăvară / ca un bob de lăcrămioară, / / și la urmă a murit / ca un plîns înăbușit, / / Da' eram noi amîndoi / bibilică-bibiloi, / cînd ardea soarele-n toi, / parcă dase boala-n noi; / gura ta, a de mulere, / de dulceață și de miere, / era arșită și boare, / mă topia și-mi da răcoare, / / Îți pica vorba domoală / ca descîntecul de boală; / lacrimă erau, și stea, / ochii tăi de peruzea, / S-a ivit vr'un domnișor, / care te-a vrăjit ușor, / ori ți-a fost mintea năucă / de te-a prins dorul de ducă! / / A murit de-atuncea, toate / / Ceasul vechi la ce mai bate, / cînd în fiecare zi / toate sînt cum n-ar mai fi!"

Baladele lărgesc scenariul epic și întăresc comentariul umoristic. Umorul n-ajunge însă să demitizeze total eroii. Rică este o variantă profană a lui Toma Alimoș. Fante de Obor, pustiitor de inimi în mahala, cuțitar, barbugiu, el este lovit mișelește de un țigan „cu mîna scurtă" și moare, demn și sfidător, cu țigarea în gură. Nu înainte însă de a mai face o ultimă faptă de vitejie: se ține cu o mînă de mijloc și cu alta „muclește" pe mișel. Dispare ca un filosof oriental cu zîmbetul pe buze. „Ghersul", cîntecul, adică, îl „duce departe", în mit, făcînd din el un „Fante de Moarte". În genul ei, balada este desăvîrșită: mișcare epică, portret esențializat, conflict, suspans, batjocorirea eroului („Spune, bă, tot te mai doare?"), pentru ca, din asemenea încercări, să răsară la urmă, mai luminoasă, mai voinică, imaginea lui ideală. Rică poartă toate însemnele frumuseții virile, în viziunea periferiei urbane: ghiers cîntător, ochi de migdale, pas legănat de boier, iuțeală în mînuirea cuțitului, bună tehnică în jocurile de noroc, eleganță vestimentară, putere de seducție. Detaliile configurează un portret numai în aparență comic, pentru că, raportat la morala mediului, Rică este exponentul unor virtuți superioare, un veritabil erou. El primește cu ironie moartea, după ce trăise ca un epicureu. Este îndreptățită, atunci, jalea de sfîrșit de lume din prologul baladei, elegia adîncă, tulburătoare din versuri în ciuda acompaniamentului umoristic: „Bate-un vînt pe ulicioară / peste inima amară, / Bate-un vînt prin țigănie / peste inima pustie, / vînt ușor de primăvară, / cu parfum de domnișoară, / Treci, vîntule, fără teamă / că nu te mai bagă-n seamă / nici o pirandă-mpudrată / cu buzele de mușcată! / Poci, tu, vîntule, să treci, / că focul lor n-o să-l seci, / și nici lacrămile lor, / după Rică din Obor!"

A doua baladă memorabilă din **Cîntice țigănești** este Viana, variantă mai sentimentală a Radei din **Flori de mucigai**. Unele detalii (jocul) se repetă, ca și imaginea femeii ca o grădină-înrourată. Portretul femeii iese, la Arghezi, din geamătul lung al bărbatului lovit de o patimă cumplită, adînc viscerală. În **Cîntice țigănești** portretul intră într-o narațiune aparent indiferentă din care nu lipsesc, bine înțeles, elementele comice. Dansul final, în noapte, sugerează în chipul celui mai răspîndit romantism, mîntuirea interioară, patima și deznădejdea, orgoliul suferinței și speranța: „Plîmbă-n pînza nopții rară, / sînii ei de jar și ceară, / se înalță, se coboară, / undă limpezită-n seară, / fum și pasăre ce zboară / se cufundă-n noaptea-ntreagă, / albă umbră-n umbra neagră / și se pierde-n depărtare, / umbră mică-n umbra mare, // Frînge-n legănatu-i joc, / subțirelul ei mijloc; / fără cîntic, fără strună, / sub încremenita lună / Viana joacă nebună: / o grădină în furtună. / / Doar brățara-i sună-n gleznă, / prin adînca nopții beznă, / și-i atîrnă-n zare, grele / policandrele de stele".

Nu toate piesele din acest original volum sînt bune. **O pasăre, Pictorul trădat, Oltenească** și altele sînt mici schițe umoristice, versificate cu dibăcie. Imaginația lirică în comedia verbală

■ In februarie 1970

este redusă. **Cintic de paj** („un Luceafăr de satră", după Al. Piru) este prea anecdotic, ca și **Hanny**, melodramă domoală ca un tangou, salvată în final de ironia percutantă a **moralei**. O atmosferă stranie, ne-autohtonă, lasă **Cintic de fată neagră, cu imagini puternice**, cum este aceea a legănării sînilor, noaptea, peste oglinda fîntînii.

S-AR putea deduce din aceste elegiace și prefăcute **Cintice țigănești** o imagine mai generală a erosului mironparaschivesc. Lipsa de „morală", în sens scolastic, ar fi prima ei virtute. Iubirea este „vraja dulce în viu lat", o plăcere chinuitoare. Pînă aici nimic nou: de la Văcărești la Eminescu și, de la el la oricare poet modern, dragostea este mereu privită în oglinda durerii. Miron Radu Paraschivescu insistă asupra vitalității ei acaparatoare. Țiganii lui trăiesc în unicul perimetru al erosului. Se bocesc, se întristează, acuză iniustiții insuportabile, dar nu trec niciodată dincolo de hotarele „focului". Este libertatea și orgoliul lor. Bărbatul are un sentiment acut al onoarei („Eu, ca un țigan ce sînt / am obraz și am cuvînt") și **roșiorul, domnișorul**, amicul care îl lucrează „lent", fanții ce se „gîmbesc" sînt adversarii lui. Tema mîndriei virile, esențială în **Cintice țigănești**, ne poate trimite la exacerbatul sentiment al onoarei din literatura iberică. Însă sentimentul poate răsări și în lumea colorată a Oborului bucureștean. A spăla rușinea unei jigniri printr-o lovitură de cuțit intră în cadrul moral al acestei lumi elementare. Femeia trădează, de regulă, mai des, dar suferința ei nu este mai mică decît a bărbatului, însă, de reținut, femeia nu trece la violențe. Ea blestemă teribil, însă ura se scurge în vorbe și, în urma ei, apare din nou jalea iubirii. Viana este o statuie de vifor pasional.

Păcatul este, de regulă, iertat, dar după o sancțiune aspră (satisfacerea onoarei). A bate și a ierta pentru a putea, din nou, iubi, arată o pedagogie simplă și eficace. A muri și a învia indică o filosofie de a birui **boala** misterioasă, de a supraviețui dezastrelor interioare. În „raiul beteag" (țigănimea), erosul este o servitute și o libertate, ca peste tot, de altfel. Deosebirea este doar că în **Cinticele** lui Miron Radu Paraschivescu, eroul trece cu o înfățișare de semeață sălbăticie prin comedia limbajului.

Cinticele țigănești au plăcut la apariția lor, plac și azi, dovadă că limba lor argotică nu s-a învechit. Este un mare lirism în ele ? N. Manolescu crede că nu („lipsit de mari mijloace lirice"). **Cinticele** n-au, într-adevăr, metafizică și, în afara iubirii, nu îmbrățișează nici o altă mare temă lirică. N-au o concepție asupra lumii, nu privesc îngîndurate dincolo de orizonturile vieții și nu impun un mare concept liric. Atîta lipsă de interes pentru mituri în poezie poate da de bănuit. Însă poezia poate trăi și în afara acestor sfere, într-o bufonerie fină. Este ceea ce face Miron Radu Paraschivescu, care, rîzînd de miturile înalte, creează propria mitologie lirică. Din ea va ieși o întreagă școală poetică (de la Geo Dumitrescu la Marin Sorescu).

LAUDE ȘI ALTE POEME (1959) schimbă stilul poetic. Nu mai aflăm nici retorica whitmaniană din primele poeme, nici lirismul sentimental și ironic din **Cintice**. Versul se clasicizează, anecdota și morala pătrund în poem. Miron Radu Paraschivescu scrie, acum, ca toți poeții din generația lui, pamflete lirice, evocări istorice ample și celebrează, în stil romantic minor, evenimentul. **Cîntarea României** este o dare de seamă despre istorie, într-o viziune elementar sociologică. Cloșca, Crișan, Tudor Vladimirescu, Bălcescu, țăranul flămînd din 1907 și alte figuri ale durerii sînt fixate pe o largă pînză fumurie, fără viziune lirică profundă. „Hai, cîntă, / Hai, cîntă, Ilie! / Că ziua cea mare-o să vie !". Este stilul unei epoci. Epoca unui stil. Ereticul Miron Radu Paraschivescu străbate și el, fără revoltă, deșerturile literaturii sfătoase, „înaripate" (cum o numește critica momentului), scriind, pe teme curente, poeme didactice și reflexive, fără originalitate. Rămîn, din această perioadă, cîteva mici desene impresioniste (**Portretul unei adolescente, Nud pe plajă**) și o decentă poezie a rodului (**Mărul, Lauda tomatei, Toamna**), trădînd un fond clasic de inspirație ce va ieși la iveală în întregime de abia în ultimele volume de versuri. Pînă atunci Miron Radu Paraschivescu dă sugestia creației obscure și laudă, în modul liric al lui Pillat (dar și al lui Anton Pann din poema roadelor !), sîngele transparent, nobletea miezului roșu și, ca un veritabil spirit clasic, sacralizează plăcerea de a mușca din pulpa fructului răcoros : „Cînd vreau să prind în fiece cuvînt / Tot ce-i frumos și spornic pe pămînt, / Cum aș putea uita să

■ La Văleni

spun vreodată / De lirica și rumena tomată ? // Mai mîndre ca aceste pătlăgele / N-au nici curcanii-n salba lor mărgele ; / Cireașa doar, sau strugurii, sub soare / Pot cuteza cu ea să se măsoare, // Frumosul fruct, crescut pentru săraci, / Ea nu și-l suie vrejuri pe araci, / Nobletea toată-n miezul plin și-o stringe, / Ea, humei negre, limpezitul sînge. // În toiul verii plină de dogoare, / Îți umple cerul gurii de răcoare, / Iar umbra serii moale cînd se lăsa, / E lampa vie strălucind pe masă. // De pîine și de apă ține loc ; / Nici să n-o fierbi și nici s-o coci la foc : / Ea dăruiește omului, mereu, / Ca și pămîntul, forța lui Anteu. // Nepreschimbată, crudă ne-ntrerupt, / Cum dintr-a lui rotire s-a și rupt, / Iar cînd o muști cu însetată gură, / Primește-o ca pe-o cuminecătură, // Și află taina-n carnea-i străvezie : / Puterea-i doar ce-i și lumină vie".

VERSUL LIBER (1964), cu poeme vechi și noi, schimbă din nou programul poetic. Miron Radu Paraschivescu este, spune chiar el undeva, **Omul cu Mască**, aici se arată un spirit bucolic și cîntă, ca Anghel, parfumul florilor, acolo este un liric în avangardă iritat de poetica tradițională și scrie versuri incendiare și eliptice. **Versul liber** reînvie vechi libertăți „integraliste", însă cu un spirit de previziune care anulează dicteul automatic, iraționalitatea calculată etc. Volumul este precedat de o prefață-program : **Majuscule**, în care Miron Radu Paraschivescu definește versul liber ca o ascezā, o libertate dictată de ordinea superioară a creației. „Liber de orice vorbărie" — este întîia exigență a versului liber. În corpul volumului dăm și peste această definiție : „o voluptate conștientă e cel mai sever ascetism". Poemul care renunță la instrumentele clasice trebuie, asadar, să recurgă la o rigoare și (consecință ultimă !) la o muzică nouă : armonia în disметrie, ordinea în dezordine, supletea și fluiditatea ideilor în mișcarea aparent întîmplătoare a imaginilor. De obicei, poetul modern înlocuiește versul cantabil printr-o metaforă șocantă. Metaforele vin rar sub condeiul lui Miron Radu Paraschivescu și lipsa lor este suplinită de incisivitatea propozițiilor banale și de noutatea (uneori paradoxală) a punctului de vedere.

TRISTELE (1968) deconspiră un Miron Radu Paraschivescu clasicizant, voluptuos cu măsură, degustător din vinul meditației calme. Imaginația caută mituri mai odihnitoare, și miturile vin din lectură și din observarea pașnicei naturi. O iubire de clasicitate tîrzie se suprapune astfel peste peisajul interior dominat, pînă acum, de demonul vitalității. Este, evident, reflexul unei vîrste, dar și o dorință (permanentă la Miron Radu Paraschivescu) de a încerca o nouă formulă poetică, încă una. Experiența din **Tristele** merge, întîi, în direcția naturii artificiale (arta). Iar din **artă** este aleasă forma ei cea mai solid materială, mai puțin vulnerabilă în fața timpului nimicitor : statuia, coloana, pe scurt : **creația pietrificată** : „Coloane, albelor fecioare, / Duh exprimat în piatra goală, / Ce duh străin să mai doboare / Această veghe minerală ?"

Simbolurile vechi (rătăcirea, metamorfoza) se închid în racle de piatră sau caută, în orice caz, materiale mai rezistente în sfera imaginarului. Homer, care exprimă vechiul instinct migratoriu al creatorului, devine simbolul închiderii lumii din afară și, totodată, simbolul rătăcirii în întunericul din interior. Perimetrul lui de mișcare devine din ce în ce mai strîmt și este apărat de ziduri.

Al doilea obiect de contemplație și meditație este natura. Versul : „în pacea zilei clare să mă scald" spune, am impresia, totul. Mărul, grădina în ploaie, albele ciuperci, hora florală, dogorile verii, moartea vegetală, prunii ca o procesiune de mirese, perele cu „țițele zemoase", agonia florilor etc. sînt observate de un Anghel cu un simț al decorativului mai scăzut : „S-a prăbușit peste-ntreagă grădina / Tot cerul, din urna lui spartă / Și hohotind își deșartă / În cristale de lacrimi, lumina, // Verdele proaspăt născut / Se-nclină în arbori și iarbă, / Plînsul veciei să-l soarbă / Pămîntul statornic și mut // De unde, în seara tîrzie / Propagă prin ramuri fiori : / În ele, mîine, ploaia străvezie / Aprinde carnavalul de culori" (**Grădină de ploaie**).

Însă nici această opțiune nu este definitivă. În interiorul meditației liniștite încolțește gîndul răzvrătirii. În imperiul geometriei divine, demonul conspiră. Un poem (**Contrarii**) aruncă în aer priveliștea tihnei și a reveriei intelectuale, versurile par scrise de un Arghezi din ziua cea mai neagră : „Sînt scîrbă tot, și tot, întors pe dos : / Mi-e drag doar ce e bubă și putoare, / Mărul, nu rumen — putred, viermănos, / Muierea tîrfă, acră de sudoare. // Șerpi de cenușă, vineți, mă pătrund : / Băloase gusturi, poftele de slugă, / Și mă ridic și mă cufund pe rînd / Sub neagra lor și blestemata glugă. / Iar cînd ajung numai pîrjol și clocot / De fumeg tot : un maldăr de ruine, / Ca-n turnul vechi neostenitul clopot, / Opt îngeri sună trîmbițele-n mine."

Un suspin trece și prin capitolul **Eros**, însă suspinul ia forme fabulistice, sau se topește în reflecția (și ea foarte veche) despre otrava binecuvîntată a dragostei (**Spin și lege**) : „Trăiesc cu spinu-n carnea ce mă doare / Atît de mut și de statornic iar, / Că-mi fac din piatra prundului altar / Și-aleg în apa lui mărgăritar"... Erotismul nu mai alcoolizează poezia. O intemeiază, o statornicește. Amantul focos din **Cintice țigănești** a devenit un „infidel datornic", cu un sentiment tihnit de stăpîn cînd simte noaptea, în pat, o coapsă docilă de femeie. Miron Radu Paraschivescu a devenit galant și cîntă acum cu mai mare rîvnă erosul conjugal.

Tristele reprezintă, după **Cintice țigănești**, cartea cea mai bună a lui Miron Radu Paraschivescu. Din **Ultimele** (C.R., 1971), cu poeme în genere nerevelatorii, scrise în perioade diferite, reținem acest formidabil vers : „Nu cred în libertate cît nu e-a tuturor".

MAREA vocație a lui Miron Radu Paraschivescu se manifesta pe alt plan. Puțini scriitori au fost iubiți, ca el, de către tineri și puțini au avut, ca el, un mai mare și mai statornic cult pentru talentul tînăr. Își făcuse, însă, de cînd era el însuși tînăr și neîndurător în judecăți, un scop și o mîndrie în a descoperi pe alții. În prefața la **Versul liber** scrie, parafrazînd ceea ce Cocteau spusese despre Raymond Radiguet, că nu-și revendică alt merit în istoria literaturii române decît acela de a-i fi descoperit pe Marin Preda și Geo Dumitrescu. În **Viața ca o pradă**, Marin Preda face tînărului descoperitor un portret memorabil : privire ageră, minte limpede, repede introdusă în problemă, rîs sincer, înecat, curiozitate aproape patologică pentru literatură și stimă mistică pentru profesiunea de scriitor. Toate aceste însușiri s-au păstrat, proaspete, pînă la moarte. Miron Radu Paraschivescu era, pentru tinerii din anii '60, o **instituție**. Cine voia să aibă un certificat de talent trebuia să treacă pe la Văleni. Și Miron Radu Paraschivescu nu stătea mult pe gînduri. Semna dovezi de talent, publica necunoscuți, îi semnala în presă. Printre aceștia erau și mulți impostori, „făcători" de versuri trăznite, însă, pedagog, M.R.P. folosea sita rară. Numai E. Lovinescu, la noi, și Jean Paulhan, în Franța, au mai avut darul neobișnuit de a ghici în cremenea inertă posibila scînteie.

Cînd apărea în București, era mereu însoțit de un grup de tineri aspiranți pe care maestrul îi prezenta cu gravitate : poetul x, prozatorul y, solidul eseist z. Tînărul în discuție era admis fără nici o discriminare în conversație, i se cerea opinia, era lăsat să-și exprime negația cea mai acerbă contra scriitorilor consacrați. Principiul lui M.R.P. era că cruzimea constituie apanajul tinereții. Și o încuraja. Mic, cu un trup ușor încovoiat și mersul împiedicat, ca și cînd (zice un prieten al scriitorului) ar fi purtat mereu galoși, cu o față de culoarea humei arse, devorată de doi ochi extraordinar de vii, Miron Radu Paraschivescu iradia simpatie, încredere și un inegalabil spirit de camaraderie. Avea uneori cruzimi în judecată, care veneau dintr-o mare, irepresibilă naivitate. **Cinticele țigănești** îi adusese o reputație solidă de expert în probleme erotice. M.R.P. nu și-o declina. Amesteca ușor, în discuție, filosofia cu sexologia, și întrerupea șirul reflecțiilor politice (altă pasiune) pentru a caracteriza în cuvinte dimboviițene silueta unei femei ce lunecă tocmai atunci prin fața geamului.

Jurnalul care, după părerea celor care l-au citit în întregime, ar fi opera cea mai importantă a lui Miron Radu Paraschivescu, este dominat (îmi dau seama după fragmentele ce au apărut) de două mituri: **politicul** și **erosul**. El și-a notat fără să-și aleagă vorbele, în chipul cel mai fidel posibil, experiențele în aceste două domenii care tulbură, cu adevărat, conștiința modernă. **Jurnalul** vrea să fie, în acest fel, nu conștiința unei epoci, ci experiența unui **cobai** manipulat de istorie și tulburat, în interior, de teribile mecanisme obscure. Iese, indirect, o literatură comparabilă, prin ardoarea cruzimii ei, cu aceea a lui Georges Bataille.

Profetismul lui, de asemenea puternic, niciodată însă constrîngător, sprijinit pe dogme, profetismul lui încuraja inobediența, **starea de indignare**, pentru ca istoria și societatea să rămînă sănătoase. De dragul istoriei, M.R.P. nu admitea sacrificiul individului. Milita pentru libertatea lui, considerînd că libertatea generală începe cu libertatea fiecăruia. Păstra, cînd spunea toate acestea, un vesel aer conspirativ, fața nu devenea posomorîtă sub povara ideilor neobișnuit de grave. M.R.P. era, indiscutabil, un om inteligent și profund, simpatic la modul muntenesc, cu umoarea schimbătoare, ca și fragila lui sănătate.

Eugen Simion

Marin

Înălţarea la cerere

Mi se lipesc buzele de ţigare
De cînd n-am mai tras un fum
Din fuiorul părului tău —
Umbli cu capul în nori
Şi părul ţi-e plin de scîntei
Rămase de la trăznete,
Na, că s-a stins ? Fumez rar
Şi cînd fumez mă gîndesc la tine.
Atunci ar trebui să fumezi mai
Des.
Nu-mi permite constituţia,
Că nu i-am prins gustul
Şi mi se lipesc buzele,
Se string, parcă trag un fermoar...
Da, am un fermoar frumos la pulover,
Toată lumea îl admiră.
Cu tensiunea pusă la punct şi cu un fermoar străin
Poţi să te descurci uşurel.
Dar să trecem la puloverul tău
De unde a răsărit acel măr ?
Cîte comentarii a mai stîrnit ! Serios ? Da.
Pot să-ţi comentez puloverul,
Ca pe o tertină din Dante ?
Nu l-am mai purtat de vreo trei ani,
Pentru că toţi se luau de
Mine : „De ce ai tu trei mere" ? Ce zici ?
Nimic, mănînc o plăcintă cu mere.
Credeam că nu ne mai ridicăm din pat
Şi iată că am sărit
Ca două resorturi de rachetă —
Unde s-or fi vînzînd nişte arcuri,
De rachetă, vreau să mă lansez în cosmos.
Îţi dau eu. Sînt noi ? Da, bineînţeles.
Bine, păstrează-le
Să mă înalţi la cerere (la cerere nu la cer).
Frumos titlu de dragoste : „Înălţarea la cerere".
Şi cu atît mai potrivit, cu cît asta presupune şi toate
Patimile respective, sărutări, vînzări, cine...

Petale

Afară-i o vreme de cîine
De ce ţi-e ruşine să te simţi bine, cînd se anunţă
Ora exactă ?
Două ore exacte au trecut una după alta, observi ?
Parcă nici n-ar fi fost.
Respiraţia lucrurilor şi oglindirea
Garoafelor una într-alta.
Petala uneia o oglindeşte pe-a alteia şi tot aşa,
Pînă se termină petalele
Şi ultima, fără soţ, vine şi te
Oglindeşte pe tine. Nu vine.
Ba, vine c-o trimit eu,
Fă-te frumoasă, că acum te fotografiez
Cu petalele.

Garoafa roşie se oglindeşte în garoafa albă.
La ce te gîndeşti ?
Că eşti ca drogul,
Ar trebui să te trec pe rafturi cu otrăvuri.
Şi eu pe tine la fel.
Nu trebuia să ne gustăm noi
La-nceput, că atunci am zis
Că doar ne gustăm şi uite
Rezultatul.
Dacă toate otrăvurile ar fi aşa de dulci
Şi cu albine-n ele, cu trîntori...
Trîntorii ca trîntorii, aşa e în dragoste...

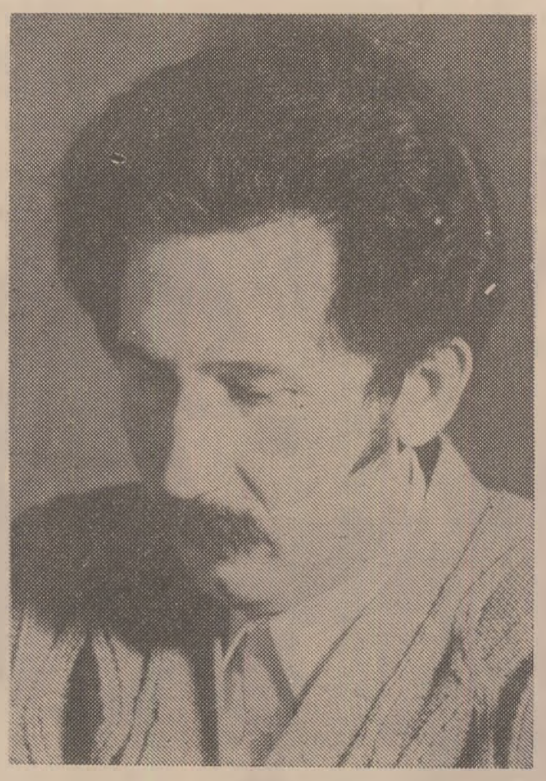

Fotografie de Ion Predoşanu

Necunoscuta

Inspiraţia e un fel de programare,
Lucrezi ca un robot.
Dar trebuie să fii bine programat.
Robotul meu
Îţi prelucrează existenţa, îmi transmite stările,
Şi mă condiţionează în funcţie de problemă.
Ce problemă ? De necunoscută.
Sîntem o ecuaţie cu două necunoscute —
Şi o sută de chibiţi care încearcă să ne rezolve.
Ştii că pînă acum au fost descrise
Un miliard de specii !
Zoologia a făcut progrese, dar omul rămîne o enigmă.
De exemplu eu, de exemplu tu.
Tu eşti o enigmă pentru mine
Pînă la un anumit punct,
După aceea mi se pare totul foarte clar, mă liniştesc.
După aceea iar începe să crească enigma
În legătură cu tine,
De unde naiba acumulezi mister ?
Asta mă întreb şi eu —
Şi eu, de unde îţi iei farmecul, farmecile,
(Ar trebui să fie după colţ şi o farmacie pentru farmece)
Şi ard de nerăbdare să dezleg misterul
Sînt ca un metal în
Punctul de fierbere. Ce zicea Petrarca în sonete
E valabil în parte, dar spus prea rimat.
Sentimentul meu pentru tine
Sparge orice tipare, cînd începe el să spargă,
Dărîmă, trîntește, e un sentiment pe bază de interes
Mereu crescînd — ca la maree — interesul mării pentru lună,
Şi cine mai face maree ? Rîurile fac maree ?
Nu dar rod, bat mai mult într-un mal, decît în celălalt.
Hai să mergem să vedem cum bate ploaia
Mai mult în gîndurile mele
Decît în ale tale,
Căci pe tine şi natura te ocroteşte.
N-am lămurit nimic. Îmi place cum te îmbraci,
Nu ce pui pe tine, ci gesturile.
Pînă te îmbraci tu îmi trece mie cheful de plimbare.
Mi-ai spus să nu mă uit, dar nu pot să nu mă uit,
Căci pe tine te iubesc nu te stimez.

Sorescu

Sărbători itinerante

Se-ntîmplă eclipse peste eclipse,
Ne cunoaştem pe întuneric şi gîndim prin pîslă.
Pîsla pusă în geam.
Ce adînc respiră unghiile în liniştea
Pe care o dau înapoi,
Crescînd, ca o înflorire de maree...
O mare cu valuri din unghii — aşa te simt venind spre mal,
Ţine oja. E foarte discretă. „E în culoarea pielii".
Toate au culoarea pielii la tine. De aceea
Nu ştiu eu să deosebesc una de alta. Şi le iei
Pe toate drept...
Dreptul meu.
Că am şi eu dreptul la tine.
Pentru mine ai putea să nici nu ţi le faci.
Oricum, e o mîndrie să ştii că cineva se pregăteşte
Pentru tine, se face frumoasă,
Se pavoazează, cum se zice,
Ca pentru o sărbătoare.

Toate femeile sînt semnele unei sărbători itinerante
Şi grădini suspendate de un fir de păr, ca sabia lui Damocles.
Unii ţinem sărbătoarea aceea, alţii nu,
Unii avem mai multe sărbători.
Dumineca e o zi sfîntă.
Cu peniţă foarte subţire te-a caligrafiat firea
(„Sună ca-n Shakespeare". „Las' să sune că nu-i răspund)
La mine a cam luat scame (peniţa) dar în linii mari
Sînt izbutit, bine trasat, nu ?"
„Păcat că nu te cunoaşte lumea.
Eşti foarte alunecos."
Cînd zici că eşti sigură pe tine, scapi — sînt iarăşi vorbele tale,
Dar eu nu-s de acord. Un om ferm.
Dacă a existat vreodată
Un om ferm, acela am fost eu.
Să nu vorbim la trecut.
Noi doi sîntem numai la prezent şi la viitor.
Spune prezent. Prezent. Şi eu spun viitor. Viitor.

Post negru

Iar e vineri, iar nu pot să mănînc carne.
Poate păstrugă. Păstruga e o porcărie.
Un campari ?
Şi eu am o stare nervoasă la stomac.
N-ai nimic, ai o ipohondrie uşoară.
La stomac ? La cap, dar se lasă la stomac,
Cînd ţi se pare că se schimbă vremea.

Sînt foarte sensibil la metamorfozele zilei,
Fiecare oră mă atinge într-un anumit fel,
Ia legătură cu un anumit nerv.
Şi mai sînt sensibil la ce
Scrie-n ziar, ori pe geam, ori pe asfalt cu cretă.
Ne doftoricim împreună.
Vrei un iaurt, na un iaurt,
Ca să ne trăim
Şi bătrineţea tot acum, în pauze.
Ca la meciul de box, se serveşte iaurt între runde,
Nu, nu se dă iaurt.
Mă rog, ceva sănătos, nealcoolic,
Ca să poată încasa pumnii în stare optimă.
Colita nu e la esofag ? „La urechi".
Atunci îmi trebuie
Ceva care să mă panseze la auz,
Spune un cuvînt magic.

Scrisori către Vasile Alecsandri

DINTRE scriitorii noştri de seamă din secolul trecut, Vasile Alecsandri a fost poate acela care a întreţinut cea mai întinsă corespondenţă cu numeroşii săi prieteni şi cunoscuţi din ţările româneşti şi din străinătate. Nu s-au păstrat însă, din bogata lui arhivă, decît circa două mii cinci sute de scrisori, iar din acestea, Marta Anineanu, eminenta editoare a corespondenţei poetului şi omului public, dă la lumină o selecţie de cinci sute de **Scrisori către Vasile Alecsandri**, documente literare, ediţie îngrijită, prefaţă, note, traduceri de aceeaşi, în Editura Minerva, Bucureşti, 1978 (in-8°, XVI + 471 pagini).

Pare curios, la prima vedere, că majoritatea scrisorilor primite au fost scrise în limba franceză şi că însişi marii patrioţi şi luptători de la 1848 şi pentru Unire îşi scriau între ei nu în româneşte, ci în limba celei de a doua patrii a lor. Numai Bălcescu face excepţie de la regula care-i cuprinde pe Ion Ghica (ale cărui scrisori în cea mai mare parte s-au pierdut), pe Costache Negri, pe Ion Bălăceanu (revelaţia acestui volum), pe Alex. G. Golescu (Arăpilă) şi pe alţii, mai puţin notorii. Traducerea lor a fost făcută impecabil, dar nu şi corectura originalelor, sau mai precis, cea din urmă revizie a acestora, aşa încît textele franceze îndeamnă pe cititorul avizat să contribuie la perfectarea operaţiei. Să trecem însă peste aceasta, exprimîndu-ne satisfacţia că avem posibilitatea, aşa cum ne-a avertizat competenta editoare, să ne apropiem mai mult de „adîncirea cunoaşterii psihologiei şi activităţii poetului". Aceasta din urmă a fost prodigioasă, mai ales ţinînd seama de înclinarea lui către reverie şi confort, ba chiar către ceea ce germanii numesc **Gemütlichkeit** şi, imperfect, s-ar putea traduce prin comoditate. Hotărît, deşi nu era om de acţiune, ca de pildă M. Kogălniceanu, nici mistuit de ambiţie politică, dovadă retragerea lui pretimpurie din agitaţia vieţii publice, Alecsandri a jucat adeseori roluri politice foarte însemnate, care-l scoteau, ca să zic aşa, din ritmul firii lui şi-l obligau să alerge, în ţară sau peste hotare, în înfăptuirea unor misiuni pe care le împlinea cu **brio**, datorită farmecului şi tactului său, ambele incomparabile.

Cum era de aşteptat, scrisorile primite de Alecsandri nu ne aduc revelaţii asupra activităţii sale publice, dintre cele mai cunoscute. Eram însă mai puţin lămuriţi asupra primei lui tinereţi, a anilor de şedere la Paris şi pînă în preajma lui '48. Din cele cîteva scrisori primite la Paris de la părinţii săi şi de la foştii lui educatori, ne putem face o idee mai clară asupra acelor cinci ani petrecuţi în capitala Franţei. „Vasilică", aşa cum îl spuneau tatăl şi mama lui, le scria rar şi fără precizări asupra mersului studiilor lui. Se ştie că-şi luase fără strălucire bacalaureatul la Sorbona, după un an de şedere la Paris, şi că avea să încerce, succesiv, fără deosebită tragere de inimă, studii de medicină, drept şi inginerie, toate părăsite pe parcurs. La 27 martie 1835, cu şapte luni înainte de bacalaureat, Elencu, mama lui, îi aduce la cunoştinţă nemulţumirea tatălui, care pînă în ajun nu era în curent cu stadiul lui de învăţătură :

„...doreşti (doreşte, n.n.) mult să ştii (să ştie), pentru că îl întriabă mulţi ci (ce) înveţi şi nu ştii (ştie) ci să li răspundă, şi pentru aceasta este supărat pe dum[neata], fiindcă ţ-au scris şi nu e-i (i-ai) făcut înscris la întrebării ci ţ-au făcut".

Prins, se vede, de ispitele Parisului, cu toată supravegherea lui Filip Furnarachi, însoţitorul său şi al celorlalţi colegi ai lui (Alex. Ioan Cuza, N. Docan, Panait Radu şi pictorul Negulici), „Vasilică" nu prea scria acasă şi lăsa pe ai săi pradă neliniştii şi supărării.

În prealabil, tatăl său îi scrisese cu înţelepte sfaturi părinteşti şi nu fără ambiţia de a-şi şti fiul întîiul la carte :

„Caută să-i întreci pe toţi cu învăţătura, ca să fii lăudat de toţi şi să bucuri pe părinţii tăi, cari cheltuiesc pentru binile tău" (scris. din „1834, av. 3/15, Eşi").

În ajun de a se întoarce în ţară, după cinci ani de absenţă, desigur fructuoasă pentru pregătirea lui literară, nu însă şi pentru vreuna profesională, Vasilică se vede nevoit să-şi achite datoriile şi cere o sumă însemnată de bani, iar ca să fie sigur de reuşită, îşi asigură părinţii că şi-a trecut ultimele examene. Era marea dorinţă a lor, să-l ştie cu o diplomă. Bucurie în familie şi deschidere a baierelor pungii ! Nu era o bagatelă :

„...pe lîngă 120 de galbeni ce t-am trimis prin c[u]c[onul] Lupu, iţ trimit 220 prin m[usiu] Scaramanga, tocmai suma ce cei pentru instrumenturi, cărţi, straie şi a voiajului".

Cel fel de „instrumenturi" pretindea V. Alecsandri că-i lipsesc, scule ingineresti sau doftoricesti, n-aş putea preciza. Pretextul era însă găsit, pentru extorcarea sumei rotunjoare. Tatăl „marsează" necerînd în schimb decît machete de instrumente agricole moderne :

„Nu uita a cerceta pe la fabrici nescaiva iscodiri noi de mori, maşini di trieri şi alte asămine şi să pui să le facă modeluri mici de lemn pentru prubă şi să le aduci cu venire, care iţ va face laudă".

Nu ştim ce fel de laudă îi va fi adus întoarcerea în ţară, fără diploma promisă, după turneul în străinătate cu care tatăl înţelegea să-şi răsplătească studiosul fiu. Bătrînul îşi exprima la urmă, în aceeaşi scrisoare, de la 10/22 aprilie 1839, regretul că fiul său nu se distinsese cu nici o publicaţie :

„Ce frumos lucru era să faci o cărticică de la sine şi [a] o da la tipar, spre a le **(sic)** prezantar'si după ce vei veni, precum au făcut Kogălniceanu şi alţi tineri !"

De aceştia nu ştim, dar tînărul de douăzeci de ani Mihalache, publicase în 1837 broşura **Esquisse sur l'histoire, les moeurs et la langue des Cigains, connus en France sous le nom de Bohémiens**, precum şi cartea **Histoire de la Valachie, de la Moldavie et des Valaques transdanubiens**, iar în revista Lehmanns Magazin, **Moldau und Walachei Romänische oder Wallachische Sprache und Literatur von einem Moldauer.** La Eşi se dusese vestea acestor lucrări ale feciorului agăi Ilie Kogălniceanu iar bătrînul Vasile Alecsandri suferea la gîndul că fiul său se lăsase pe tîntească.

Desigur, diploma nu face pe om şi Alecsandri s-a putut lipsi de ea cu strălucire. Nici viaţa regulată de familie pe care i-ar fi dorit-o tatăl nu e totdeauna o condiţie a marilor realizări. Bătrînul, crescut în tradiţii respectabile, îl întreba la 23 iulie 1854 :

„Pără (pînă n.n.) astăz n-am primit carte acee prin care zicei că mi-i lămuri pricina căsătoriii dumi[tale] : sînt cu nerăbdare".

Înţelegem nerăbdarea bătrînului, de a-şi vedea fiul, holtei „bătrîn", cum se socotea atunci, la 37 de ani, însurat şi la casa lui. Sau că îl tot sîcîia pe aceeaşi temă şi fiul îi dădea asigurări, sau mai probabil că la acea dată, acesta se hotărîse să facă pasul cel mare şi mult aşteptat de ai săi, n-am putea spune la cine se fixase poetul, mai mult în căutarea plăcerii decît în aceea de a-şi pune capul sub pirostrii.

CARUL...

Păşeam în lungul unei alei, străjuită de mari arbori cu coroana stufoasă, a căror răcoare, în acea zi de vară, îmi alungase oboseala cu care pătrunsesem sub frunzişul lor. Cîndva, tot într-o vară, încercînd aceeaşi senzaţie, mai străbătusem umbroasa alee şi avusesem surpriza să dau, la capătul ei, peste un rîu pe ale cărui unde, înalţi şi drepţi în cămăşile lor albe, alunecau plutaşi. Coborau tocmai din munţii ce se vedeau în zare, albaştri şi fabuloşi.

Trecuseră ani de atunci... Între timp — în afară de munţi — totul se schimbase, iar în arborii aleiei fuseseră montate difuzoare :

Frunză verde ca mărarul...

se revărsă asupra mea, tocmai cînd ieşeam din raza unuia dintre ele, vocea unei femei, nu neplăcută. Dar în răstimpul cît n-am mai auzit-o, în mine se trezi o mai veche şi cred că nu neîndreptăţită idiosincrazie.

Numai mărarul lipsea dintre atîtea frunze verzi, cu care îşi închipuie că ne fericesc atîţi nefericiţi cîntăreţi de muzică populară. Şi iată-l că, la următorul difuzor, revine :

Frunză verde ca mărarul
Şase boi leagănă carul...

Dar mai departe n-am mai auzit... Doamne, cum e cu putinţă atîta frumuseţe ! Dacă nevăzuta cîntăreaţă ar fi spus că îl trag sau că îl poartă peste dealuri, sau orice altceva, minunea nu s-ar fi produs. Dar a spus exact ceea ce trebuia, pentru ca închipuirea mea — cea care nu întîrzie pe pămînt, ci mă duce direct la viziuni cosmice — să-şi ia zborul. Pe loc, i-am şi văzut umplînd — şi ei şi carul — lumea. Aşa i-ar fi pictat un Grigorescu de după Brâncuşi. În aceeaşi clipă, am fost cuprins şi eu — cu toţi poeţii şi filosofii pe care i-am citit, cu tot ceea ce ştiu despre civilizaţia omenirii — în legănarea lui.

De atunci, de multe ori, aşa văd întregul univers. Ca pe un car legănat de şase boi.

Geo Bogza

ÎN JURUL anilor 1852—53, ne spune Elena Rădulescu-Pogoneanu, în temeinica biografie a poetului din fruntea ediţiei de **Poezii** (I, 1940, Scrisul Românesc, Craiova), poetul era îndrăgostit de Maria Cantacuzino, şi poate la ea se gîndea ca soţie şi în 1854, dar generoasa asistentă medicală a lui Bălcescu era atunci prietena pictorului Théodore Chasseriau (1819—1856) şi nu s-a hotărît decît într-un tîrziu să se mărite cu alt pictor, Puvis de Chavannes, care o luase ca model pentru faimoasa frescă a Sfintei Genoveva, veghind asupra Parisului. Uşor consolabil în eşecurile sale sentimentale, Alecsandri trăi curînd apoi, marital, cu Paulina Lukasiewicz, o poloncă de douăzeci de ani, despre care gurile rele din chiar „sînul" familiei lui pretindeau că fusese femeie de serviciu la ratesul lui Novakovski de la Tîrgul-Frumos. În 1857, ea îi dărui o fiică, Maria, iar în ajun de a o mărita pe aceasta, în 1876, poetul se căsători cu Paulina, legalizînd o legătură veche de douăzeci de ani, cu o femeie ce se dovedi bună soţie, mamă şi gospodină, scutindu-l pe comodul moşier de toate grijile administrative. Aceasta nu-l împiedica, în primii ani ai legăturii, să se gîndească la o căsătorie asortată, fie chiar de convenienţă şi să ceară concursul lui I. Bălăceanu, care-i răspunse cu aparent cinism :

„Îmi ceri adrese ale unor femei **de măritat**. Eu care cunosc dispoziţiile tale cu totul vagabonde şi puţin **de însurat**, şi care nu am crezut niciodată un cuvînt din pretinsele tale mincărimi matrimoniale, îţi trimit pe cele (adresele) ale două celebre c...e, 1° doamna Pena, strada Sf. Spiridon, aproape de colegiu, 2° doamna Liebe, după intrarea principală în Cişmigiu (strada Ştirbei Vodă)".

Continuarea este mai blîndă şi mai serioasă :

„Dacă ţii **morţiş** să dai urmare proiectelor tale de căsătorie (poeţii sînt aşa de încăpăţînaţi !) îţi spun cinstit că nu cunosc pe nimeni la Bucureşti care să poată face fericirea ta. D-ra Lili Cantacuzino, pe care o stimam mult, s-a logodit de curînd, citeşte **s-a vîndut**, fiului lui Ion Manu", (în trad. Martei Anineanu).

Hotărît, poetul în căutare de soţie n-avea noroc la protipendadă !

În afară de aluzia tatălui, din 1854, şi de răspunsul precis al lui Bălăceanu, din 1858, cînd poetul mergea pe 40 de ani, vîrsta demonului de amiază **(daemonium meridiani)**, adică a pe atunci socotitei crize de vîrstă, la bărbaţi, nu cunoaştem alte proiecte ale poetului, care s-a străduit să-şi „subţieze" consoarta şi s-o facă prezentabilă în lume, cînd a devenit doamnă şi soţie de ministru plenipotenţiar.

Un ultim ecou asupra strengăriei bărbatului, în acel moment de 45 de ani, ne parvine cu începutul unei scrisori a lui C. Negri, de la 25 iulie 1863. E poate un răspuns la o indiscretă plîngere a lui Alecsandri sub raportul vieţii sale erotice :

„Aflu cu atît mai mare plăcere că eşti sănătos cu cît vestea îmi vine chiar de la tine. Ţi-ai închipuit că eşti sau că ai Dumnezeu mai ştie ce, şi o mică obsesie a unei atari convingeri dobîndeşte, datorită imaginaţiei tale bogate, o vastă circonferinţă. Nu eşti decît pur şi simplu un vechi scelerat care îmbătrîneşte, de aceea cel mai bun Egipt sau cea mai bună Sicilie sînt pentru tine, dacă nu te opreşti cu totul, în orice caz, să mai pui puţină piedică, aşa cum îl sfătuiau pe Ludovic al XV-lea, cu care şi sub anumite raporturi tu ai multe puncte de asemănare" (în aceeaşi traducere).

Unul singur era de ajuns ca să înţelegem unde bătea Negri, sfătuindu-l să se liniştească, şi să nu-şi caute invigorarea pe tărîmuri mai bătute de soare decît Mirceştii.

Pentru alte faţete ale eroului corespondenţei, trimitem la pătrunzătoarele pagini de prefaţă ale Martei Anineanu.

O mică observaţie finală la adresa primei note, la întîia scrisoare ce o adresează poetului în 1859, contesa d'Agoult :

„...celebră prin prietenia sentimentală cu Liszt".

Atît de sentimentală, că a dat naştere a două fete, una măritată cu politicianul francez Emile Ollivier, cealaltă cu Wagner, şi poate şi unui fiu, după revendicările zgomotoase ale urmaşilor acestuia : d-rul Carol Davila ! Să nu mai crezi **ab imo** (din adîncul inimii) în roadele „prieteniei sentimentale" ?

Şerban Cioculescu

Amintirea cuvîntului

I

Am pe buze un cuvînt muncit de
aripi. Ajută-mă iubito,
să-l nasc din flautul subţire
al dinţilor
apoi, inocenţi, vom adormi
în miezul tînăr al zăpezii
amintindu-ne doar.
Acum în mine e o dulce transfigurare
inima mea este jumătate fruct
jumătate sfială.

II

Voi pleca, iubito, în cîmpul
acela cu fragi
să mă lepăd de lacrimi.
Păşind printre frunze fragile, prin
fragede raiuri
mă voi indemna să cuvînt.
Dar nu mai am buze. Gura mea
e astrul în care am
îngropat copilăria.

Cristinel Pricop

Ea, de primăvară

În sîngele meu
innoptase o tufă de mărăcini roz
şi eu muream încet
stringînd la piept
lumina ruginie.
În obrazul cast şi rece
îmi înflorea
un trandafir negru.
Într-o casă mărginaşe
o femeie spăla un copil,
un bărbat cu şireturile descheiate
citea despre răpirea lui Aldo Moro.
Un tînăr înalt şi palid
îşi făcea din suferinţă o glorie.
Departe,
ritmul oraşului se adîncea în mare,
din trupul meu în declin
aburea întunericul,
o libelulă subţire
mi-a ţîşnit cu aripi transparente
de sub gene,
Eu, mă pregăteam
de zborul în cercuri
ea, se pregătea
de primăvară.

Silvia Nacu

Confruntări

Grotesc și grav

DUPĂ cinci cărți de proză publicate în puțini ani, romancierul Paul Georgescu nu mai are a fi descoperit. Nu cunosc recenzie cît de cît serioasă care să-l fi tratat cu condescendența cu care e întîmpinată de obicei beletristica criticilor. Anemia celor mai multe asemenea încercări de dublă specialitate e un binecunoscut capitol de istorie literară. Siguranța cu care s-a impus prozatorul Paul Georgescu a făcut inutile complimentele de circumstanță și complezențele colegiale, care sînt arareori lipsite de picături de acid și de clipiri ironice din ochi.

Mi s-a părut totuși, că, în cele cîteva cronici citite cu privire la **Revelionul** laudele s-au adresat precumpănitor festinului verbal. Un comentar apropia elogios cartea de **Satiricon.** Altul, cu o urmă de dezamăgire, insistă mai ales asupra truculenței, a virtuozității stilistice.

Cartea nu a fost redusă la un discurs meșteșugit, construit cu savoare conștientă de sine. Dar insistența asupra trăsăturii celei mai direct perceptibile, asupra stratului de suprafață, ca să fim docți, o nedreptățește. Se simte aici și înclinația recenzenților spre observația-cheie, spre silueta desenată adesea cu o notabilă îndemînare. Este și reversul vervei reale, seducătoare, pe care cred că și criticul Paul Georgescu a plătit-o cu un coeficient de neînțelegere, de pondere deplasată Degajarea stilistică, formula corosivă sau elogioasă, mereu fericit găsită, au mascat modul sistematic și consecvent în a recepta și ierarhiza. Dar nu criticul Paul Georgescu e în discuție. Se cuvine reamintit în treacăt — pentru că mulți dintre cei în cauză par s-o fi uitat — că o întreagă generație de critici azi maturi s-au format pe lîngă el și că mai mulți dintre scriitorii menționați acum cu reverență îndreptățită dar rituală l-au avut drept paladin în vremea discutatului lor debut.

Ironia și înclinația spre pastișă sînt izbitoare în **Revelionul.** Un volum anterior — **Înainte de tăcere,** versiune modernă a hugolianului **Ultima zi a unui condamnat la moarte** — începea cu o descriere ironică a „spațiului locativ", celula în care deținutul își recheamă dezordonatele amintiri. Ironia care apără de emfază, gestul de pudoare față de ceea ce putea părea melodramatic controlează revărsarea stilistică din **Revelionul.** Ca și parodia. Mi se pare a o recunoaște în dubla finalitate a citatelor cu care începe cartea și încep cele cîteva părți. Citatele acestea din Dante și Eminescu, din Maurice Scève și Alain au și funcția uzuală a „motto"-ului, cea pe care i-au acordat-o Stendhal sau Gide. Oferă o grilă pentru unul dintre lanțurile de semnificații ale textului. Dar se percepe și rostul lor parodic.

Un grup de intelectuali, aflați într-un moment de răscruce, își petrec reuniunea festivă de sfîrșit de an, traducînd în codul lor propriu, livresc, frămîntările personale și civice. În casa descurcărețului Tache, Tiberiu, profesorul de literatură, prizonier al iubirii pentru zgomotoasa Corina, gesticulează, mimează solemnitatea și citează mereu din Dante. Romancierul împrumută ticurile livrești ale personajelor, care în momentele de cumpănă se reîntorc ironic sau dezorientați la texte.

Paul Georgescu

Alura parodică poate fi derutantă, ca și verva caricaturală. Sînt multe figuri din roman în raport cu care înverșunarea autorului pare genuină : Tache, Corina și Monel, Gicu — ultimul, un Pirgu mai bonom. Dar adesea răspunsul la una dintre întrebările prime și fundamentale pe care ni le pune orice text — „cine vorbește ?" — nu e ușor de dat. Opticile se schimbă ; pe nesimțite, glasul autorului e înlocuit de cel al unui personaj prin integrarea unui monolog în gestul narativ, prin imitație stilistică — altă ipostază a parodiei. Vorbește Iulia despre Gabriel. Vorbește o vagă și atotprezentă opinie publică.

CARICATURALUL, grotescul articulat există în **Revelionul,** îi aparțin stilistic lui Paul Georgescu. Detaliul fizic, gestul și ticul sînt mereu notate. Tibi, intelectualul rasat, capabil de abnegație și curaj, pontifică, se înalță moral pentru a compensa minusul de centimetri. Dar dincolo de stratul grotesc, **Revelionul** e cartea destrămării unui cuplu și cartea unui moment de alegere.

În meditația memorabilă asupra timpului și asupra impulsului de a-l parcurge înapoi cu care începe **Revelionul,** autorul ne previne de rosturile evocării unor întîmplări vechi de peste jumătate de secol : „ne-am întors îndărăt din plăcerea doar de a nara fără grabă, foarte pe îndelete, o poveste de dragoste". În principiu o autocaracterizare programatică nu constituie un indiciu pentru cititor. Dar printre gesturile caricaturale, de-a lungul ospățului care pare a oferi chiar schela romanului (părțile sînt intitulate **Musafirii, Bufetul rece, Plimbare cu cataif în mînă)** prin narațiunea care se fărîmițează, devine fragment de monolog, ori înghite eliptic dialogul, mărginindu-se a indica vorbitorii succesivi, ca într-un exercițiu de transcriere liniară a teatrului, se consumă ruptura dintre Gabriel și Iulia. Privite din unghiul lui Gabriel, răsfrînte în îndoielile și modul acestuia de a se autotortura, raporturile rămîn ambigue. În ce măsură e de vină preferința pentru solid, ferm și terestru a Iuliei, pînă la urmă, opacitatea ei ? În ce măsură a contribuit la sfărîmarea cuplului indecizia lui Gabriel, de care acesta va lua conștiință cu duritate chirurgicală în capitolul final, în convorbirea cu Ștefan ? Ruptura are loc fără ciocniri, e simțită însă ca definitivă. Gabriel, care are brusc sentimentul că o „explicație fundamentală devenise urgentisimă", nu va căuta această explicație, „intuise brusc că totul se sfîrșise... deoarece persoana lui — de care ea se ocupase atent, minuțios și matern în toți acești ani — îi devenise indiferentă". Cuvîntul „matern" strecurat în solilocviu e una din cheile posibile ale eșecului, încheiat pentru personaj cu conștiința unui univers detracat. „Și deodată auzi o tăcere perfectă, totul se oprise".

Circulă contrapunctat prin roman și motivele alegerii și capitulării. Intelectualii aceștia iubitori de turnire verbale și de citate au luptat pe front, au rîvnit la consecvență și acțiune. Dar pentru a nu o pierde pe Corina, Tiberiu cochetează cu gîndul de a se apropia de spiritul Tache, de a împăca umanismul și reușita practică. Iar Gabriel se apără de realitate — după cum îl va acuza Ștefan cu lipsa de cruțare a stîngismului și a tinereții — planînd deasupra cotidianului, refugiindu-se în proiectele literare. (E de notat în treacăt procedeul gidian prin care, în **Revelionul,** Gabriel își propune să scrie romanul acelui grup și acelei nopți : „și la urma urmei, nu-i deloc rea ideea pe care i-am spus-o în glumă lui Emil, să descrie revelionul, noaptea asta, pe noi toți, pe care viitorul îi așteaptă cu răbdare..."). Chiar dacă rămîn în surdină, căutarea, alegerea, renunțările posibile punctează textul. De aceea povestea acestor intelectuali, solid împlîntată în atmosfera anilor de după primul război mondial, poate fi transpusă în alte momente de răscruce și de autoînșelare, care au urmat.

Un loc comun, care se cere totuși mereu remediat, ne previne că arta nu ne oferă răspunsuri clare ci pune întrebări. Sudînd magistral grotescul cu gravul, cele din **Revelionul** tulbură.

Silvian Iosifescu

O polemică obosită

Stimate tovarășe Director

Ca răspuns la un articol apărut în revista ce conduceți, vă rog să binevoiți, în conformitate cu uzanțele și legile curente, a insera în „România literară", organ al tuturor scriitorilor din România, intervenția de mai jos :

Salutînd recent apariția unei noi piese de Dumitru Radu Popescu, criticul Valentin Silvestru, șeful secției de critică teatrală al „României literare" face, în stilul său caracteristic, și o digresiune polemică. Aș trece peste ea, așa cum mi-am promis în alte rînduri, dacă n-ar fi mai izbitoare ca oricînd prin necongruență, un model aș putea zice de incongruență în critică.

Eu afirm, în Colocviul de la Cluj, că unele piese de Blaga, de Sorescu, de Alexandru Sever și de Paul Everac, **deși distinse și premiate,** nu au avut succes de public pe măsură ; în timp ce alte piese de Băeșu, de Gh. Vlad, de Paul Everac, de Bursan și Panco, **deși criticate de specialiști,** au avut mari succese de public. Mă pun pe mine însumi pe două coloane : piese premiate care nu au succes, piesă criticată care are. Îl pun și pe D.R. Popescu între exemplele de piese lăudate și premiate, „așezate cu obstinație de un prestigios critic, în fruntea dramelor sociale", dar care n-au avut o audiență pe măsură, — „departe de asta !"

Ce deduce de aici Valentin Silvestru, absent de la Colocviu, și care e formularea sa specială ? Acel „cineva", dintr-o „împrejurare colocvială". (eu) ar fi pretins că opera respectivului dramaturg ar fi fost „înălțată pe un piedestal artificial de o critică apucată". „Prestigiosul critic" (al cărui vot, în treacăt fie zis, nici nu mi-a trecut prin gînd să-l contest, ci l-am folosit doar ca parametru), s-a iritat iar, și a devenit în propria sa formulare „critică apucată". A devenit, adică, din **unul,** mai mulți, și din **prestigios,** apucat !... Ce poți să mai adaugi ?

Și acuma vine răspunsul, vexat : nu este adevărat că unele piese premiate și distinse au mai puțin public, au o audiență mai mică (așa cum afirmam eu). Și iată dovada : **„Pisica în noaptea Anului Nou** a fost premiată în trei versiuni de un festival național".(!) Ce dovadă mai clară vreți că are public decît că „a fost premiată în trei versiuni de un festival național"?

Argumentul e zdrobitor, nu mai poate fi înfrînt nici de copii. Eu afirm : unele piese **premiate** nu prea au public ; Valentin Silvestru răspunde : ba da, au fost... premiate de trei ori !

Să mutăm chestiunea la **Două ore de pace.** Această meritoare piesă s-a jucat vai ! de puține ori la București, la Cluj și la Tg. Mureș, și orice statistică ar putea-o dovedi, oricui. Oricui, afară de Valentin Silvestru, care are și aici, contra oricărei statistici, dovada lui : „Toate spectacolele cu **Două ore de pace** au fost distinse în Cîntarea României" (!) Scurt. Chestiunea cu publicul a fost din nou „soluționată", în același fel.

Tot așa a soluționat distinsul critic și audiența **Balconului** „despre care s-au scris numeroase pagini de critică, a căror adeziune deplină — adaugă subțire — a scăpat numai celor ce nu le-au citit". Deci nici aici audiența nu se mai discută, devreme ce „s-au scris numeroase pagini de critică" ; cum nu se mai discută la **Muntele** „care a obținut Marele Premiu al Festivalului spectacolelor de tineret și copii" sau la **Piticul din grădina de vară** „care a fost pusă în scenă și după ce a fost reprezentată la Televiziune" (!) și (adaugă, ca în basme, spre știința noastră polemistul) „se joacă și azi". Chestiunea audienței pieselor **Mama** și **Andilandi** e soluționată și mai radical : „au avut vîntă scenică bogată", și gata ! Singura dată cînd se vorbește **expressis verbis** despre public e la **Muntele** „primit cu entuziasm, în săli arhipline, la Piatra Neamț"... Da, dovada acestui succes la un teatru e peremptorie, ce să mai zicem ?

După toate acestea V.S. adaugă în chip de comentariu : „Rămîne deci să ne mai lămurim ce se înțelege prin succes în condițiile culturii socialiste și în normalitatea (sic !) speței în discuție". Tocmai despre asta era vorba, să ne lămurim, la respectivul Colocviu, unde s-a pus chestiunea **de ce** în anumite condiții de cultură socialistă unele piese premiate (și aproape nu e nici una în al cărei juriu să nu fi strălucit cu precădere Valentin Silvestru) nu au și o masivă audiență de public. Doar și publicul reprezintă, dacă nu mă înșel prea tare, o componentă a succesului. Dar la Cluj, tovarășul Silvestru n-a venit să ne mai lămurim. Domnia sa preferă să ne lămurească în pagina sa, vorbind, în jurist, de un „flagrant delict de ignoranță", și, în logician, cum s-a văzut, de o **ignoratio elenchi.** E mai la îndemînă. În materie de „ignoratio" ne dă chiar o lecție practică...

Îmi pare numai rău că această obosită polemică a sa vine să pună în discuție, hodoronc-tronc ! o chestiune care n-a fost nicidecum atinsă : valoarea pieselor lui Dumitru Radu Popescu. Eu am pentru aceste piese și pentru acest autor, atît de încălzit de patos civic, un mare respect, adăugat la o bună prietenie. Eu cred că el a adus un ton nou, justițiar și fecund în dramaturgie, reușind uneori mai puțin, alteori foarte bine în produsul dramaturgic finit. Cînd a fost mai subtil sau mai abscons a avut o soartă mai nepopulară. (Ca alții). Sînt dintre cei care ar dori ca acest important autor să fie jucat mai mult în București decît pînă acum, ca publicul nostru să-i înțeleagă mai bine parabolele. Regret numai că un autor atît de nou și de viguros, trebuie „apărat" de un avocat cu o logică atît de iesită din uz, care pricepe cît vrea el să priceapă și care, iritîndu-se, e incapabil să rămînă la obiect.

Paul Everac

P.S. Nu mai comentez jocurile de cuvinte și calambururile gen „într-o dungă", ce consolidează reputația de umorist a lui V.S., atît de cunoscută nouă de la Poșta Radio.

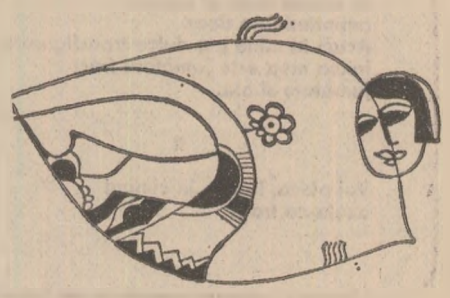

In memoriam Ștefan Tita

● SÎNT printre noi (nu însă în afara simțirii inimilor noastre) unii oameni care au devenit, peste noapte, aduceri-aminte, dar la care (înrădăcinati adînc în conștiinta, în ființa noastră la fel de perisabilă ca și a lor) te gîndești adesea cu tristețe si nostalgie, ca la niște existențe vii, si — mai ales — cu dragoste, cu aceleași vechi si nealterate sentimente care te-au apropiat, cîndva, de ei, făcîndu-ți-i amici de la prima strîngere de mînă și de la primele schimburi de cuvinte.

Așa mă gîndesc eu, azi, cu nostalgie (și așa mă voi gîndi mereu ori de cîte ori mi-l voi aminti) la prietenul și scriitorul Ștefan Tita, la acest generos, unic în felul său, mai bun pentru altii decît pentru sine, cum îmi plăcea să-l necăjesc, — scriitor pe cît de nobil si intelept, pe atît de curat sufletește. Sinceritatea si o nobilă franchete în a-si mărturisi gîndurile si bune si mai putin bune, despre el și despre altii, au fost principalele coordonate morale ale vieții sale.

Nu știu cînd și în ce împrejurări ne-am cunoscut, identificîndu-ne simțămintele, dar știu că bunul, dragul si înteleptul Ștefan Tita mi-a fost, dintotdeauna, prieten sincer. Și nu numai mie, ci tuturor celor cu care a trăit alături. Și nu puține au fost serile cînd pînă tîrziu, în noapte, insotindu-mi pașii alături de pașii săi la fel de domoli ca și întreaga-i ființă temperamentală, ne-am pierdut de-a lungul străzilor si pe sub arborii de pe Șosea, în lungi și interminabile discuții despre teatru, proză, poezie, despre toate genurile în care, de fapt, a activat.

Ștefan Tita, de la a cărui dispariție comemorăm un an, ar fi împlinit anul acesta, în august, 73 de ani. A debutat, în 1938, cu romanul **Avantajul de-a fi cîine** si nu întîmplător titlul acestui roman, precum si-al altor volume care l-au urmat (ca, de pildă, **Cintece de suferință și biruință)** l-au definit ca printre primii si cei mai activi scriitori angajati în demascarea fărădelegilor capitalismului și ororilor războiului privite din perspectiva socialismului revolutionar.

Prieten, niciodată dezmintit, al copiilor, a scris zeci si zeci de cărti pentru copii și tineret si toate îl relevă, cu strălucire, sufletul de mare si minunat copil. De-o mare frumusete moral-educativă sînt nu numai povestirile lui despre si pentru prichindei, ci și cele cu caracter stiintifico-fantastic (ca, de exemplu, **De vînzare paradisul** si **Fluturele de ivoriu)** sau piesele de teatru într-un act cu care a îmbogătit repertoriul teatrelor de amatori. Ștefan Tita n-a ocolit nici libretele muzicale, nici versurile destinate muzicii cu caracter agitatoric care la vremea lor au făcut să vibreze — si continuă s-o facă si azi — inimile tuturor generatiilor care au făcut sau au urmat războiului. Stilul său transparent, nesofisticat, e într-adins astfel, pentru că Ștefan Tita avea un crez : „Cel mai greu, cel mai complicat lucru este să scrii simplu. Asta pentru a te putea face inteles de cît mai multi, pentru ca scrisul tău să poată sluji, cu adevărat, crezului si societătii pe care le slujesti !".

Liviu Bratoloveanu

Actualitatea literară

O poveste de idei

LA început este totdeauna o poveste: cărțile din urmă ale lui Constantin Noica (și mai ales **Sentimentul românesc al ființei**) seamănă din ce în ce mai bine cu niște povești de cuvinte și idei. Istorisesc aventurile unor cuvinte, în care se ascunde o întreagă filosofie; limba și gîndirea apărînd indisolubil legate, fiecare cuvînt este o clapă care face o idee să cînte. Dacă nimerești cuvîntul magic, lumea începe să cînte, spune versul lui Eichendorff citat de Călinescu. Cu modestie autorul își refuză pentru lucrarea sa un curat statut filosofic, de vreme ce „nu o reflexiune speculativă este învăluită în basmele și creațiile noastre" de care se slujește spre a desprinde „gîndul ființei". Totuși: „Așa cum puterea noastră de plăsmuire nu poate să spună de-a dreptul ceva esențial despre un erou, ci trebuie să-l «povestească», rațiunea nu poate da socoteală de ființă decît înfățișîndu-i fenomenele și stările, făcîndu-i așadar fenomenologia. O asemenea fenomenologie întreprinde vorbirea noastră despre ființă". Modelul acestei fenomenologii care pleacă de la stratul lingvistic îl putea afla C. Noica în Heidegger, de care totuși se desparte prin concluzii: „Meditația implicită asupra ființei, întreprinsă de limba românească de-a lungul veacurilor, merită să fie scoasă la lumină. Ea s-ar dovedi cu atît mai potrivită cu cît nu ar veni ca o mustrare adusă veacului, ca la Heidegger, ci ca o încercare de întregire. De vreme ce gînditorii germani au crezut că pot citi atît de multe în vorbirea limbii lor și a celei grecești, ar putea exista o îndreptățire să pui în joc și experiența altor limbi. În vorbirea românească există o întreagă operă de modulare a ființei. De ce ar fi ea mai puțin semnificativă decît experiența istorică a altor vorbiri?" Un astfel de cuvînt magic este prepoziția **întru**: expresiile **a fi în** și **a fi întru** sînt cu grijă distinse de C. Noica, oarecum în felul în care autorul lui **Sein und Zeit** distinge între **Bewusstsein** și **Dasein.** Ceea ce în **a fi în** ține de fixare și închidere, în **a fi întru** izbutește să se deschidă, căci expresia indică deopotrivă un loc și o tensiune spre el. **Întru** este o prepoziție cu o situație specială în limba română, fără poziție exactă, prin care răzbate mai degrabă neliniștea întrebării decît certitudinea răspunsului. Nu fără rost vorbește filosoful român de „sensibilitatea noastră speculativă" (ceea ce infirmă modestia de a nu vedea în lucrarea de față o încercare filosofică) : cercetarea lui pune în joc atît sensibilitatea față de cuvînt, față de limbaj, cît și speculația, înțeleasă, iarăși heideggerian, ca o **existimatio speculativa**, orientată spre **species (eidos).** Literatura populară, Eminescu ori Brâncuși dovedesc din plin acest fel de sensibilitate: rămîne filosofului s-o scoată la iveală.

Analiza, din acest unghi, a basmului lui Ispirescu, **Tinerețe fără bătrînețe și viață fără de moarte,** reprezintă lucrul exemplar din mica fenomenologie a lui C. Noica. Basmul e repovestit filosofic, redesfășurat în scopul de a i se putea limpezi sensurile. Ceea ce rezultă este ceva cu totul nou. Un împărat și o împărătească, se știe, nu pot avea copii: „Dacă viața nu-și face isprava **de la sine** și totuși viață apare, înseamnă că poate fi un joc ceva mai deosebit — și de aici se naște povestea noastră, ca de altfel poveștile din Vechiul Testament, unde cîteva femei nu puteau avea prunci și cînd au reușit să-i aibă, uneori la bătrînețe, ca Sarah, a fost vorba de o natură exemplară în omenesc". Liniaritatea devenirii e, deci, deocamdată întreruptă; de aceea se adresează împăratul vracilor; de aceea îl avertizează „unchiașul" cum că, de va fi împlinită, „dorința ce o ai o să-ți aducă întristare". Pruncul va aparține altei ordini decît cea comună: „El o să fie Făt Frumos și drăgăstos, și parte n-o să aveți de el". Ca să-l oblige să se nască, deoarece plînge, pruncului i se promit împărăția și neveste, dar el nu ascultă decît de o altfel de promisiune, și anume de aceea că i se va da tinerețea fără bătrînețe și viața fără de moarte Atunci „tăcu și se născu". C. Noica spune: „E un cuvînt adevărat pentru toate ivirile de excepție din lume. Orice creație se naște dintr-un plîns și dintr-o tăcere... Ceva a plîns în Bach înainte de a compune o **Pătimire;** apoi tăcu și **Pătimirea** se născu". Abia crescut, Făt Frumos cere respectarea făgăduinței. Ceea ce vrea el este „un lucru nemaiauzit". Filosoful observă: „Este aici, în chip nesperat iarăși, o trăsătură a lui **a fi întru** de care aminteam: prepoziția **întru** poate deschide către ceva care **să nu fie...** Basmul românesc regăsește astfel toate incidențele și implicațiile modelului ontologic..."

Eroul trebuie să cutreiere lumea pînă va găsi făgăduința **întru** care s-a născut. Cele trei încercări la care este supus, pe rînd, sînt semnificative: „sînt ca și trei blestemuri ale acestei lumi împotriva celui ce o părăsește". Gheonoaia cea crudă care căzuse ea însăși sub blestemul părintesc reamintește lui Făt Frumos riscurile neascultării față de părinți. Învinsă, ea „îi dete un înscris cu sîngele ei" : „sîntem încă — notează C. Noica — în lumea zămislirii oamenilor din sînge, și de aceea sîngele reprezintă suprema garanție". Scorpia la rîndul ei simbolizează cercul mai larg al „rudeniilor": dacă prima încercare îl menținea pe erou „sub semnul înțelesurilor părintești", aceasta îl așează „sub semnul înțelesurilor de ginte și larg omenești, încălcate și ele". Dar cea mai frumoasă încercare este a treia: „căci tocmai în preajma palatului unde locuiește Tinerețe fără bătrînețe și viață fără de moarte stau ultimele oști ale Firii celei nesocotite de Făt Frumos în numele Ființei". Fiarele păzesc țarcul Firii : „cu dînsele nu este chip a te bate". Eroul trece pe deasupra lor, cu ajutorul calului său, și, atingînd din greșeală vîrful unor copaci, întreaga menajerie începe să urle O clipă mai tîrziu însă, cînd călătorul se lasă în jos, el vede o fată frumoasă dînd de mîncare dihăniilor, liniștite ca prin farmec, așa cum dai unor dobitoace îmblînzite. „Am trecut din lumea firii în lumea ființei... În mîinile Ființei, totul redevine bun și cuminte". Fiul omului a devenit fiul ființei și făgăduința s-a împlinit. Ca în Geneza, dobitoacele îi sînt înfățișate unul cîte unul. Eroul la de soție pe fata cea mică, din cele trei, se spun povești și totul s-ar fi putut încheia în acest paradis. Însă basmul se continuă în chip neașteptat: nu din dorința de a încălca, din nou, regula, ci din întîmplare (agentul ei fiind un iepure inofensiv), eroul nimerește în Valea Plîngerii (s-ar fi putut numi Valea Vieții), își recapătă memoria și pleacă înapoi. Lumea în care reintră i se arată mai bătrînă cu multe secole, așa cum se va arăta probabil lumea noastră cosmonauților ce se vor întoarce după îndelungate călătorii : doar pe fundul unui tron din ruinele palatului părintesc pe Făt-Frumos îl așteaptă Moartea. Este Moartea **sa,** nu moartea în genere din **Ivan Turbincă** și din alte basme. Și așa mai departe.

NU POT urmări aici întreaga dezvoltare a lui C. Noica. Să spun doar în concluzie că filosoful consideră basmul lui Ispirescu semnificativ întrucît arată că determinațiile înseși ale ființei pot sta sub vicisitudini, nu doar generalul ca în **Luceafărul** eminescian. Lumea ființei, la care eroul accede, e o „lume a ființei fără ființare" : „Ființa, viața, ca și moartea, își cer întruchipări anumite pe temeiul unor determinații anumite, iar cînd acestea nu sînt anumite, adică nu mai au nume și devin anonime, ființa intră și ea în plictisul anonimatului." Așa se explică de ce a părăsit eroul basmului țara făgăduinței.

Analiza aceasta (ca și altele, de exemplu la **Luceafărul,** însă oarecum prea rigidă) ilustrează în fond o teorie despre ființă, așa cum poate fi dedusă din limba și literatura noastră, de o mare complexitate. Chiar dacă nu sînt de acord cu unele exagerări și absolutizări ale autorului, ce nu scapă prilejul de a transforma meditația filosofică în vanul elogiu, trebuie să recunosc frumusețea ieșită din comun a tezei sale. Remarcabilul capitol intitulat **Modulații românești ale ființei** descrie șase stadii intermediare între **a fi** și **a nu fi,** toate exprimate cu ajutorul aceluiași verb : n-a fost să fie, era să fie, va fi fiind, ar fi să fie, este să fie, a fost să fie. Nici o limbă nu cunoaște această varietate, afirmă C. Noica. Aici speculația îui stoarce cele mai surprinzătoare sensuri din materia verbală. **N-a fost să fie** nu semnifică o pură absență a ființei, căci ființa „a încercat să fie, a bătut la poarta realității spre a fi, dar n-a fost . ii lipsește, ca să fie, ceva general. În expresia **era să fie,** unde ființa de asemenea nu se realizează, lipsa e de ordinul individualizării, indicînd o ființă suspendată. **Va fi fiind** semnifică deja o eventualitate. Prezumtivul e în limba noastră o „conjugare" de sine stătătoare. **Ar fi să fie** ne conduce pînă la pragul posibilului. De la întîile două expresii care arată imposibilități de diferite grade, prin eventualitate, ajungem la clara posibilitate : de aici la **este** (sau **stă) să fie,** adică la iminență e un singur pas. („Cu **este să fie,** avem situația ființei ca intrare în ființă". Și C. Noica adaugă o subtilă precizare : „Nu tot ce **este** are parte cu adevărat de ființă, în viziunea noastră. Ceea ce este poate fi și trecător, petrecător și ca atare neființător, spunem noi. Dar dacă **este să fie,** înseamnă că are o lege"). În sfîrșit, a **fost să fie** nu exprimă doar un imediat înțeles fatalist (așa a fost scris), ci și o deschidere, de data aceasta deopotrivă spre trecut și spre viitor. Nu e un epitaf pentru realitate, ci o realizare a legii lucrului. Din aceste stadii, C. Noica dezvoltă „sentimentul românesc al ființei" (exemplificînd cu cunoscuta cosmogonie eminesciană), care i se pare excepțional de bogat sub raport filosofic. El critică limitarea pe care comentariile bazate numai pe **Miorița** ori pe cuvîntul **dor** o aduc în chestiunea aceasta. Concepția românească despre ființă, așa de rațională, trebuie sprijinită pe mai multe cuvinte esențiale, pe limba întreagă și nu poate fi dovedită doar cu singura pildă a frumoasei balade.

Problemele ce decurg din teoria lui C. Noica depășesc mijloacele cronicii de față ; de aceea m-am mărginit să semnalez premisele ei. Scrisă superb, într-un stil mătăsos și de o discretă prețiozitate arhaizantă, cartea lui C. Noica poate fi citită și dincolo de cîteodată prea pedanta demonstrație. E un eseu încîntător, un discurs de idei, care uzează însă de formule de introducere, mediane ori finale ca acelea din basme : vede ideile ca pe niște personaje în carne și oase și are ritmul epic al tuturor poveștilor.

Nicolae Manolescu

Constantin Noica, **Sentimentul românesc al ființei,** Editura Eminescu, 1978.

Mircea Constantinescu

Amurgul levantinilor

(Editura Cartea Românească, 1978)

■ DACĂ Levantul are o accepțiune toponimică relativ precisă, levantismul are una morală mult mai estompată, confundată adesea, geografic, cu balcanismul și etic cu fanariotismul. Mircea Constantinescu însuși vorbește despre Bizant și fanarioți, spre a explica destinul ultimilor levantini din nordul Dunării : „Oare au grăbit amurgul Bizanțului și agenții domnilor fanarioți ?... Nu se poate răspunde afirmativ decît cu prudență".

Infierat deseori, levantismul a fost înnobilat artistic de o linie „estetă" a literaturii noastre, atrasă de instabilitatea instituțională care face totul, sau aproape totul, posibil. Ascensiunile sînt mai facile aici și căderile repezi, ceea ce face să încolțească lesne gîndul zădărniciei. Și, inevitabil, să fie trăită mai intens clipa.

Mircea Constantinescu asociază amurgul levantinilor (de fapt, al mentalității levantine) cu **organizarea** rapidă a statului român după model administrativ și economic din altă parte a Europei. Veniți masiv într-o epocă de totală dezorganizare, profitînd de ruina lentă a unei societăți feudale, levantinii își trăiesc amurgul în epoca pătrunderii masive a relațiilor burgheze la Porțile Orientului. Pentru primul volum al romanului său, Mircea Constantinescu a ales o perioadă extrem de agitată a colțului românesc prin spectaculozitatea evenimentelor.

Modalitatea narativă pentru care a optat prozatorul este sugerată de subtitlul volumului : **Cronica unor familii, 1877-1917.** În epoca noastră, dominată de dispersarea epicului în analiză și observație, apelul la o modalitate epică tradițională poate fi privit ca un gest polemic. Cronici de familie s-au mai scris la noi și aiurea, și este de urmărit în ce măsură epicizarea scriitoricească scoate din latență epica istoriei însăși.

Epoca este îndeobște cunoscută de cititori și intenția verosimilității transpare din prezența unor locuri și ele cunoscute, precum Tîrgoviștea începutului de veac. Sînt inserate, apoi, multe documente de epocă, presa bucurîndu-se de o atenție privilegiată. Montajul contează aici și trucul scriitoricesc este minuit perfect.

Prozatorul are deplină detașare față de maniera adoptată, relatarea fiind adesea ironică și deloc inocentă. Romanul întreg este de altfel presărat cu picanterii, dintre care moartea de tot insolită a bardului Ienăchel Lacrimă este antologică.

Gustul pentru pasta groasă, tonul buf și evocarea mucalită sînt caracteristice lui Mircea Constantinescu, obiectivîndu-se recent într-o carte delectabilă : **Cum indemult Bucureștii petreceau.** Dar, în cazul unui roman precum **Amurgul levantinilor,** reperul inevitabil este Mateiu Caragiale, față de care Mircea Constantinescu este foarte prolix. Abuzul procedeului este evident, multe pagini supărînd prin suprasaturație coloristică. Lucrul este cu atît mai regretabil cu cît începutul cărții denotă virtualități excepționale de fantezie epică. Demnă de prozatorii latino-americani este scena în care Mincu este trezit de Leontina Vaideeni, venită în simbăta morților să vorbească cu bărbatul său... înhumat sub odaia pe care Mincu o închiriase de la părinții epitropi.

Dar Mircea Constantinescu abandonează repede o astfel de proză, furat de tentația evocării mucalite a faptelor piperate de la răspîntia veacurilor. Accentele parodice (mai ales la adresa documentelor de epocă) sînt și ele frecvente, sporind — prin inteligentă plasare — savoarea indiscutabilă a lecturii.

Mircea Scarlat

COSTEL IANCU ANGHEL : **Flori**

Poezia

Dimensiunile umanului

RITUALURI INTIME,*) cel de-al șaselea volum de versuri semnat de Nicolae Dragoș (după **Moartea calului troian** — 1968, **Coloană de-a lungul** — 1971, **Zăpezi fără întoarcere** — 1973, **Scut de etern** — 1974, **Scrisoare în sat** — 1975) este și cea mai împlinită carte a sa de pînă acum, în care autorul, înfrîngîndu-și inhibițiile, ni se destăinuie la modul grav și emoționant totuși cu o mare grijă de a nu ne violenta sensibilitatea prin expunerea prea directă a frămîntărilor lui lăuntrice. În decurs de un deceniu poetul și-a delimitat un univers poetic ce merită să fie explorat și făcut cunoscut. El nu se preocupă să ridice construcții impunătoare, care să copleșească pe privitori, ci preferă să se adreseze într-o manieră cît mai firească și mai apropiată de înțelegerea tuturora. Indiferent la căutările uneori sterile ale liricii contemporane el și-a croit o cale mai puțin spectaculoasă, dar mai inteligibilă și mai la îndemîna cititorului de poezie. Ar fi hazardat să afirmăm că toate porțiunile acestei traiectorii sînt la fel de plăcute pentru contemplare. Dar autorul nici nu are intenția să ne farmece la tot pasul cu priveliști nemaiîntîlnite.

Nicolae Dragoș este un poet preocupat mai curînd de ce spune decît de **cum** spune. Universul său liric devine cu fiecare carte tot mai bine conturat, deoarece îl consolidează cu noi elemente, îi sporește avuția cu noi teme și, mai ales, reușește să-l însuflețească, să-l determine să freamăte de viață, ca și un meșter care izbutește să urnească mașinăriile unui mecanism frumos însă inert pînă acum. Acest poet poate scrie cu naturalețe și poeme politice, patriotice, dar și poeme de dragoste sau pasteluri. Dacă în fabulele pe care le publică în revista „Flacăra" autorul adoptă atitudinea unui justițiar, în volumele sale de versuri, oricare ar fi tema abordată, el își interzice aproape izbucnirile vehemente, astfel încît lirica sa este guvernată de seninătate și echilibru și exclude gesticulația prea amplă.

Atmosfera din recentul său volum apărut amintește oarecum de cea din ultimele poezii ale lui Lucian Blaga. O aceeași împăcare cu firea se dezvăluie, ca și grija de a fi atent la cele mai umile manifestări ale ei. Poezia lui nu se cere declamată în spații vaste și este curios cum un gazetar cu gustul actualității fierbinți așa cum este Nicolae Dragoș rămîne în versuri de o delicatețe și o pudoare greu de imaginat. Lumea sa interioară a ajuns să se suprapună perfect peste imaginea ei exterioară, așa cum însuși declară în poezia care deschide **Ritualurile intime**: „Mă dărui ochiului mulțimii / ca-ntr-o lentilă nesfîrșită / și-mi caut pasul pe potrivă / statura cînd mi-o știu mărită // nimic nu poate fi-nlăuntru / de nu se-arată în afară / cum soarele nu poate fi / în univers o grea povară." **(Autoportret).**

Versurile din acest volum au o transparență de cleștar și autorul apelează rareori la împerechieri de cuvinte ieșite din comun, deși oricînd poate formula memorabil: „cum se spînzură-n cenușă focul". Dar poetul alungă orice încercare de a întuneca sensul comunicării pe care dorește s-o realizeze cu publicul. Poezia sa are curajul să descrie amurguri, rîuri și stele, să cînte pădurile și păpădiile într-un sfîrșit de veac care parcă bagă de seamă numai întîmplător aceste lucruri, oamenii în febrilitatea activității lor nemaigăsind răgazul să le privească și să le înțeleagă rostul. Universul pe care autorul se străduiește să ni-l prezinte cît mai armonios, mai bine așezat în temeliile sale este de fapt bîntuit de neliniște: „Liniștea-i părelnică în flori / nestatornic rîul în mers lin". **(Simple adevăruri).** Nicolae Dragoș nu ne propune o lume revolută pe care s-o opună civilizației actuale, ci ne invită să observăm însemnele propriei noastre ambiante pe care din neștiință, din lipsă de timp, nu le mai observăm. Versurile sale reabilitează sentimente de care omul modern a început să se rușineze (duioșia, tandrețea), au o curgere molcomă și o asemenea lipsă de încordare încît par a fi niște confesiuni rostite în intimitate unui prieten, fără nici o ambiție de ordin literar.

Pentru Nicolae Dragoș mărturisirea poetică a devenit un „ritual intim", o obligație a existenței sale. Poemele din această carte au căldură, au o putere de impresionare mai mare, spre deosebire de unele poezii din volumele precedente, prea severe, glaciale, artificiale datorită faptului că efortul elaborării este vizibil. În general, poeziile din **Ritualuri intime** sînt scurte, surprinzînd exact durata emoției, ceea ce le dă forță de convingere. Într-o diversitate de ritmuri care reprezintă o smulgere din confortul șabloanelor lirice, Nicolae Dragoș celebrează natura, rememorează iubiri, își amintește de părinți, se întristează la gîndul dispariției. Cartea sa nu creează numai o imagine diversă și multicoloră a lumii, dar oferă și dimensiunile reale ale umanului, bogăția de trăiri ale omului tulburat de grave probleme dar și de trecerea unei păsări pe cer. Poetul contemplă toate lucrurile cu seriozitate, de parcă toate ar fi la fel de importante și nu s-ar putea ierarhiza, o poezie ca **Ironică** fiind rară în volum. Lirica sa este solară, bogată în nuanțe, nu are nimic de ascuns și de aceea rîvnește lumina, o imploră să zăbovească pe pămînt: „Nu ispitiți lumina spre-noptare / bruscîndu-i drumul destinat statornic / spre antipodul izbăvit în zare / lumina nu-i doar un vremelnic ornic!" O sete de liniște și pace îi domină paginile: „cînd mă duc prin veac de-a dura / pînă unde piere ura". **(False monezi).**

În ciuda aparențelor, lirica lui Nicolae Dragoș este a acestui veac, vorbește despre întîmplările atroce ale planetei prin ignorarea lor, prin conjurarea lor cu ajutorul cuvintelor. Autorul își creează un cerc magic protector: „Să pari de lume rupt deși în juru-ți / cad vorbele cum grindina mereu / a spaimă gîndurile-ncet să se adune / deși sînt valurile ațipite-n lacuri." **(Ritual 2).** Poetul își abandonează cîteodată tonul plin de blîndețe, renunțînd la vorbele catifelate și izbucnind cu încrîncenarea lui Adrian Păunescu: „Bateți în clopotele lumii cu toată ura ce-o aveți / în fiecare zid și poartă izbiți cu-ntreaga voastră ură / pe ale vieții strîmbe chipuri s-au scris statornice peceți / și e un fel de rîs homeric în veșnic tînăra natură." **(Meditînd pe planetă).** Fără a deveni sentimentală, poezia sa amintește mode lirice vechi, el repunînd în discuție de pildă romanța, scriind în tonalitatea poeților galanți: „Necrezînd că o să vină / clipa fără de sfială / să destăinuie-n grădină / nerostitul meu secret / —dans de alb și desuet — / te-am ascuns într-o petală // te-am ascuns / și nu regret." **(Gest)** sau schițînd însemnări de album : „Dacă-aș fi / o rădăcină / aș vrea tu să fii tulpină // dacă-aș fi un lac de-argint / te-aș vrea brad semeț, veghind // de-aș fi vultur în lin zbor / Cînt aș vrea să-mi fii, de dor // sînt doar trecător prin lume / și mă pierd pe-a tale urme." **(Romanț).** Tocmai pentru a accentua firescul comunicării, dezinvoltura confesiunii. Pentru a pricepe o astfel de poezie nu-ți trebuie în nici un caz să fii înarmat cu cele mai noi achiziții ale criticii literare.

Lirica lui Nicolae Dragoș oferă o lectură reconfortantă și alinătoare prin simplitatea ei necontrafăcută și gama variată de sentimente exprimate cu mijloace poetice rafinate. Cititorul obosit de volumele de poezie ce îi anulează orice îndemn de a lăsa cîmp liber de expresie emoțiilor se poate socoti răsplătit citind **Ritualurile intime**, o carte care îi revelă complexitatea vieții sufletești. Ea este ca un îndreptar din vechime regăsit astăzi și care te învață ce trebuie să simți atunci cînd contempli, de pildă, un apus sau zărești o floare. Acest „manual de învățătură" a sentimentelor este plin de îndrăzneală, șocant, deoarece autorul lui are curajul să-și expună public neliniștile, să se lase cercetat fără nici o teamă că astfel va fi deposedat de un bun de preț. Dacă poetul modern se ferecă de obicei în tainițe în care cu greu îl mai descoperi, Nicolae Dragoș se dezvăluie ochilor scrutători fără să-i pese de consecințe și în același timp cu multă bunăcuviință, invitîndu-ne să ne descoperim și noi ca să ne înțelegem mai bine și să ne apropiem mai mult. Prin acest îndemn de a renunța la barierele dintre oameni, bariere care le fac imposibilă comunicarea datorită unor prejudecăți, lirica sa capătă noblețea unui exemplu moral.

Datorită ariei de investigație tot mai largi și capacității tot mai mari de a emoționa, poezia lui Nicolae Dragoș se află într-un moment fericit al evoluției sale.

George Arion

*) Nicolae Dragoș, **Ritualuri intime**, Editura Cartea Românească, 1978.

Cărturarii ninși

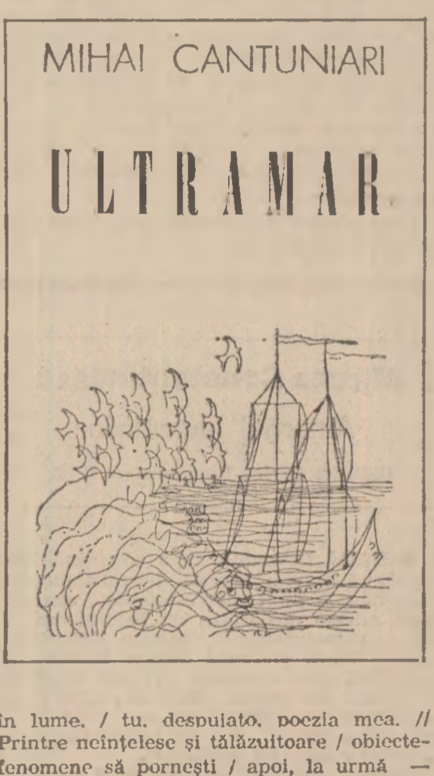

MIHAI Cantuniari scrie poeme caligrafice, manieriste, în registru minor. Pe teme vechi (interdicția cunoașterii, predestinarea, poezia ca experiență a misterului, amărăciunea neîmplinirilor, singurătatea etc.) se alcătuiesc meditații tandre, transcrise cu acuratețe în peniță, în desen filigranat, o poezie ușor devitalizată, nostalgic ironică. Autorul, aflat la cel de-al doilea volum *) simte poezia ca pe o pradă a timpului („Privește doar o dat', fără sfială, / în ochii mei : vezi ? clipa te devoră". **Vie poezie)**, ca pe un misterios pact cu universul („Cîntarea-i prigoană, semeție, chivot / de-mpăcare sub spuzele cerului". **Cîntarea)** sau o amăgire a destinului, un semn necesar regăsirii de sine („Versuri, firimituri de pîine, / ce-am risipit în noaptea-ntunecoasă, / să regăsesc drumeagul către casă / de azi pe mîine / numai / de azi pe mîine...". **Versuri, firimituri).** Poetul nu are înclinație spre fraze ornamentale, deși scrie poeme artificial-reflexive, se simte atras de lirismul impresiilor culturale (cîteva poeme sînt rodul unor personale notații pe marginea unor opere de artă, sau a unor simboluri literare), al unor dispoziții sufletești delicat elegiace („...dar astăzi a nins cu lavă fierbinte / și s-a lăsat din ceruri o lîncedă paloare / peste privirea blîndă ademenind cuminte / rostirea ce-atîta mă doare // încît speriat mă apăr de stolul de secunde / ce fuge să se piardă în tromba de vînt. / Mi-a șoptit o privire, mi-a făcut un cuvînt / și mîna am întins-o, unde ?". **Dar astăzi).** Discursul liric este uneori prozaic, fără adîncime și artizanal. Poetul, încă nesigur în programul său, recurge la un limbaj căutat arhaic, cu nuanțe vetuste, pitorești, dar pe care le manevrează stîngaci, fără efectul emoțional scontat („iabrașii orfani ai iubirii în tot / timpul și locul deschid lăcata misterului". „nici ceru-ntreg nu-încape în cătuie, / spre tine n-am aflat drumeagul care suie...") sau la un limbaj pretențios, abstract, cu trimiteri livrești. Se simte în poezia aceasta o ciudată afectare a vocii, o plăcere a retoricii de scurtă respirație, schițată, nu dezvoltată, ca în acest poem de la sine elocvent : „Fascinat de inerția știutelor hotare negre / am rotit sterpe Armade nesfîrșite și funebre / să-și jertfească lemnu-atavic, găunos de vis și luptă / unui șir prelung de idoli cu o pană-n mînă, ruptă. // Dar de-atunci întorc privirea și cuprind iar strîns în mînă / scufundatele-mi galioane aplecate într-o rînă / și ascult ca-ntr-o cochilie pacea mării cum se curmă / de năluca argintie ce mereu rămîne-n urmă." **(Sterpe Armade).**

Majoritatea poeziilor din **Ultramar** sînt alcătuiri cărturărești, nu lipsite de un anume farmec meditativ, de o friabilă ironie care în loc să răcească metafora, o sentimentalizează. Poetul se declară legatar al „cărturarilor ninși", cărora le dedică un poem grațios și patetic : „Mi-s rude cărturarii ninși / ce-n cuget picurau voroava / de crîncen adevăr. Demult, întinși, / s-au pogorît, în mîini cu o carboavă // și m-au lăsat sub blîndă miruire / să-nfrunt cohorta vremii în derivă, / printre alămuri, gemete, neștire / și fîlfîit de aripi deopotrivă." **(Cărturarii ninși)** Accentele grave sînt estompate de metaforele căutate și de frazarea elaborată, cu deliberate poticneli care subliniază sensurile. Mihai Cantuniari scrie versuri de penumbră, de iucăușă tristețe, vorbind despre rostul exprimării, despre înfrîngerile aparente, despre aspirații căzute și redobîndite, despre căldura umană ascunsă în existența preponderent cerebrală etc. Lipsește acestei poezii pregnanța, viziunea. E o poezie de interior, de album intim, de candoare înțeleaptă, o poezie care trăiește și din evocarea altor universuri lirice pe care autorul le mimează sau le asimilează cu inteligență, cu simpatie sau gravitate. Ca în acest scurt poem bacovian: „Doar corbi pe cer... / Îngîn cu sîrg / rugi sibiline. / E frig aici. / E frig în tîrg. / E frig în tine. // Cum s-a sfîrșit / cel carnaval / cu măști străine ! / Pictează tu, / Valdés Leal, / frigul din mine." **(E frig aici).** Atunci cînd transfigurează impresii directe, stări afective sau reflecții, cînd expresia îi este liberă, neconstrînsă de ambiții prozodice, versul e cald, vibrant și notabil. „Cu trupul sidefiu de porțelan, / copiii sînt ceasornice grăbite. / Ce dans de picături oprite / pe muchea unui an ! // De mă întreabă îi privesc : cadran / e chipul mic — și pîlpîie în joacă — / parcurs de rotitoare limbi ce toacă, toacă, / împinse de același vechi dușman." **(Rotitoare limbi).** Altfel, de cîte ori intervin căutări orgolioase de savante ritmuri și cuvinte, rezultatul e greoi, neinspirat. Uneori meditația împrumută sonorități grandilocvente („Ce gînduri, Doamne ! să rămîi de gheață / cînd totul te străbate și te doare ?"), autorul ia o poză cînd prea severă, cînd prea nonșalantă, greșind în ambele direcții. Iată unde duce aerul persiflant impropriu : „Te-am înălțat de pe podea să-ți dau un nume / — acum te recunosc, începi a exista — / apoi ți-am dat un silnic ghiont în lume, / tu, despuiato, poezia mea. // Printre neînțelese și tălăzuitoare / obiecte-fenomene să pornești / apoi, la urmă — ghimpe-amar și floare — / cu propriu-mi nume, știu, te reunești." **(Acum te recunosc).** Ciudate scăpări de gust pentru un poet ce pare înclinat spre rafinamente caligrafice, spre versul cu aluzii livrești, spre discuția meșteșugărească a poeziei !

Dana Dumitriu

*) Mihai Cantuniari, **Ultramar**, Editura Eminescu, 1978.

Eseu

Biografia debuturilor

BIOGRAFIA DEBUTURILOR *) este cartea unui tînăr poet interesat să afle „sub ce stea" și-au făcut intrarea în cîmpul literaturii scriitorii aflați astăzi la ceasul împlinirilor definitive, cei pentru care cuvîntul „debut", „început" presupune deja o privire retrospectivă, o întoarcere — mai mult sau mai puțin îndepărtată — în timp. Privită astfel, cartea lui Dorin Tudoran ne invită la o lectură mai specială : îl vedem pe tînărul scriitor de astăzi întîlnindu-se cu tinerii autori de odinioară — și sîntem martorii unei pilduitoare **confruntări.** În ce măsură — se întreabă parcă autorul interviurilor — debutul unor scriitori de acum are loc **altfel** decît al celor care au debutat ieri „la cumpăna veacurilor" (de la D. I. Suchianu pînă la George Lesnea) sau, mult mai încoace, în atmosfera de mare emulație intelectuală a „cercului de la Sibiu" ? Putem deci descoperi un resort **subiectiv** care ar sta la baza „dialogurilor" acestora și ni-l putem închipui pe poetul Dorin Tudoran încercînd să se **înțeleagă** mai bine — să-și înțeleagă mai bine propriile sale căutări, întrebări, neliniști întru ale poeziei — ascultînd mărturisirile celor care au trecut, de mult sau de mai puțin timp, prin frămîntări oarecum asemănătoare. Citită așa, cartea capătă o semnificație în plus pe care nu trebuie să o ignorăm.

Dorin Tudoran realizează un anumit tip de interviu, din care lipsesc elementele spectaculos-publicitare ; întrebările „provocatoare", „tari", puse intenționat pentru a crea încurcături interlocutorilor — întrebări al căror scop ar fi acela de a **forța** cu orice preț răspunsul și de a smulge mărturisiri neașteptate — oricît le-am căuta, nu le vom găsi în **Biografia debuturilor.** Într-o publicație de „scandal", aceste interviuri, ponderate, lucide, nespectaculoase, cum am mai spus, nu lipsite de o anumită pedanterie, nu ar avea, probabil, nici o căutare. Dorin Tudoran pare a nu manifesta o curiozitate deosebită față de „persoana" scriitorilor cu care stă de vorbă, el nu caută cu tot dinadinsul să pătrundă în „intimitatea" acestora, nu moare de nerăbdare să intre în „laboratorul de creație", într-un cuvînt nu se arată interesat să vadă cum arată scriitorul „la el acasă". Demersul său se confundă mai degrabă cu cel al istoricului literar, al cărui principal obiectiv rămîne culegerea de date și „amănunte" în stare să completeze și să întregească pe cele pe care istoria literaturii le posedă deja. Pornind de la convingerea că nu există o istorie a literaturii mai completă, mai bogată în detalii, decît **memoria scriitorilor,** autorul încearcă, prin întrebările pe care le pune, să-i facă pe cei intervievați să-și aducă aminte. Ne e dat să ascultăm „amintirile" (de o cuceritoare inteligență) ale lui D. I. Suchianu, pe cele ale lui George Lesnea, care povestește așa cum numai un moldovean știe să povestească. De la mărturisirile, nu lipsite de un anumit „șaif", făcute de Ion Biberi, trecem la cele mai acide, mai „cîrtitoare" ale lui Romulus Dianu, sau la cele, unice prin farmecul rememorării, semnate de Barbu Solacolu (autorul unei admirabile cărți de „amintiri").

Dincolo, poate, de intențiile autorului, cartea se construiește și ca o suită de portrete literare de o remarcabilă pregnanță. Ne întîlnim din nou cu irezistibilul farmec intelectual al lui Tașcu Gheorghiu — Dorin Tudoran fiind atent să transcrie nu numai „reflecțiile" acestuia, de un indiscutabil interes, cu privire la scriitori de ieri și de azi, români și străini, ci arătîndu-se tot atît de interesat să redea (atît cît cuvîntul scris permite) timbrul exact al „taifasului", o discuție cu cel ce a transpus în românește **Ghepardul,** avînd întotdeauna un ton unic și de neconfundat. Desprindem de asemenea portretul „profesorului" Mircea Zaciu, de o ireproșabilă ținută universitară, dar și al omului, al scriitorului Mircea Zaciu, preocupat să întrețină în orașul lui Lucian Blaga „un climat de comuniune spirituală". Auzind din nou „vocea" Ninei Cassian, ne reamintim „portretul" pe care poeta și-l făcea singură în povestirile sale, cuceritor amestec de poză, de artificiu, și, în același timp, de strigăt sincer, lipsit de orice afectare...

În realizarea acestor portrete, precum și a altora, care ar fi meritul, sau mai bine zis rolul, lui Dorin Tudoran ? Răspunsul este cît se poate de simplu : acela de a pune **exact** întrebarea care să-l ajute pe interlocutor să se dezvăluie, să ne spună cît mai mult despre cariera sa de scriitor, de-a nu-i tăia elanul confesiunii. Mult mai important, este de părere, pe bună dreptate, Dorin Tudoran, să se creeze un climat de încredere reciprocă, o ambianță proprie aducerilor aminte. Cînd întrebările sînt inevitabil mai „tari" și autorul recurge pentru susținerea lor la opinii certificate, o face nu atît din prudență, ci mai ales pentru ca dialogul să se poată desfășura în afara oricăror tensiuni și ostilități personale. («Nu vreau să aflu dacă vocația dumneavoastră a fost cea de poet, cea de prozator, cea de istoric literar sau cea de critic — i se adresează el lui Al. Piru — important fiind ceea ce sînteți azi, ci vreau să vă spun că pomenita dumneavoastră revenire la critica literară a fost pusă, datorită acelor „contestații", pe seama unui spirit vindicativ, că ați fost considerat de unii aproape un refulat, un critic neîmplinit, eșuat cu... succes în istorie literară» — p. 281). Dorin Tudoran preferă să rămînă deci în umbră, opțiunile, sau rezervele sale literare pot fi desprinse cu destulă greutate din **Biografia debuturilor.** Cartea sa se vrea obiectivă și în afara oricăror patimi personale ; ele, dacă există, sînt ascunse cu grijă.

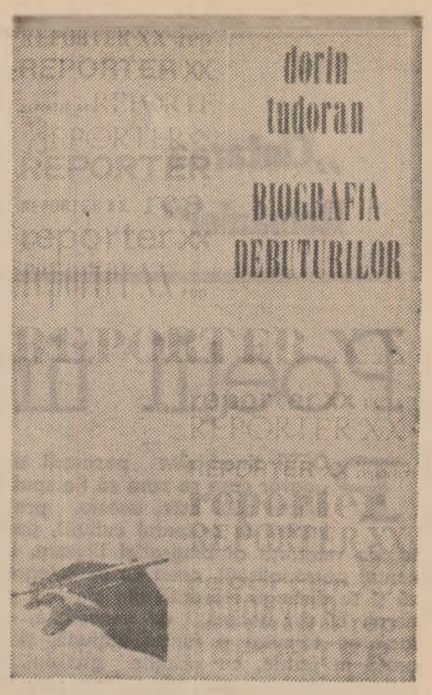

Lăudabilă este, de asemenea, „documentarea" prealabilă : Dorin Tudoran se arată a cunoaște foarte în amănunt biografia literară a celui cu care stă de vorbă, pînă la cele mai insignifiante, mai mici amănunte : „V-aș ruga să ne întoarcem cu doi ani, cum se zice, înapoi — i se adresează el lui Barbu Solacolu — adică la perioada 1912. La Ion Vinea, pentru care ați promovat doi ani de liceu într-unul spre a-l ajunge din urmă, pentru a fi colegi de clasă ; la Tzara și la alții" (p 50). «În „Clopotul" din 1 iunie 1934 — i se adresează Dorin Tudoran lui Scarlat Callimachi, făcînd apel la detaliate fișe de istorie literară — anunțați dezbaterea procesului ce vă fusese intentat pe baza mult hulitei de dumneavoastră legi Mîrzescu-Mironescu. În „Clopotul" din 7 septembrie 1934 anunțați că fuseseți condamnat la un an închisoare, un an interdicție și o amendă de 10 000 lei. Totul pornise, sau cel puțin așa se pretexta, de la articolul dumneavoastră „Căderea Babilonului" („Clopotul", 28 iulie 1933), în care demascați procesul intentat greviștilor de la Griviță. Ce ne puteți spune despre procesul ce v-a fost intentat ?» (p. 27) Multe din întrebările puse de Dorin Tudoran interlocutorilor săi se referă la mișcarea suprarealistă din România, autorul fiind, se pare, deosebit de interesat să afle cît mai multe amănunte legate de acest capitol al literaturii noastre.

Literatura trebuie văzută în mișcarea ei continuă, iată un adevăr de care ne convinge în primul rînd cartea lui Dorin Tudoran. Un organism viu, în permanentă și tumultuoasă prefacere.

Sorin Titel

*) Dorin Tudoran — **Biografia debuturilor,** Ed. Eminescu, 1978

Prima verba

Starea prozei (VI)

● ION LILĂ : **Ploaie amară** (Ed. Albatros). Patru nuvele din realitatea imediată a autorului, tînăr selfmademan care-și povestește biografia în manieră reportericească și în viziunea idilică de odinioară (în resurecție parcă astăzi și la alți prozatori). Prima, cea mai întinsă și asigurînd titlul volumului, evocă fotografic viața naratorului de la terminarea stagiului militar pînă la căsătorie, timp în care personajul funcționează ca șofer pe un șantier de construcții la marginea mării. O întreagă colecție de scheme, locuri comune, simplificări se desface, ca într-o expoziție, pagină după pagină, fără momente de respiro, într-un flux care se vrea cît mai cuprinzător : „majurul" sever dar de treabă și incoruptibil, conflictul tînărului cu familia care-l dorește „așezat", fotograma laconic disprețuitoare a mediului de „bișnițari" inculți și prosperi, devotiunea pînă la sacrificiul suprem a unora dintre oamenii șantierului, privită cu mare admirație și compasiune, viața mai usuratică a unuia sau altuia, sancționată brusc și, se pare, eficient, drama nerealizării matrimoniale a unei prea cinstite și frumoase profesoare, îndelung deplînsă, happy-end-ul iubirii purificatoare și tămăduitoare dintre narator și profesoara de mai sus, al doilea happy-end, de data aceasta al împăcării eroului cu familia care, în fața atîtor probe, s-a convins, prin persoana tatălui, de seriozitatea tînărului, etc. Două exemple ajung: primul este un dialog între narator și un congener necunoscut, întîlnit în casa unui fost coleg „devenit" : „— Cum ziceai că te cheamă ? zice el. — Gustav René Hocke, zic eu și aștept. — Da, zice Miky, bănuiam eu că ești un străinache. Ai ceva casetofoane, sau s-a și băgat Marcel pe fir ? Dau din cap, îmi iau un aer misterios și încrunt sprincenele. — Ei, ce să-i faci, întotdeauna ajung tîrziu. De-aș avea eu capitalul lui Marcel. Atunci am înțeles: Marcel face afaceri, bișniță. Cumpără și revinde «Trăiesc pe picior mare» parcă zicea, nu ? Ei, ce să-i faci, fiecare își alege raiul sau iadul lui" etc ; al doilea e de ordin pur stilistic : „Tînăra femeie strălucește, cu pielea albă, cu părul ca nisipul. Pășește mărunt în fața mea, se apleacă și culege scoici violete, mărgele sfîșiate de valuri, se întoarce și rîde. Poartă un costum de baie alb, mulat pe trup ; sînii mari, de femeie care a alăptat, saltă gratios în ritmul mersului".

Nu contest autenticitatea întîmplărilor povestite în această nuvelă, supărător e doar faptul că, adevărate sau nu, le-am mai întîlnit și în literă, dar mai ales în spirit, prin numeroase proze dintr-un timp nu prea îndepărtat. La fel și stilul. Autorul și-a literaturizat biografia, ocolind astfel literatura. „Tehnica" se conservă și în celelalte povestiri, schimbate fiind numai situațiile, ceea ce se reușește fiind îmbogățirea colecției din nuvela titulară cu alte și alte „imagini". Dezinvoltura frazeologică, alertetea epicului și firescul narațiunii, calități de povestitor evidente la Ion Lilă, nu ajung însă, din păcate, să scoată prozele din **Ploaie amară** de sub presiunea sufocantă a idilismului.

● A TRECUT mai bine de un deceniu de cînd, mai întîi ascultîndu-l într-una din ședințele Junimii, cenaclul filologilor bucureșteni cu faimă prin anii 60, apoi citindu-l în reviste și în manuscrise, Octavian Stoica mi s-a relevat ca un scriitor cu un deosebit simț al limbii, cu forță epică și, deopotrivă, cu un fel al său de a povesti. Întrezărcam — și n-am fost singurul — în acest moldovean dionisiac, știut de mulți dar cunoscut de puțini, un posibil solist al promoției noastre, un prozator ce se anunța, de pe atunci, drept o certitudine. Iată însă că intemperii de tot felul, care mai din afară care mai dinnăuntru, l-au făcut să-și întîrzie peste așteptări debutul editorial, produs abia acum, în 1978, cu o carte **(De-ale gurii din bătrîni,** Ed. Sport-Turism) care nu e nici roman, nici proză scurtă, avînd din amîndouă aceste specii cîte ceva, cu abilitate ascuns în hainele unui discurs gastronomic ce tinteste să fie o istorie a bucătăriei tradiționale românești, pe de o parte, o poveste despre „fructele pămîntului" nostru, cele vegetale și cele animale, pe de alta, reușind să fie, pe deasupra acestora, o fermecătoare expoziție lingvistică. Voluptatea de gurmand și erudiția gastronomică trimit cu gîndul la Păstorel, frecvent invocat și evocat în paginile cărții, dar parfumul frazeologic decurgînd în egală măsură din sintaxă și din lexic impresionează mai mult decît savanteria „cărții de bucate". Între Eugen Barbu — prin exercițiul cuvîntului rar, arhaic sau popular, mustos și colorat, pitoresc și rafinat — și Fănus Neagu — prin dospirea metaforică a aluatului lexical — Octavian Stoica rămîne, totuși, el însuși în sensul că apropierile stilistice de cei doi contemporani nu-i lezează subiectivitatea, ci, dimpotrivă, o pun mai de-a dreptul în evidență. Interesant e că aproape fiecare rețetă culinară prezentată în această frazeologie savuroasă e un pretext pentru o povestire, fie din realitatea autorului, din întîmplările biografiei lui, fie preluată din bibliografia temei și rescrisă prin alternarea citatului cu comentariul personal. Un exemplu, absolut la întîmplare, de festin lexical mai ispititor decît bucatele pe care le descrie : „Drumețul muntean care venea de la Liăsca către București, ajuna neapărat în Brașov — zicea o gazetă — deshămînd la «Pomul verde» pentru o zi sau două, așteptînd «cea dintîi grabnică trăsură care vreodată a trecut Munții Carpați», pînă atunci însă acela se-ndestula ciobănește cu frupt alb, sarmale cu urdă, oftînd după aere și usturate tuslamale din muchii de burtă, cum numai la Dîmbovița se află și se știu face. Sarmalele le găteau slujnicele trupese, săsoaice cu fuste crete, de la «Pomul verde», opărind foi de potbal și amestecîndu-le cu mărar și ceapă verde, tocate, pe care le adăugau orezului fiert înăbușit, lăsat să se răcorească și frămîntat cu urdă și ouă proaspete, mai punînd și ceapă îngălbenită în unt [...] Se acopereau cu apă încălzită și se fierbeau domol, să scadă cu încetul, ca să poată primi însetate un sos de făină după gustul locului și o țîrucă de borș înainte de cel din urmă clocot, și-apoi se mîncau fierbinți, cu pită la fel și-necate-n smîntînă grasă. Iar care nu era învățat de la maică-sa cu ce-avea dinainte, se mai opintea c-un rachiu, că alta ce era să facă, bietul". După această demonstrație de virtuozitate stilistică, Octavian Stoica are nu dreptul, ci obligația de a reveni cu proză-proză. Nu pentru a ne confirma nouă speranțele de acum zece ani, ci din respect pentru propriul său talent, după credința mea, mare.

Laurențiu Ulici

Calendar

● August 1883 — a apărut în „Convorbiri literare" poemul **Luceafărul** de **Mihai Eminescu** (se împlinesc 95 de ani).
● 1.VIII.1882 — s-a născut **Pan Halipa.**
● 1.VIII.1913 — s-a născut **Coca Farago** (m. 1974).
● 1.VIII.1915 — s-a născut **Gellu Naum.**
● 1.VIII.1921 — s-a născut **Isak Jozsef.**
● 1.VIII.1933 — s-a născut **Const. Turturică.**
● 1.VIII.1939 — s-a născut **Gheorghe Suciu.**
● 1.VIII.1941 — s-a născut **Al. Covaci.**
● 2.VIII.1892 — s-a născut **Mihail Sevastos** (m. 24.IX.1967).
● 2.VIII.1914 — a murit **Emil Gârleanu** (n. 5.I.1878).
● 2.VIII.1937 — a murit **Pavel Dan** (n. 3.IX.1907).
● 3.VIII.1976 — a murit **Octav Dessila** (n. 4.XII.1895).
● 4.VIII.1889 — a murit **Veronica Micle** (n. 22.IV.1850).
● 4 VIII.1896 — s-a născut **Iosif Bărgăuanu** (m 9.III.1964).
● 4 VIII.1908 — s-a născut **Sidonia Drăgușanu** (m. 1971).
● 4.VIII.19'5 — s-a născut **C.S. Anderco** (m. 22.XI.1975).
● 4.VIII.1931 — s-a născut **Nicolae Ciobanu.**
● 5.VIII.1922 — s-a născut **Marin Preda.**
● 5.VIII.1923 — s-a născut **Suzana Delciu.**
● 5.VIII.1936 — s-a născut **Adrian Munțiu.**
● 6.VIII.1912 — s-a născut **Ion Marin Iovescu** (m. 9V.III.1977).
● 6.VIII.1938 — s-a născut **Serafim Duicu.**
● 6.VIII.1941 — s-a născut **Cezar Ivănescu.**
● 7.VIII.1907 — s-a născut **Ion Zamfirescu.**

„Cîntarea României"

Suceava

Concursul național de

PREMIILE

Poeții tineri

POEȚII tineri sînt posesorii unui adevăr care se cere să fie spus la timpul său. Este, acesta, pragul intrării în orizontul culturii, punctul de referință al biografiei literare, accentul personalității, ceea ce se integrează și se distinge totodată din cîntecul general. Ei vin oricum, cu necesitate, din lucrarea tăinuită a ființei națiunii, și se arată în patrie, cu virtuțile graiului, cu sufletul deschis unei iubiri fără seamăn, cu chipul zeului Ianus în emblema făpturii lor, ei vin într-o călărire în zori, în corola de minuni a lumii, vin prin gropile adînci din testamentul nescris al părinților...

O cîntare a țării, deplină și cu sensul duratei, fără glasul lor nu-i cu putință. Fără lauda lor și fără semnele lor de neliniște. Ei sînt judecătorii sfioși ori severi ai timpului care-i întîmpină. După Schiller, tînărul și romanticul, poeții sînt, prin definiție, ocrotitorii naturii. Ai naturii umane, supusă propriilor ei nesăbuințe. Semnalele de alarmă ale poeților se încrucișează în istoria omenirii. În civilizații străvechi, ei erau prevăzătorii, după un simț ales, călăuzit în legile Firii. Erau preoți și astronomi, citeau în stele și în bătaia vîntului, anunțau războaie ori timpuri de pace, menirea lor era în inima comunității, erau filosofi și atotștiutori în cultura pămîntului.

Cu aceste gînduri cutreieram străzile Sucevei, la întîlnirea văratică a poeților tineri, aleși dintre cei mulți chemați, la a zecea lor încercare lirică sub autoritatea ideală a lui Nicolae Labiș. Împreună am petrecut o zi cît o vacanță, într-o parte de țară care oferea totul cu gravitate și cuviință. Aura marilor voevozi și cărturari ai neamului din constelația Bucovina ne însoțea pretutindeni. Ca un sigiliu domnesc al timpului, în zarea Sucevei, din oră în oră, clopote nevăzute armonizau Hora Unirii. Deasupra cetății, Domnul Ștefan se vedea de foarte departe, ca un memento la hotarele Moldovei. Din marginea orașului duceau pămînturile cu bucate, coline împădurite, drumuri tăiate de umbra plopilor, și satele împodobind pămîntul. La Fălticeni, în casa oamenilor de seamă, la Mălini, în casa lui Labiș, locuri de popas și de învățătură, în prețuirea unanimă a scrisului românesc și a necuprinselor sale isvoare.

O asemenea împrejurare a rămas ca un motiv de meditație la ceea ce literatura tinerilor este și se cuvine să fie în societatea pe care ne place să spunem că o desăvîrșim. De altfel, însăși calea acestei desăvîrșiri nu poate ocoli învățătura umanistă, și ar fi o anomalie să se creadă că iluminările spiritului și ademenirile metaforei ar fi străine căilor de investigație care structurează știința contemporană. Marii oameni ai gîndirii fizice și matematice au intuit punctul înalt al cugetării poetice. Timpul piramidal al acestui efort așează pe o bază largă, în diagonale cerești și în scăpărarea stelei din piatra unghiulară, cultura omenirii. Literatura scrisă în caietele de școală, printre formule matematice, este mărturisirea iubirii și a gîndului neodihnit. În ciuda specializării și a împrejmuirii aparente a tărîmurilor culturii, în lumea contemporană se petrece faptul înmănuncherii formelor gîndirii într-o concepție sintetică, unitară asupra universului și condiției umane. Cu ce ar fi mai prejos Teoria Relativității, investigațiile astrofizicii, lumea nucleară, vastul teritoriu al chimiei și al medicinei, zborurile spațiale cu tot ceea ce tehnologia lor presupune, ori coborîrea în vîrtejurile biologiei, decît capodoperele literaturii și artei, atîta vreme cît uimirea, cunoașterea, înțelegerea legilor-limită ale spiritului desenează în spațiul conștiinței aceeași fizionomie a umanității ? Învățatul din marile epoci precedente, cugetarea lui și căile cunoașterii spre care năzuia par să alcătuiască în epoca noastră o imagine obișnuită a învățămîntului, un program necesar al culturii, o condiție obligatorie a oamenilor conștienți de formele civilizației. Sînt impulsuri materializate ale unei energii, cărora nu li te mai poți sustrage. Civilizația modernă, cu toate încercările ei și cu tot scepticismul care o însoțește, la sentimentul acesta duce, și întru aceasta înțelegem și spiritul care călăuzește cultura noastră, în condițiile unei nemaicunoscute dezvoltări sociale.

Poetul tînăr vine dintr-un mediu al muncii, dintr-un efort al învățăturii, ca să ajungă într-un spațiu al angajării civice și al muncii literare. De aici începe înțelegerea destinului său. El vine în patrie cu neliniște, el intră în timp cu toate timpurile, cu spaima de ce-i dincolo de timp. Faptul social îi este punctul de sprijin, iar gîndul inspirat și chinul cuvîntului, particulara lui justificare Fără aceste convingeri și fără absoluta contopire cu idealul gestului său, nu este posibilă definirea valorii. Poetul tînăr apare așadar, și din felul cum este întîmpinat se vede, în opera creată, vitalitatea unei literaturi.

Ajungem astfel în lumea cenaclurilor, a redacțiilor, a editurilor. Literatura, în ciuda idealurilor care o animă, este un fapt material, angajează indivizi și instituții, se tipărește pe hîrtie, se transportă și se vinde, după legi bine cunoscute. Prin forța împrejurărilor, poeții nu pot ignora condiția socială a muncii lor. Punctul lor de pornire este privirea peste lume.

Sînt cenacluri de care poeții tineri se desprind cu durere, la ceasul decisiv al maturității, și cenacluri prinse într-un program de uzură a senectuții. Dar, în ciuda acestor tipare din care poeții tineri răsar primăvăratic și își caută căile proprii de afirmare, un program național al culturii cum este Cîntarea României poate să ducă și va duce, fără îndoială, la moduri de afirmare a talentelor tinere, într-un mediu favorabil creației, într-un spirit care să refuze mediocritatea și comoditatea, în numele legilor adevăratei literaturi. Cu acest înțeles vedem concursurile de poezie, din încercările cărora se desprind și se afirmă talente noi din toate mediile sociale. Dacă termenii matematici ar echivala cu cei ai esteticii, numărul poeților afirmați pe această cale ar fi de ordinul sutelor. Oricum, căutarea literaturii socotită nu ca divertisment ci ca profundă chemare a conștiinței, ocrotirea acestei căutări, în instituții și în forme sociale patronate de legile țării, este o realitate spre care cei chemați, prin experiență și pricepere, să o susțină, trebuie să se îndrepte cu înțelegere și cu dragoste de țară și de viitorul scrisului românesc.

Poeții tineri vin de pe băncile școlilor și facultăților, cu învățătură multă și cu cinste a sufletului, cu sinceritate și putere de așteptare. Ei sînt copiii noștri, cărora trebuie să le arătăm fața cinstită a lucrurilor, adevărul și curajul înlăturării minciunii. Trăim într-un timp în care se poate învăța lecția severă și dreaptă a vieții, în care legile muncii și ale omeniei sînt punctele de reper ale conștiinței. Poetului tînăr, cultura nației sale și cultura lumii, iată, îi stau la îndemînă, fără discriminări și prejudecăți. Învățătura îl obligă la cuprinderea unor largi orizonturi. Casele de cultură îi așteaptă energia și dăruirea. Revistele literare nu-l ignoră în programele lor. Editurile, în condițiile firești de selectare, tipăresc în fiecare an nume noi de autori tineri. Din recunoașterea acestei realități încep întrebările îndreptățite, la ceea ce se impune, încă, pentru afirmarea literaturii tinere : spațiul de tipărire, moduri de difuzare, condiții de selectare, în mersul general al vieții literare.

În însumarea acestor gînduri, premiile „României literare", oferite concursului național de poezie „Nicolae Labiș", vin să confirme spiritul care se impune cu autoritatea seriozității și adevărului în viața noastră literară, acela al sprijinirii cu tot mai multă răspundere a talentelor tinere. Este în sensul firesc al lucrurilor, dacă ne gîndim la tot ceea ce Uniunea Scriitorilor, revistele și editurile au făcut pînă acum. Și iată, gîndul este tentat să pornească în urmă, la ani și ani, la oameni și oameni, la ceea ce a însemnat procesul structurării pe toate planurile vieții noastre, din biografia fiecăruia și din biografia țării. Să răsfoim cărțile acestui timp, și să le înțelegem. Să luăm bibliografia deceniilor trecute, și să comparăm cu ce se tipărește acum. Să ne regăsim pe noi înșine, cînd poeții tineri așteaptă judecățile noastre. Să le fim alături și să le arătăm care le este țara și cît este adevărul ei. Să găsim paginile absolutei identificări cu marile năzuinți ale timpului. Lauda și neliniștea lor, în egală măsură, să primească virtuțile căutărilor și ale participării, în orizontul marii literaturi și al neopritelor aspirații.

Ion Horea

Mirela Mandric

Lui Eminescu

Ierburi de leac mă voi duce să caut
Pentru departe, pentru tîrziu
Steaua cînd tînguie în ceruri
Cuibul străin și pustiu

Aurul rece-n luceferi
Miezul albastru și-l sună
Limbă de clopot sub pleoape
Ochiul meu tînăr te-adună

Cîntecul crește în mine
Seva înaltă de stea
Simt din țărînă cum urcă
Rana pe inima mea

Steaua cînd tînguie-n ceruri
Cuibul străin și pustiu
Floarea albastr-o mai caut
Pentru departe, pentru tîrziu.

În amintirea acelor

Acesta-i timpu-n care mă adun
Spic de furtuni sub zvon de lună nouă –
Cuvîntul meu, chiar despicat în două,
Ar întregi un înțeles mai bun.

În mine port os luminat de țară,
Țărmul întins la care morții bat
Într-un tîrziu, cu pasul mîngîiat,
Mai străvezindu-și viețile-n afară.

Sînt în văzduh oase subțiri și verzi
Strămoșii cresc ca spicele sub ploi
Nespus rămîne timpu-n care noi
Sub zvon de lună plîngem sub zăpezi.

Poetul către Țară

Cum să te-ating
O Patrie înaltă
Zăpezi de dor
Îmi înfloresc în vis
Devine alesul
Arc de ninsori
Sufletul meu
mai deschis

Silabă fragedă
Cum să te-nchipui
Delicată mătase
De mîngîiere

Pentru osul domnesc
Silabă frumoasă
Vînt de tăcere

Sînt fructul dorit
Pe o creangă de har
Că exist stă văzduhul
Găoace uimirii
Înfioară-mă Țară
Dulce și-amar
Cu buza de jar
A desăvîrșirii.

Pămînt al

Vezi, ca-ntr-o spaim
Cu mîna ți-am umbl
M-am arcuit îngenun
Și plinul de tăcere în

Iubirea mea mai tîng
Ca o străină umbră
Doar în amiezi, ca fl
Mă altoiesc pe osul t

Cum să te frîng de s
Simți aproape, rană
Mult prea tulburat s
Peste noi și peste tot
Pieptul meu străina

Anotimpu al Țării

Toamna, cînd plouă
copacii și sufletele î
pe dinăuntru
atît de înalt
lemnul acesta al ini
dintr-odată.

Pădurile cresc
pîn-ajung
atît de departe
atît de departe
și lung
încît amețesc.

Ce poate fi ploaia
aceasta
care-mi scutură gîn
care-mi urcă-n văzd
pînă nici nu mai ști
acest trup ferecat c
în pămînt.

O, miez aurit al cuv
Nici nu există pleoa
să te închidă în lum
decît anotimpul de

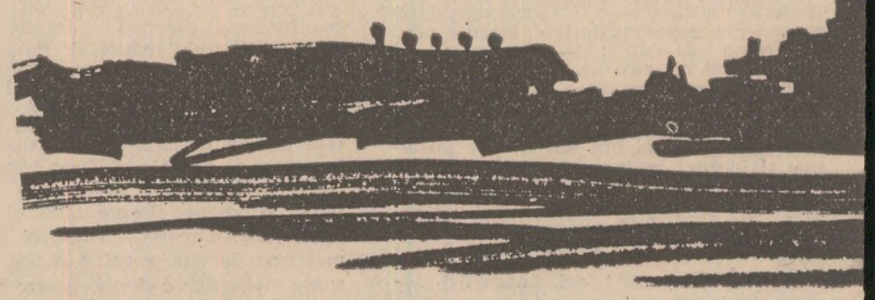

găduinţei

găsit cu pasul,
oase moi,
glasul

bolţi
scută ;
a de colţ,
tă.

e pot
ă,

aur

gedă

MIHU VULCĂNESCU

Dan Movileanu

Un alt albatros

Lui Nicolae Labiş

Stau sălcii ca la închinare aprinse candeli de-nviere
şi pe sub visle marea albă îşi tulbură mirarea sfîntă
Se prăbuşesc de din înalturi reci aripe în ploi de miere
neizbîndind singurătatea care străin binecuvîntă

Se mai visează sub cuvinte adînci căderile de ape
şi bănuită sub lumină mai trece umbra serii parcă
de din chemări, de din înalturi, de din departe în aproape
ca într-un golf neplîns în sînge se tot însingureaz-o barcă

şi se întinde spre înalturi o punte ca o roză pală
şi se prelinge din lumină lumina-n voaluri lungi şi grele
un curcubeu mai trece marea imensă ca o sală goală
ca o durere peste albul şi-ncercănatul zbor de stele

Cînd n-ai să poţi pătrunde singur această grea întunecare
se vor înfiora în sînge aripi de dor înfrigurate
te vei privi atunci în ochiul sticlos de ape-n care moare
un albatros ca o părere uluitoare despre moarte.

Labiş către contemporani

Vin sfîşiate stări de veghe
şi stări de sete sfîşiate
trec singur ca o altă umbră
prin ceasul cărnii care bate

şi mă plutesc, şi mă plutesc
a înviere sau a ceaţă
ca într-un spaţiu îngeresc
printre ninsori şi ploi de gheaţă

în sud se surpă mări de fum
cînd mă-ncunun cu o tăcere
cînd vin îngîndurat precum
un somn stăpîn pe alte ere

şi mă cutremur dacă tac
şi-mi ţes genunchii pîn-la os
şi-nsingurat mă tot prefac
în lacrimă de albatros.

Cuvintele ca o săgeată de fier

Orb călăreţ rătăcit, în pustiuri albastre îngenunchează
un cal înroşit de cuvintele, lucitoarele scuturi
apele reci spălînd albatroşii pe aripi, necheazâ
ca o beţie suavă de muzici, ca o beţie de fluturi,

orb călăreţ mîngîind liniştile străine de început
prin clepsidre se scurg fără tăcere şi fără chipuri
ore, secunde, chemări, revoluţii şi ape şi lut
vinovat de-nsingurarea calului între nisipuri

şi totul şi pururea melancolia se-ntinde
ca o rană adîncă şi dulce arzînd în piept ca şi cum
se străpung dimineţi cu catedrale înalte arzînde
sub şaua, sub calul înroşit sub călăreţul de fum

orb călăreţ mistuindu-se în cîmpii cu fîntîni orbitoare de sînge
se-aprinde în clopotul sfînt un duh de argint şi de cer
lîngă treptele lumii coboară pustiul şi calul, şi-l strînge
îngenunchierea cuvintelor ca o săgeată de fier.

Scrisori către Nicolae Labiş

I

Să stai tremurînd între liane metalice
să auzi sălbatec murmur de necunoaştere
şi nestăpînire,
apoi susurul acela continuu, continuu
ca o apă, ca o aburindă apă,
da, aburindele ape tămăduind lîncezeala
pietrei
şi carnea somnului şi enormele distanţe
să asculţi sub imperiul fricii
acel îngrozitor vaiet
alergînd, alergînd ca un fluviu de păsări
peste case, peste copaci, peste nestăpînirea
pietrei
acea piatră preţioasă, filosofală
sub mantia cenuşie a apusului.

II

Şi vină un vînt să m-adoarmă şi să mă îngheţe
pustiitor să-şi răsfire-n cetate cele zece poveţe,
şi-n ziduri subţire, umbrită o tainică sete
din clara fîntînă se va preface în păsări şi în regrete,

şi vină un vînt să ne-nlumine, să ne-nvingă şi-apoi
să ne treacă spre noaptea senină cu umerii goi
cînd încerca-voi versul încet să ţi-l aud
aproape mîngîiere, durere, aproape început,

şi treacă un vînt cele zece poveţe rămînă
ape rănite sub cercul de foc din fîntînă
neadormiţi şi curaţi ca o tainică sete
ne vom pluti răzvrătiţi în păsări şi în regrete.

III

Alba căprioară aleargă pînă se sălbăticeşte
de-atîta lumină subţiindu-se
mistuindu-se aproape de rugă, pe iarbă
sub umedul zgomot al puştii

şi printre ferestrele de aer ale fricii
alba căprioară înaintînd
pe ţărmuri
pînă sub copite peştii şi luciul apei
devin catedrale de frig.

Haralamb Zincă

Toamnă cu frunze negre

LUIZA s-a întors spre mine. Părul tuns scurt, bretonul desenînd pe fruntea ei albă un semicerc acaju îi dădeau aerul unei fetițe năzdrăvane și alintate. Doar ochii aprinși de patimă îi trădau maturitatea de femeie.

— Mulțumesc, Liz ! Fără tine nu știu cum m-aș fi descurcat la București.

— Chiar nu vrei să te conduc la aeroport ?

— Liz ! I-am cuprins umerii și am tras-o spre mine. Instinctiv, ea și-a lăsat capul pe spate, ca să-i văd mai bine buzele, umede și senzuale. Nu-mi place să fiu condus... nu-mi plac despărțirile...

— Minți ca un ziarist burghez ! se alintă ea, amintindu-mi de o vorbă care circula, într-o vreme, printre bucureșteni.

Am sărutat-o fugitiv.

— Cînd îți fac o vizită la Berlin ?

Cuvintele ei au răsunat dulce, pline de pace și nu am rămas insensibil la auzul lor.

— Cînd s-o termina războiul !

— Oho ! Nu crezi că o să trebuiască să aștept cam mult ?

Ca să schimb vorba, i-am amintit de „Fiat"-ul meu.

— Îți las mașina... Am vorbit și cu Stelian Popescu. Ai grijă ca peste cîteva zile să mi-o expedieze la Berlin. Fără mașină mă descurc greu.

S-a depărtat de mine. Părea tulburată de clipa despărțirii sau doar mi se părea. Am strins-o la piept și am sărutat-o drăgăstos.

— Mare ticălos mai ești ! îmi zise mai în glumă, mai în serios, cînd s-a văzut eliberată din brațele mele.

— Ticălos ? De ce, Liz ?

— Chiar ai fost îndrăgostit de Ella ?

Nu-mi era permis să-i ofer decît un răspuns afirmativ.

— Nu te cred ! Nu ești tu bărbatul care să se îndrăgostească. Dacă te-ar fi învrednicit dumnezeu cu harul ăsta, de mine te-ai fi îndrăgostit, de-adevăratelea, nefericitule.

Eu eram de-acum pe jumătate plecat. Mă întrebam, în răstimpuri, nu fără o anumită neliniște, cum mă va întîmpina Berlinul, ce „bucurii" îmi va rezerva...

Luiza și-a aprins o țigară și, minute în șir, nici unul din noi n-a mai deschis gura.

— Spune-mi, Radule, a zis ea deodată cu o voce nehotărîtă, tu știai că, în timpul primului război mondial, Somerset Maugham a fost agent al Intelligence Service-ului ?

Ce a apucat-o ? De cînd căpșorul îi era bîntuit de asemenea preocupări ? Am devenit prevăzător.

— Ia te uită, șmecheru !

Am rămas în continuare cu spatele la dînsa, chinuindu-mă să închid valizele.

— Se zice că și scriitorul Graham Green ar fi agent al Intelligence Service-ului.

— Liz, mă uimești ! am exclamat cu o ironie mușcătoare. Ai început, în fine, să te preocupi ceva mai mult de cultura ta generală. Nu-i rău ! Niciodată nu-i prea tîrziu.

În sfîrșit, m-am întors spre dînsa : fuma gînditoare.

— E adevărat că Lawrence — vestitul fiu al deșertului — a fost un intelectual de rasă și că, în ciuda pregătirii sale intelectuale, a acceptat condiția de spion ?

Îmi era imposibil să intuiesc ce urmărea, unde voia să ajungă. De aceea simțeam, instinctiv, nevoia de a mă apăra cu arma ironiei :

— De ăsta parcă am mai auzit și citit cîte ceva ! Poate mă lămurești și pe mine cum ai ajuns la preocupările astea aiurite ?

— Aiurite, zici ? Ochii ei rotunzi, cu sclipiri de smarald, erau mai gravi și mai serioși ca niciodată. Îl știi pe Mark Thomson de la „Times" ?

— Îl știu, am răspuns devenind curios.

— M-a invitat la un cocteil în camera lui.

— Drăguțul de el ! E un tip bine, nimic de zis.

— Numai la prostii ți-e capu, mă certă Luiza fără a părăsi tonul său grav. Ei bine, i-am acceptat invitația. Am discutat multe probleme, apoi, abordînd problema războiului cu Germania, mi-a propus să colaborez cu Intelligence Service, dat fiind că elita intelectualității europene, coalizată împotriva lui Hitler, acceptă această colaborare.

— Cum, ți-a propus așa direct ? m-am arătat mirat.

— Da ! „Îți cunosc opiniile, mi-a spus, de aceea înțeleg să-ți vorbesc deschis !" Sincer vorbind, eram puțin decepționată.

— Te așteptai la alte propuneri, nu-i așa ?

— Aha !

— El ți-a vorbit de Maugham, de Green, de Lawrence ?

— Da !

— Și tu ce i-ai răspuns ?

Luiza mi-a dăruit o nouă probă a inteligenței sale.

— Ce să-i răspund ? Că am alte preferințe literare... Tolstoi, Baudelaire, Proust, Byron...

Am răsuflat ușurat. Deci asta era.

— Bravo, Liz ! Tu vezi-ți de ziaristică... de reportajele tale speciale. Lasă spionajul în seama unor intelectuali mai rafinați !

Și eu, și ea, ne-am uitat aproape simultan la ceas.

— E timpul să ne despărțim, Liz !

În timp ce o sărutam cu o tandrețe reală, îmi spuneam că, de fapt, Liz era singura ființă din București de care mă mai lega ceva intim, de neignorat.

. . . . . .

SE APROPIA Anul nou : îl întîmpinam fără pic de bucurie în suflet. Cînd priveam în urmă la filele calendarului trecut, mă cutremuram de groază. 1940 ! Oribil an. Cîte evenimente tragice se înghesuiseră de-a lungul celor 365 de zile ! Dacă n-ar fi fost decît calendarul țării mele și încă aș fi avut toate motivele să fiu și mai îngrijorat de perspectivele anului 1941. Europa se acoperise cu nori grei, încărcați de sînge. Ploua cu sînge... ningea cu sînge peste o lume ce părea că niciodată nu va mai izbuti să se mai smulgă de sub șenilele mașinii de război germane. E drept, Anglia lupta, se apăra. Hitler amînase invazia insulei de la o săptămînă la alta. „Führer-ul are Anglia în buzunărelul cel mic de la vestă !" îmi spusese într-o zi dr. Otto Dietrich cu o credință fanatică. Într-adevăr, situația părea să fie asta și nu alta ; înainte de a înghiți șoarecele, pisica se desfată jucîndu-se cu el.

Mă bătea gîndul să mă retrag la București, să încerc să-mi petrec Revelionul într-un cerc de amici, bineînțeles, dacă-i mai aveam. Maiorul Medoiu însă îmi comunicase într-un mesaj să rămîn pe loc, să nu părăsesc Berlinul, căci conflictul dintre generalul Antonescu și Horia Sima era pe cale să atingă apogeul : buboiul urma să se spargă. Se va sparge ? Și mai departe ? Ce va fi mai departe ? Cu siguranță că se va forma un alt buboi.

Totuși, ca Anul nou să nu mă găsească singur — de la moartea Ellei am evitat orice alte legături — i-am telefonat Luizei invitînd-o la Berlin, să petrecem Revelionul în doi. „Tu ești sigur că nu ți-ai ieșit din minți ? ! a exclamat. Înseamnă că tot mai ții un pic la mine !" „Lasă sentimentalismele pe Sărindar și vino aici !" i-am cerut eu. „Cu ce vrei să vin, cu trenul, cu avionul ?" „Cu orice, numai vino mai repede, că mor de urît !"

A sosit cu avionul, în după-amiaza zilei de 29 decembrie. Am așteptat-o la scară și, spre marea mea nedumerire, n-a coborît singură, ci însoțită de un frumos ofițer german de cavalerie, mai înalt decît ea cu două capete. Părea că se cunosc de multă vreme. După ce am sărutat-o și i-am urat bun sosit, mi s-a adresat în franceză :

— Mon cher, să ți-l prezint pe domnul maior Gregor von Meissner... din cadrul Misiunii militare germane din București.

Maiorul a pocnit din călciiele cizmelor, a dus elegant mîna la cozorocul chipiului și și-a rostit frumos, ca la școală, numele. L-am rostit și eu pe al meu.

Luiza, îmbrăcată într-un mantou de blană brumărie cu căciuliță căzăcească și manșon din aceleași pielicele, era cuceritoare. De sub căciuliță îi ieșea acel breton acaju care se întîlnea fericit cu verdele sclipitor al ochilor ei de drăcușor împielițat.

— A, știi, dragul meu, domnul Gregor von Meissner locuiește la Berlin și ne-a invitat ca în prima zi după Anul nou să-i facem o vizită.

Se întunecase, dar nu într-atît încît chipeșul ofițer să nu observe că nu-mi plăcuse invitația. Acesta, scoțînd o carte de vizită și înmînîndu-mi-o, mi-a vorbit ca un copil bine crescut :

— Desigur, dacă aveți timp. Eu și mama mea ne-am simți foarte onorați... Oricum, eu vă aștept.

Și-a pocnit din nou călciiele, a salutat cu mîna la chipiu și, zîmbindu-i galant Luizei, ne-a lăsat, în sfîrșit, singuri.

— Unde l-ai pescuit ? o luai eu la întrebări în timp ce, cu două valize în mînă, o conduceam la mașină.

— Să mă iubești, dragule, ginguri ea, dar să nu-mi fi gelos !... În avion l-am pescuit.

Eram ușor iritat. Îmi dădeam perfect de bine seama că nu greșisem deloc atunci cînd am invitat-o pe Luiza la Berlin. Adusese cu sine o boare de pace ; se mișca și vorbea ca și cînd n-am fi trăit în plin război. Pe ultima turnantă a anului, ochii și ginguritul Luizei, căciulița și manșonul ei aveau asupra mea un efect înviorător.

Pînă la mașină, iar apoi pe banchetă, lîngă mine, Luiza nu mai contenea vorbindu-mi, rîzînd, bătînd din palme, sărutîndu-mă hoțește pe obraz. De unde pogora acest drăcușor cu mască de înger ? Mă punea la curent cu toate cancanurile din Sărindar. Cînd s-a mai potolit un pic, mi-a declarat drăgăstoasă :

— De-ai ști ce fericită sînt ! Nu că mor după tine. De bărbați — slavă domnului — nu duc lipsă. Aveam însă în mine un gînd ascuns, o dorință refulată : să evadez... oriunde, dar să evadez. Dragă, da de ce e atît de întuneric ?...

Am izbucnit într-un hohot de rîs : furată de noutatea călătoriei, uitase că Germania se găsea în război cu Anglia, că o condiție a războiului modern era camuflajul.

— Oho ! bătu ea înveselită din palme. Ce mi-ar plăcea o alarmă aeriană ! Chiar un bombardament ! Mamă, mamă, ce reportaj senzațional aș mai realiza !

— Ce-i cu tine, fato, te-ai cam prostit !

— Nu, nu, contestă ea cu toată seriozitatea. Am însă impresia că tu ai devenit ursuz... că nu mai știi să te joci ca pe vremuri.

— De-a bombardamentul ?

— A ! Să-ți mai spun o noutate : Edith von Köhler e acum amanta doctorului Tester.

— A grăsanului ăla cu trabuc ?

— Aha ! Ce zici de titlul ăsta de capitol „De la Radu Doinaș la dr. Tester !"

— Du-te dracului !

— Am și ajuns ! se gudură Luiza, pe lîngă mine, gata să-mi schimbe direcția mașinii.

Sus, în apartament, am lăsat-o pe Luiza să se desfășoare după bunul ei plac. Eu m-am instalat într-un fotoliu, mi-am aprins o țigară și, de acolo, am urmărit un spectacol unic — o femeie scoțîndu-și din valize lucrurile și așezîndu-le în șifonier, lîngă ale mele. Nu-mi venea să-mi cred ochilor și deodată m-am pomenit gîndind deloc în glumă : „Cred că asta înseamnă viață de familie ! Ce ar fi să mă însor și să termin cu burlăcia ?"

Din seara aceea n-am mai trecut pe la Biroul atașaților de presă, nici pe la Legație. La braț cu Luiza, am hoinărit prin Berlin, ca doi tineri neastîmpărați care își propuseseră ca trei-patru zile să dea uitării lumea înconjurătoare și să-și creeze propriul lor univers. Uitasem de toți și de toate ! Treceam, datorită acestui miracol poreclit „Nebuna din Sărindar", dintr-o efuziune sufletească în alta. Simțeam o dorință fără de sfîrșit de a-i face daruri. Mă înduioșau inocența și explozia de bucurie cu care Luiza le primea. Crisparea lăuntrică și nevoia organică de a mă controla dispăruseră. Zburdam, ca despovărat de grijile agentului „B-39".

— Sîntem ca doi nebuni, Radule ! proclamă Luiza. Te rog să fii atent la nuanță ! N-am spus ca doi îndrăgostiți...

Fără îndoială că Luiza, cu acel instinct propriu femeilor, a detectat cu exactitate starea mea sufletească și, fără a forța nota, cu o pondere bine dirijată, întreprindea totul ca să mă redea acelui Doinaș de altădată.

Primele secunde ale Anului nou ne-au găsit în pat, cu cîteva sticle de șampanie lîngă noi. Am intrat în 1941 îmbrățișați, ca doi copii speriați de perspectiva universului necunoscut în care pătrundeam.

Într-un tîrziu m-a întrebat :

— Ei, ce zici, mergem în vizită la maiorul Gregor von Meissner ?

Uitasem de el, de chipul lui. Așa cum stăteam întins pe spate, cu cupa de șampanie pe piept, încercam să mi-l amintesc, dar nu izbuteam.

— Ții mult să mergem ?

— Foarte mult ! zise. Se răsuci spre mine, îmi luă cupa de șampanie de pe piept și începu să mă sărute rar, abia atingîndu-mi buzele, urmînd o geometrie numai de ea știută.

GREGOR von Meissner locuia într-un cartier select al Berlinului, pe Goethestrasse care, mai ales toamna, îmi amintea de un colțișor al Cotrocenilor înecat în rugina anotimpului. Vile... livezi... familii nobile de militari din tată-n fiu. Prusaci la obîrșie, cu moșii întinse în preajma Köenigsberg-ului.

Maiorul ne aștepta : nici în aceste prime zile ale Anului nou nu-și lepădase uniforma, cred că și pijamaua în care dormea aducea cu o uniformă. Se bucură primind vizita Luizei, dar, curînd mi-am dat seama că bucuria i-ar fi fost mult mai năvalnică dacă tipul nu s-ar fi ținut cu strășnicie în cingi. M-ar fi plictisit și chiar siciit această vizită, dacă n-am fi fost, în acel fapt al serii, singurii invitați ai amfitrionului.

Maiorul ne-a prezentat mamei sale — o distinsă doamnă care, întocmai ca și doamna Kitty — își ascundea foarte bine vîrsta înaintată : dreaptă, mîndră, cu un mers ca de regină. Era văduva unui general, cum aveam să aflu mai tîrziu, decedat la vreme, căci altfel Gestapo-ul l-ar fi înghițit și digerat cu uniformă și decorații cu tot.

Ne-am oprit într-un salon intim, cu mobilă stil și lumină odihnitoare dată de o lampă cu brațe din sticlă de Murano. Ne-am așezat în fotolii grupate în jurul unei mese rotunde. A apărut apoi un bătrîn servitor cu o tavă încărcată cu băuturi variate — coniac, mastică, vermut, vodcă, wisky.

Observasem încă de la intrare schimbarea intervenită în conduita Luizei : se temperase ca prin minune, devenind dintr-o dată una din cele mai conformiste ființe. Ce dracu, unde dispăruse „Nebuna din Sărindar" ? Nu-și pierduse însă farmecul ei natural care supunea încet și sigur mulți bărbați. Pe maior, se vedea limpede și fără echivoc, îl cucerise.

Începusem să-i fac doamnei von Meissner conversație, în germană, fiind în același timp atent la franceza celor doi. Se simțeau bine. Luiza se îmbujorase din pricina vermutului, iar ochii căpătaseră sclipiri de pisică ageră.

După o vreme, doamna von Meissner s-a scuzat și s-a retras, invocînd o migrenă nesuferită. N-aș putea afirma că mă simțeam prost în ambianța casei Meissner, cu siguranță însă că, în stradă, cu Luiza de braț sau de mînă, sau cu ea în pat, m-aș fi simțit și mai bine.

Deodată, Luiza s-a întors spre mine și așa, fără nici o legătură, m-a informat cu o drăgălășenie de invidiat :

— Știi, Radule, domnul von Meissner face parte chiar din statul major al generalului Erik Hansen, comandantul Misiunii militare germane din România... Iar ca „fișa" personalității amfitrionului să-mi fie și mai clară, sublinie : Domnul Gregor este nepotul generalului de aviație Speidel.

Vorbise cu atîta evlavie încît, dacă aș fi luat-o în seamă, s-ar fi cuvenit să mă ridic în picioare și să mă arăt mîndru că României i se hărăziseră ocupanți de viță așa de nobilă.

Maiorul înțepenise în fotoliul său, surîzînd satisfăcut de prezentarea ce i se făcuse. Ce se petrecea cu el ? Să se fi îndrăgostit de Luiza sau urmărea doar o simplă aventură, bineînțeles, nu aici, ci la București ? Luiza însă se desfășurase și, după cîteva digresiuni retorice, îl aduse pe maior în situația de a-și mărturisi impresiile din România : erau pline de respect, dar reci, se ghicea ușor că harababura politică din țară îi displăcea.

— Păcat, dragă Grig, se arătă ea foarte amărîtă, că n-ai cunoscut Bucureștiul de altădată... un oraș romantic, cu cîrciumi și lăutari, cu oameni veseli și primitori !

Spre mirarea mea, maiorul înțelese încotro țintea tristețea ziaristei și încercă s-o liniștească :

— Sînt convins, Luiza, o tutui și el, că foarte curînd Bucureștiul își va recăpăta înfățișarea de altădată.

— Crezi ? Scepticismul întrebării i se citea pe chip.

Eu țineam în mînă o cupă de coniac adulmecîndu-l, cînd și cînd, aroma. Nu mă înșelam, Luiza dirija pe nesimțite convorbirea spre un făgaș politic, ceea ce începuse să mă nemulțumească.

— Într-un timp relativ scurt, strada se va liniști, pronostică Gregor von Meissner. Actualul conflict dintre general și Legiune va fi curmat.

Se vedea că era în intenția maiorului de a risipi pesimismul Luizei.

— Doar cu sprijinul armatei germane mai poate fi curmat, afirmă ea pe un ton care-l măguli pe amfitrion.

— Vom interveni, afirmă Gregor von Meissner, dornic să o liniștească. În această privință există chiar și un ordin. Nu numai voi, românii, aveți nevoie de liniște, ordine și disciplină, ci și noi, germanii.

Mirarea mea ajunsese la apogeu. Era prima surpriză furnizată de Luiza de cînd sosise la Berlin. O pasiona politica ? De cînd ? Pe de altă parte, trebuie să recunosc că opiniile maiorului începuseră să mă intereseze și pe mine.

— Săracu general Antonescu, îl deplînse Luiza pe conducătorul statului român, cum se mai străduiește să instaureze disciplina militară !

— Fii pe pace, Luiza, zîmbi gazda, așa cum se zîmbește unui copil precoce care s-a apucat să discute probleme ale adulților. Generalul Hansen îl apreciază foarte mult pe domnul Antonescu — dealtfel amîndoi sînt generali de cavalerie — și urmărește îndeaproape conflictul lui cu Legiunea, pentru a-l ajuta la nevoie.

Ceea ce dezvăluise maiorul era pentru mine nou și interesant. Deci balanța lui Hitler înclina spre Antonescu. Dar ce va face atunci cu „frățiorii" lui mai mici, le-

gionarii ? Cum se va descotorosi de ei ? Dacă era să-i dau gazdei crezare — și nu vedeam de ce nu i-aș da — Misiunea militară germană din România avea de-acum și un ordin. Atunci cum trebuia înțeleasă înarmarea continuă a legionarilor de către R.S.H.A. ? Ce folosință urmau să aibă armele și munițiile care, uneori, și prin Elveția, ajungeau în România ? Conflictul, precum și rezolvarea lui, așa cum le înfățișase cu multă bunăvoință Gregor von Meissner, mi se păreau încețoșate, dificile de înțeles.

Mirarea mea se transformă în stupefacție în momentul în care Luiza, ghicindu-mi parcă frămîntarea, spuse :

— Știi, Grig, eu sînt o ziaristă a faptului divers. Sînt o femeie mondenă — recunosc — și nu fac politică. A face politică e ca și cînd ai ridica haltere. Ai văzut femei ridicînd haltere ? Eu nu ! Nici măcar la circ. Între un mascul și greutatea unor haltere există un raport direct. Politica deci e făcută pentru bărbați. Totuși, atît cît mă pricep eu, nu pot să nu mă întreb : de ce oare legionarii nu sînt interesați în restabilirea ordinii și disciplinei ?

Abia după ce și-a încheiat digresiunea, mi-am amintit brusc de discuția avută cu Luiza în ajunul plecării mele din București. „Te pomenești, s-a zvîrcolit în mine o întrebare, că a acceptat să colaboreze cu Intelligence Service-ul !“ Și, dintr-o dată, interesul ce-l manifesta față de maiorul von Meissner a căpătat în ochii mei o altă dimensiune. M-am îngrijorat : de astă-dată pentru Luiza. Îmi venea să-i uș lu : „Unde te-ai băgat, drac împielițat ? La haltere ? Să ridici haltere ?“

— După cîte știu, domnul Doinaș este un apologet al „cămășilor verzi“, zîmbi von Meissner protocolar. S-ar putea ca domnia sa să aibă un răspuns mai realist decît mine la această întrebare.

Așadar, acum mă incitau și pe mine care, în zilele acestea de sărbătoare, aș fi dorit o vremelnică „încetare a focului“.

— Avem de-a face, am încercat eu să-i lămuresc cu „patos“, cu două interpretări extreme ale noțiunii de disciplină și ordine. Una aparținînd unei mișcări politice revoluționare și inovatoare, cealaltă aparținînd unui general conservator și cazon prin formație.

Von Meissner a preferat să tacă un timp : probabil că ar fi dorit ca discuția să ia sfîrșit cu părerea mea competentă. Te puteai însă pune cu dinamismul Luizei ?

— Vezi, Grig, că legionarii sînt și ei interesați în victoria disciplinei lor ?

— Sînt militar de carieră, continui astfel o veche tradiție a familiei Meissner, declară el devenind ridicol de țeapăn. Știu că armatei germane din România și Balcani îi convine ordinea și disciplina generalului Antonescu. Pentru Germania, care are de curățat istoria de rușinea primului război mondial, România reprezintă poarta spre Balcani. Iar în momentul de față, în zona Turciei și a Ciprului se conturează o mare primejdie pentru Wehrmacht. După toate probabilitățile, englezii, ca să slăbească presiunea noastră, vor încerca să realizeze un cap de pod... probabil la Salonic. Istoria se repetă, numai că de astă dată o s-o luăm înaintea inamicului.

Pentru mine povestea nu era nouă. Ceea ce însă înțelegeam perfect era faptul că nemții legau invazia lor în Balcani de instaurarea ordinii și disciplinei în România. Cine va ajunge mai întîi la potou, Antonescu sau Sima ? Ca să verific cît de pregătit politicește era amfitrionul meu, am mai aruncat o vorbă :

— Dar asta înseamnă atragerea Turciei în război !

— Englezii asta și urmăresc, căci Turcia înseamnă strîmtorile de la Marea Neagră. Germania nu poate să îngăduie o asemenea manevră.

Englezii, englezii și iarăși englezii ! Unde-i **Fortinbras** să audă opiniile acestui „von“ ? !

Luiza continua să mă uimească cu tactul ei : pe nesimțite a executat o piruetă, ajungînd la un alt subiect : impresiile ei berlineze. Vorbea acum reportera Luiza Văitoianu. Nici o clipă nu-mi închipuisem că ar fi fost în stare să rețină atît de multe amănunte din hoinăreala noastră fără noimă pe străzile Berlinului. Povestea cu haz și, fără voia mea, am observat cum maiorului i se scurgeau ochii după „Nebuna din Sărindar“.

NE-AM despărțit de maiorul Gregor von Meissner într-o stare de euforie, făgăduindu-ne reciproc o mulțime de lucruri drăgălașe.

În mașină, Luiza s-a interesat neliniștită dacă mă simt în stare să conduc.

— Sînt ! Fii pe pace !

S-a lipit de mine ca o pisicuță, fără a mă stingheri la volan, începînd să „toarcă“. Se alinta precum îi era firea, iar eu îi vorbeam în gînd : „Liz, fetițo, în noaptea asta n-o să ne facem de cap, ci o să stăm serios de vorbă, căci dacă ai acceptat propunerea lui Thomson, trebuie s-o ștergi frumușel de lîngă mine. E clar, Liz ?“.

Am procedat întocmai cum îmi propusesem. Acasă, am luat-o pe Luiza de subțiori și am ridicat-o în aer ca pe un copil zburdalnic, așa cum dealtfel știam că-i face plăcere și, după ce am lăsat-o să se zbată chicotind, am așezat-o frumușel în fotoliu.

— Ei, acum, Liz, să șezi cuminte și să-mi răspunzi cinstit la o întrebare.

Pe chipul ei de fetiță nebunatecă am văzut întinzîndu-se umbrele îngrijorării. Nu mi-a ascuns nimic. Eram prea buni camarazi ca să se ascundă de mine.

— Îi urăsc ! preciză ea din capul locului. Știu că tu ești filohitlerist și-ți vine greu să mă înțelegi. Eu însă îi urăsc. Uită-te în jur ! Sînt ca o molimă. Nu mai există Franța... Franța... înțelegi ? Parisul ! Belgia, Polonia... În curînd și Balcanii o să fie ai lor. Ai auzit doar... N-o să mai existe Bucureștiul, așa cum n-o să mai existe Sofia, Atena, Belgrad... Mie, Luizei Văitoianu, hitleriștii mi-au declarat indirect război. Și acum lupt, lupt de partea celor care nu se împacă cu o Europă hitleristă. Te rog să nu-mi reproșezi nimic. Sînt majoră...

— Prea majoră !

— Du-te dracului ! Iar ție îți mulțumesc că n-ai încercat să mă convingi că doctrina hitleristă reprezintă noua ordine a lumii.

Avea lacrimi în ochi. Iată un argument foarte serios pentru care eu sînt un retrograd și mă împotrivesc atragerii femeilor în războiul din umbră. Una-două, „dau apă la șoareci“. E drept, mai sînt și excepții — Catinca Bentoiu. Poate că și **Lola** reprezintă o excepție. Ce era să fac cu Luiza ? S-o cert ? S-o pun pe genunchi și să-i trag cîteva scatoalce la fund ? Acum, că-mi dezvăluise rațiunea ei de a fi, o îndrăgeam și mai mult. Sufeream totuși că n-o puteam lăuda pentru hotărîrea luată, căci va fi, probabil, un război lung și încărcat cu dureri, în care aproape că nu va exista om să stea cu mîinile în sîn. Mă bucuram că descopeream în sufletul Luizei mocnind aceeași ură ca și în sufletul meu. Da, nu aveam cum s-o felicit și s-o îmbărbătez. Am suferit și cînd m-am văzut în situația de a-i „citi sentința“ :

— Mîine te duc la aeroport sau la gară și te expediez acasă.

Ședea în fotoliu, iar eu, în picioare. M-a rugat să mă aplec că vrea să-mi spună ceva la ureche. M-am supus. Și-a încolăcit brațele pe după gîtul meu și mi-a declarat în șoaptă :

— A fost cel mai romantic Revelion din viața mea ! Îți mulțumesc, Radule !

— Iar eu, în ceasul greu al despărțirii, te rog să nu bravezi... s-o ții în frîu pe „Nebuna din Sărindar“.

— Da' nu-i așa că totuși îți un pic la mine ?

Știa ce o să urmeze. De aceea și-a încolăcit și mai bine mîinile în jurul gîtului meu.

A doua zi, am condus-o la gară, iar acolo, cînd am văzut trenul punîndu-se în mișcare, iar pe Luiza fluturîndu-mi la fereastră o batistă, m-a cuprins un val de tristețe și de neliniște pentru destinul ei.

(Fragmente din romanul **Toamnă cu frunze negre**, în curs de apariție la Editura Militară).

N. TONITZA : **Curte veche**

Grete Tartler

Atît de vie-i luna...

Atît de vie-i luna, că se vede
în mere urma ciocului de păsări —
la fel și ochii mei, deschiși cu teamă
că li se fură miezul :
o oglindă
le prinde razele și printr-o pînză
subțire, -nrourată, de paianjen,
se-ncheagă ca un bulgăre de lapte.
Și toți care privesc spre luna plină,
lupi cenușii, poeți neadormiți sau fluturi,
clipesc orbiți de ochii mei întorși prin
oglindă, spre pămînt.
Se-aude
un abur vinețiu, un cor de ființe
care viscează după cum le cînt.

Prin vase străvezii

Prin vase străvezii de sticlă urcă
încet, fuioarele aromitoare
de cînepă, ce-mi fumegă la tîmple :
asemeni unei umbre pe perete,
da, unei umbre care mă-nsoțește
pe lîngă-al sufletului prea puternic soare.
La fel îi e pelinul geamăn stelei :
drum prin tulpină, gata să se-ntîmple
o trecere în spumă-nfloritoare —
la fel mănunchi de raze mă străbate
asemeni unei orgi întortocheate
și pînă se alege chipul veșnic
ca-ntr-un focar lumina mă dogoare.

Altă dată

E o greșeală că-n brațe mă duci,
că părul se scutură peste prăpastie —
fiindcă încep din țărînă să iasă
duhuri mărunte
și gărgărițe mănîncă mustoasele
zmeuri, rodul de munte.

E o greșeală că mă privești
în sarea luminii ușoare de lună —
otrăvită-i exhalarea planetelor
în sînge plutind ; un vasilisc de argint
îmi împresoară fruntea și sună.

Altă dată să-ngropi
aureola ce-mi cade cînd mă ridici în brațe
la rădăcina unui copac ;
să consacri unei păsări tăiatele fire,
altă dată să acoperi
luna umezită în sînge
care poate îmbolnăvi tot pămîntul
de oglindită iubire.

Ora sînzienelor

Mă vezi în ora cînd mireasma toată
a sînzienelor se strînge-n mine,
cînd viile cununi rotesc destine
în jurul ochiului care lucește :
o împletire-acum se ofilește,
o alta de abia se-ntredeschide,
aceeași zi de vară desfășoară
asupră-mi roiuri de efemeride.
Se-nvîrt prea iute stelele acestui
trup strălucind de albi ciorchini ?
O clipă
nu pot opri argintul viu și sarea
și sulful care-ncepe destrămarea
semințelor, spre veșnică risipă ?
Nu te opri în umbra mea :
mai du-te
să afli că la fel de lungă-i viața
oricît rotim petalele de iute.

Teatru

Ancheta noastră:

Ce valori a afirmat

Impulsuri noi

IMPULSUL dat artei teatrale și muzicale de către Festivalul național „Cîntarea României" a avut, cum era de așteptat, un efect pozitiv asupra mișcării noastre teatrale, stagiunea 1977—1978 fiind nu numai bogată în evenimente artistice, ci și cu totul deosebită datorită multiplelor forme de propulsare a creației dramatice și artei spectacolului, fapt care a înviorat și revitalizat numeroase colective artistice din țară. Consecvenți ideii că teatrul românesc trebuie să se dezvolte și să se afirme armonios pe tot întinsul patriei, animatori ai vieții noastre teatrale au depus o activitate intensă de stimulare a gîndirii responsabile cu privire la fenomenul teatral. Astfel au fost dezbătute în cadrul unor acțiuni inițiate de către Asociația oamenilor de teatru și muzică probleme esențiale ale artei spectacolului, ceea ce a contribuit la o mai substanțială cunoaștere a stadiului actual de dezvoltare a teatrului românesc. Au fost analizate periodic, cu competență, combativitate și spirit de răspundere, fie în cadrul unor confruntări republicane, fie în cadrul unor dezbateri cu colective restrînse, implinirile ca și deficiențele unor instituții de artă scenică, orientarea nivelului acestora, contribuția ce o au în opera de modelare a conștiinței civice, politice și estetice a maselor largi de spectatori; s-au dezbătut probleme specifice ale artei actorului și regizorului, au fost formulate păreri interesante despre unele tendințe novatoare în arta spectacolului. O contribuție însemnată, specifică, la realizarea politicii culturale a partidului în domeniul culturii, a constituit-o integrarea formațiilor echipelor de amatori în toate acțiunile A.T.M. pe tărîm profesional, aceștia fiind nu numai audienți la dezbateri, ci și participanți activi ale căror opinii și sugestii au conferit un plus de interes dezbaterilor.

Rezultate fructuoase au obținut, în urma acestor întîlniri-dezbateri, colectivele teatrului profesionist și, fără îndoială, dramaturgii și criticii. Menționăm, în acest sens, manifestări consacrate regiei (Vaslui-Bîrlad), problemelor pe care le ridică teatrul pentru copii și tineret (Piatra Neamț), arta comediei contemporane (Galați), aspectele înnoitoare ale dramaturgiei contemporane (Brașov), penetranța și necesitatea vitală a teatrului politic (Constanța), a teatrului-scurt (Oradea) și teatrului istoric (Craiova și Botoșani), arta actorului în dialog cu publicul (Satu Mare). Varietatea tematică a festivalurilor și, implicit, a colocviilor, demonstrează convingător eforturile A.T.M. de a determina, printr-un util schimb de experiențe, efervescența artei scenice contemporane spre a răspunde cu pregnanță necesității de a transforma **cantitatea** în **calitate** și de a integra fenomenul teatral în pulsația ideologică generală a patriei.

Festivalurile și colocviile au dobîndit, în diferite centre municipale sau județene, o tradiție pe care ne străduim să o continuăm cu sporită energie. În reușita acțiunilor întreprinse de A.T.M., de filialele Asociației, de instituțiile de spectacole din țară, un sprijin efectiv am primit din partea organelor locale de partid și de stat, a unor minunați activiști, preocupați consecvent de afirmarea culturii teatrale actuale. A stat în atenția A.T.M. impulsionarea creației teatrale în spiritul angajat al politicii partidului nostru, diversificarea artei teatrale în concordanță cu cerințele publicului, educația estetică a maselor largi spre formarea plenară, complexă a omului contemporan, sprijinirea echipelor artistice de amatori în cadrul cărora talente de valoare scot în relief sensibilitatea harnicului nostru popor. În general am fost interesați să dobîndim o experiență și să comunicăm această experiență tuturor celor ce slujesc frumosul societății noastre socialiste.

Față de rezultatele pozitive obținute, se impune sporirea exigenței noastre partinice și revoluționare, astfel ca manifestările ce continuă mensual și în acest an să insemne **autentice evenimente** pentru mișcarea teatrală și slujitorii săi: actori, regizori, dramaturgi, scenografi. De asemenea, se impune urmărirea consecventă și sprijinirea eficientă a echipelor artistice de amatori, generalizarea experiențelor acestora pe linia masificării educației estetice printr-un teatru angajat, revoluționar și realist, oglindă vie a tuturor transformărilor social-politice ce se produc în țara noastră.

Dina Cocea

Se poate!

PENTRU un cronicar de teatru care mai bine de două decenii a slujit cu patimă și cauza literaturii dramatice originale, și ideea de contemporaneitate reflectată scenic, și morala Trupei, imprejurarea de a se afla, după o astfel de experiență, și mai ales după o jurnalistică aprinsă, care pe mulți i-a iritat prin insistența afirmației încărcată polemic **„Se poate"**, împrejurarea, zic, de a se afla el insuși în situația de a justifica practic tot ceea ce propovăduise atîta vreme nu poate fi decît pasionantă, ca un pariu cu termenii cei mai nobili.

De la acest parlu a pornit și direcția mea, și mă simt cu bucurie dator față de colegii mei cronicarii de teatru — fiindcă nu încetez să mă simt și să mă revăd cronicar de teatru, și numai o prejudecată, isvorîtă și ea din prejudecata față de posibila subiectivitate a cronicarului, însoțită de subiectivitatea bănuită a directorului, mă împiedică să nu scriu **și acum** cronică, deși sînt convins că aș putea fi și mai obiectiv ca înainte — deci mă simt dator față de confrații cronicari să afirm răspicat că **Se poate**, se poate face **Teatru**, se poate consacra un **Program**, se poate defini un **Profil** se poate susține o **Idee**, se poate crea un **Public**. Pentru că, fac aici o paranteză, un **Teatru** are și datoria de a-și crea **Publicul**, de a-l determina ca existență și spațiu de spiritualitate. Un public prost, ca să zic așa, într-o localitate cu **Teatru** este și opera respectivului **Teatru**.

Dar să mă întorc la subiectul pus în discuție de „România literară", care, alături de „Contemporanul", dar firește și cu un spațiu mai generos, își asumă cu reală răspundere rolul de a fi oglinda, la zi, a vieții noastre teatrale. La Teatrul Mic problema fundamentală era de a se reconstitui ideea și sentimentul de **Trupă**. Nu poți sluji o credință într-un bilci al deșertăciunilor și într-un spațiu în care Ecleziastul, cu deprimanta lui folosofie „Totul este deșertăciune", s-a instalat ca la el acasă. Așadar, începutul l-a constituit **cauza morală**, oricît de paradoxal ar părea ceea ce spun eu acum — și e bine să subliniez că **e momentul să ne întoarcem la acest termen, Morală, și să reflectăm la el, pentru că niciodată în lume n-a fost mai necesară apărarea cauzei morale a artistului.** Finalul primei stagiuni condusă în circumstanțele descrise pînă acum găsește scena de la „Mic" în situația de a se mindri cu o **Trupă** pe care eu nu mă sfiesc să o numesc de zile mari, și cu o unică credință, aceea de a face să triumfe demnitatea creatoare și responsabilă a artistului. Valoarea fundamentală, dincolo de succesul unor spectacole, de afluența contagioasă a publicului pe Sărindar, de constanța ritmului premierelor, de, cel puțin, sobrietatea fiecărei reprezentații în parte, o constituie **asumarea pe această scenă, cu o solidaritate acută, a condiției etice a artistului.** Apoi, cred că o valoare o constituie și faptul că **Teatrul Mic și-a definit un Program** și că s-a supus, cred eu, cu exigență, rigorilor lui.

Vom continua să fim un **Teatru al literaturii secolului 20** și cu precădere al literaturii celei de a doua jumătăți a acestui secol, din care n-au mai rămas decît 22 de ani!

Între ambițiile noastre se află și aceea de a defini și impune această scenă **și ca** un ansamblu cultural, sau mai bine zis și ca un promotor de dispoziție culturală în rîndul marelui și mai ales tînărului public. Așa va debuta, în toamnă, cea de a **doua stagiune** a ciclului **„Conferințele Teatrului Mic"** cu tema **Teatru și Societate** la care vor fi invitați filosofi, oameni de știință, politologi, ipostazele raportului **Teatru și Societate** fiind ilustrate cu fragmente din operele cele mai reprezentative ale momentului teatral actual.

În sfîrșit, am dori ca în stagiunea care vine să afirmăm răspicat și punctul nostru de vedere cu privire la literatura românească de actualitate, punct de vedere exprimat de mine și în paginile „României literare" cu un alt prilej și care presupune capacitatea piesei românești de a se confrunta cu publicul românesc în condițiile prezenței pe scena noastră a unor lucrări la fel de contemporane de pe alte meridiane, pentru că e momentul să înțelegem că publicul nu poate avea două criterii de exigență, unul pentru Sartre, să zicem, sau Miller sau Tennessee, sau Dürenmatt și altul pentru Ion Ionescu.

În sfîrșit, o valoare pe care Teatrul Mic a afirmat-o, cred eu, pe scena sa în stagiunea încheiată de curînd, a fost **valoarea regiei tinere** și această valoare va fi prezentă și de acum înainte **cu precădere și cu program, și cu credința** că se cuvine să fim curajoși în acest domeniu, în care prea mult ne-am văcărit pînă acum.

Dinu Săraru

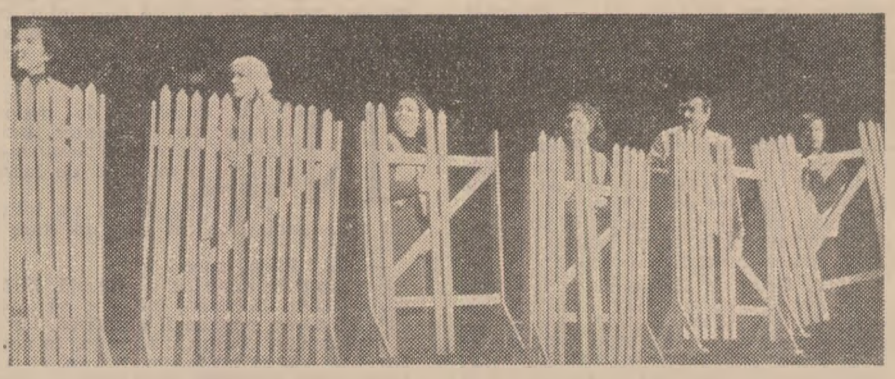

● **Scenă din „La Lilieci" de Marin Sorescu, „Teatrul Bulandra", stagiunea 1977—1978, regia colectivă sub conducerea lui Virgil Ogășanu, scenografia Dan Jitianu**

Solidaritatea de breaslă

DUPĂ aproape 10 ani am avut bucuria, recunosc, copilărească, de a fi din nou prezent pe scenele teatrelor. Întotdeauna am privit piesele mele cu detașare, ca și cum nu le-aș fi scris eu, și asta îmi dădea posibilitatea să le văd lipsit de orice prejudecăți. În convingerea mea, teatrul înseamnă, în același timp, justiție și sărbătoare, o aprigă, necruțătoare dorință de viață, și-n același timp o îngîndurare asupra faptelor și a gîndurilor noastre.

Orice s-ar întîmpla, eu rămîn un discipol modest, modest și înrăit al lui Shakespeare și al lui Caragiale, de la care am învățat că teatrul înseamnă dezbatere publică — și a problemelor fundamentale, și a celor intime.

După zece ani de absență am avut, de ce să nu recunosc deschis, bucuria deșănțată, copilărească, de a-mi vedea piesele jucate, și încă acele piese la care țin foarte mult. **Somnoroasa aventură, Sărbătoare princiară, Acești nebuni fățarnici.** Cînd am avut bucuria de a le vedea, n-am avut sentimentul că eu le-am scris, și așteptam cu modestie să mi se dezvăluie adevărurile lor. Meritul acestei inițiative, deși acest cuvînt poate să sune birocratic, aparține tinerilor regizori Mircea Cornișteanu, Nicolae Scarlat, Cristian Hagi-Culea. Eu știam că ei mă iubesc, și în acest caz îi dau iubirii un sens înalt și științific, dar m-a bucurat energia, talentul și lipsa de prejudecăți prin care și-au impus punctul de vedere. Ei nu s-au timorat de interpretările magistrale cum au fost cele realizate de vechii mei prieteni Octavian Cotescu, Gheorghe Dinică, Gina Patrichi, Rodica Tapalagă, s-au încăpățînat să descopere nuanțe încă necunoscute, și mai ales să descopere actori capabili de a le transmite celorlalți.

Ceea ce m-a impresionat la spectacolul Teatrului tineretului din Piatra-Neamț cu **Somnoroasa aventură**, regizat de Nicolae Scarlat, a fost devotamentul în sens nobil, fanatic, al tuturor actorilor. O piesă, din punct de vedere al dramaturgului, are valoare, are sens, dacă naște în actori plăcerea de a juca. Și actorii de la Piatra Neamț, Dragoș Pîslaru, Gheorghe Dănilă, Carmen Petrescu, Eugenia Balaure, Mihai Cafrița, au depus în interpretarea piesei o energie egală cu construcția ei. Așa au făcut și regizorii. După convingerea mea, Hagi Culea în **Acești nebuni fățarnici** a clădit un spectacol fascinant, lucid și tragic, simțeam că el este devotat nu virtuozității regizorale, ci sensurilor piesei. Am interpretat această modestie ca o dovadă de înțelegere superioară a piesei.

Spectacolul **O sărbătoare princiară**, care a luat și un premiu, a avut puterea de de a-mi dezvălui chiar mie piesa, pe care eu am scris-o într-o altă dimensiune. Ceea ce este foarte limpede, regizorii tineri s-au dedicat cu patimă, îngîndurare și inteligență dramaturgiei române contemporane și i-au dezvăluit nu numai sensurile adînci, ci și legătura ei implacabilă cu publicul.

Teodor Mazilu

După ultima cortină

TEATRUL ROMÂNESC se apropie cu prudență de cota superioară a existenței sale. Eforturile îndîrjite ale creatorilor, ale criticilor, ale publicului de a impune ca unic criteriu analitic **valoarea**, iar **calitatea** ca unitate selectivă, încep, încet-încet, să se facă simțite. Un climat autentic stimulator se naște cu dificultate, din truda tuturor iubitorilor de teatru.

Cea mai definitorie activitate a stagiunii teatrale pe care am parcurs-o a fost ampla dezbatere teoretico-spectaculară pe care au prilejuit-o festivalurile teatrale zonale. Fie că s-au desfășurat într-o circumscriere tematică precisă, fie că au pătruns în structura fenomenului teatral, fie că au analizat funcțiile genurilor teatrale, aceste manifestări prolifice au însemnat cu majuscule stagiunea. Activitatea aceasta vie și competentă, responsabilă și necesară, diversă și profundă a revigorat substanțial mișcarea noastră teatrală. Teatrul e din nou la ordinea zilei. Colocviul de dramaturgie de la Cluj-Napoca, Colocviul de regie de la Vaslui-Bîrlad, Festivalul de teatru politic de la Constanța, Festivalul de teatru contemporan de la Brașov, Festivalul comediei de la Galați, Festivalul teatrului scurt de la Oradea, precum și Festivalul artei actorului contemporan de la Satu-Mare sînt, după părerea mea, cele mai reprezentative nuclee de creativitate ale stagiunii 1977-78.

Analizînd critic și responsabil formele și relațiile vieții teatrale, conexiunile spirituale pe care teatrul le solicită, raporturile specifice, particulare ale artei scenice, aceste festivaluri și colocvii au determinat statutul valoric independent al teatrului. Această activitate substanțială trebuie să evolueze în raport cu propunerile sale, pentru a impune criterii obiective de stimulare a actului teatral. Deocamdată ambiții organizatorice sufocă încă multe aspecte esențiale ale acestor manifestări. O mai judicioasă selecție a spectacolelor prezentate, o mai atentă orientare a dezbaterilor teoretice, o nuanțare mai pertinentă a problemelor specifice creației teatrale ar elimina derizoriul și nesemnificativul ce pătrunde încă în ordinea de zi a festivalurilor. Deocamdată, în toate colțurile țării teatrul viețuiește, atrage atenția asupra manifestării sale. Un pact de solidaritate profundă s-a certificat în cadrul acestor dezbateri teatrale între toți slujitorii teatrului românesc.

Ce a adus actuala stagiune în discuție? În primul rînd, ca de obicei, gîndim la destinul piesei originale. Afișul teatral a impus cîteva lucrări substanțiale. Principalii dramaturgi contemporani au „punctat" în această stagiune. Horia Lovinescu, Paul Everac, D.R. Popescu, Th. Mănescu, Ion Băieșu, Paul Ioachim, Virgil Stoenescu și alții au fost reprezentați cu ultimele lor texte dramatice. Nu întotdeauna lucrările dramatice jucate meritau să apară pe scenă. Nu întotdeauna dramaturgii cei mai reprezentativi au oferit opere valoroase. Multe texte minore, lipsite de vlagă, false și oportuniste înecă activitatea noastră teatrală. De ce oare aceste lucrări mai au cale liberă spre scena românească? De ce oare mai zac în sertare, sau mai știu eu unde, lucrări marcante, scrise expresiv? Vreau să cred că teatrul românesc va permite o circulație responsabilă a valorilor literaturii dramatice.

Spectacolele stagiunii au certificat din nou existența unui grup de creatori autentici. Nu am avut mari evenimente, cu toate că ziarele și revistele, prin rubricile specializate, încearcă să impună acest lucru. O notă de strictă profesionalitate a girat activitatea întregului an teatral. Scînteia mult așteptată nu ne-a luminat cu strălucirea sa. Marea literatură universală a permis apariția unor reprezentații teatrale notabile, uneori presărate cu momente remarcabile dar încă vehiculînd sub zodia altor spectacole, văzute aiurea, sau a unor soluții scenice itinerante. De menționat în primul rînd **Timon din Atena** în regia lui Dinu Cernescu pe scena Teatrului Nottara și **Romeo și Julieta** montat de Cătălina Buzoianu pe scena Studioului I.A.T.C. Alte cîteva spectacole mai incerte le urmează îndeaproape **(Unchiul Vanea** pe scena Teatrului Mic, **Eduard II** pe scena Teatrului din Brașov, **Nevestele vesele din Windsor** la Piatra-Neamț). Stagiunea a impus, în cadrul teatrelor bucureștene, programul solid și omogen susținut atît de orientarea repertorială cît și de spectacolele realizate de colectivul Teatrului Mic. Acest teatru s-a născut pentru a doua oară și este în folosul nostru, al tuturor, că viața pulsează din nou în structura sa internă. Spectacole importante au realizat Teatrele din Galați și Piatra-Neamț, Teatrul Național din Iași și teatrul orădean.

Marii noștri actori au lucrat foarte puțin și în orice caz sub potențialul lor creator.

Stagiunea teatrală a convins. Ar fi timpul să înțelegem cu toții că teatrul românesc poate fi iar în fruntea ierarhiei europene, dar nu prin ceea ce facem acum pentru el, ci prin ceea ce **trebuie** să facem pentru dezvoltarea sa.

Alexa Visarion

stagiunea 1977–1978?

Teatru

Tinerii scenografi

VOI ASOCIA ideea de noi valori scenografice ale stagiunii 1977—1978 cu aceea de debut în scenografie. Voi alege trei nume, remarcate și de critica de specialitate, colegi a căror evoluție o cunosc: Lia Manțoc, Andrei Both și Daniela Codarcea.

Lia Manțoc și Andrei Both (numele lor, apărînd mereu împreună, ne-au obișnuit cu ideea unui cuplu) sînt doi buni colaboratori care-și unesc gîndurile și eforturile într-un scop comun: investigarea unor modalități de expresie plastică dintr-o zonă oarecum diferită de cea cu care ne-am obișnuit. Există la amîndoi un interes pentru nou și imaginația lor pare a nu putea fi constrînsă de șabloane, la fel cum munca lor nu poate lăsa loc soluțiilor comode și simpliste.

Aș remarca un lucru important pentru fiecare început: o montare scenică implică existența unui flux alcătuit din multitudinea de idei de tot felul elaborate pentru a-ți alcătui în jurul tău o atmosferă necesară. Rezultatul va confirma sau va infirma valabilitatea sistemului de gîndire. Atîta doar că ne-am obișnuit să considerăm acest rezultat ca o sferă perfectă, în care toate detaliile își au poziția lor bine definită. Dorim să vedem lucruri închegate și bine așezate, pe care le clasificăm drept realizări serioase. Dar oare primordialitatea acestei idei nu inhibă la unii, excluzînd la alții, curajul de a încerca și altceva, de a accepta de la bun început posibilitatea că vom vedea o propunere, poate neterminată sau insuficientă în comparație cu ceea ce numeam mai înainte o concluzie finală perfectă? Desigur, acesta este un ideal pe care ni-l propunem cu toții, dar el nu trebuie să ducă la formule sau șabloane sigure și cunoscute, ca și atunci cînd străbați drumul dintre două puncte care ți-au fost arătate mai înainte de alții și nu ai curajul să te abați de la acesta pentru a încerca să descoperi un altul, poate mai scurt sau mai interesant. În balanța evoluției mi se pare că ar atîrna mai greu universul de gînduri, unele realizate chiar și în parte, dar care au la bază o preocupare intensă, decît un produs rezultat din aplicarea, cu mai mult sau mai puțin talent, a unor formule, sau, mai grav, a unei unice mentalități despre ceea ce acceptăm să considerăm că este scenografia.

De aici apare o reacție, și aceasta o consider a fi mai importantă decît concluzia unică și ultimă a tipului de spectacol, să-i zicem tradițional. Această reacție este **polemică**. Ea apare în jurul unui act scenic ca un moment de educație estetică, chiar și dincolo de sălile de spectacol. Dacă se ivește în special în momente de stagnare sau de platitudine, trezește și reactivează circulația de idei.

În ceea ce privește aprecierea spectacolelor realizate de cei doi scenografi amintiți, opiniile au fost mai întotdeauna împărțite iar calificativele au oscilat pînă la extreme, de la o montare la alta. Consider însă că la un scenograf, mai ales la început de drum, au o mare importanță curajul, riscul pe care și-l asumă în relația cu o finalitate, ideile pe care le pune în circulație. Și asta pentru că scenografia nu se mai cere discutată doar în contextul unui act strict contemplativ, și deci pasiv, al vizionării unui spectacol avînd drept „fundal" ceva ce se observă mai mult sau mai puțin, mai bine sau mai prost executat, mai ieftin sau mai scump etc.

Daniela Codarcea a absolvit în chiar acest an Institutul de arte plastice „N. Grigorescu" din București. Ea însă s-a remarcat încă din timpul studenției. Primele ei costume realizate pentru spectacolul **Noaptea păcălelilor** de Oliver Goldsmith ne-au făcut s-o cunoaștem într-un anumit fel. Au urmat alte două spectacole, realizate pe scena aceluiași teatru, care ne-ar putea face să credem că o cunoaștem deja, și știm ce va da în continuare. Sîntem întotdeauna grăbiți să calificăm și asta poate datorită ritmului din jurul nostru, în care totul se abreviază (chiar și sentimentele), dar nu trebuie să conchidem că Daniela Codarcea ar avea o singură modalitate de lucru, deoarece deocamdată poate fi vorba de tatonarea unei zone, de căutare a ceva ce nu vrea să ne explice, ci să ne demonstreze. Căci tot ce a realizat în aceste trei spectacole a fost apreciat și a demonstrat seriozitatea abordării problemelor

Nu mi se pare o întîmplare faptul că acești trei scenografi au semnat primele lor spectacole pe scena Teatrului Giulești. Și aș mai adăuga debutul meu, în urmă cu cîțiva ani, la același teatru. Nu aș putea oferi, din păcate, un alt exemplu asemănător, în afara „Teatrului Tineretului" din Piatra Neamț. Consider că Teatrul Giulești a înțeles mecanismul de care vorbeam la început și care ar trebui să funcționeze mai mult și mai bine. Au considerat ca fiind mai importantă ocazia oferită unor tineri dornici să lucreze și despre care nu știau încă nimic sau prea puțin, decît invitația adresată unor artiști experimentați și bine cunoscuți. A existat un risc pe care și l-au asumat, dar mai presus de acesta a fost dorința de descoperire. A existat ideea că totul trebuie să aibă un timp și un loc bine judecat.

Ce s-a întîmplat însă cu absolvenții ultimelor promoții? Este totuși mult prea mic numărul celor ce s-au afirmat, în raport cu al acelora despre care nu am auzit mai nimic. E o vină a lor, sau a contextului în care au ajuns după repartizare? O parte din răspuns stă de fapt în ceea ce au comun cei trei scenografi despre care am vorbit: o dorință foarte mare de a lucra, un crez, o ambiție puternică și mai ales o mare capacitate de muncă. Dacă acestea le-au avut și ceilalți colegi, atunci vina neafirmării lor trebuie căutată în afara lor.

Vreau să cred că stagiunea următoare mă va face să revin asupra unor lucruri afirmate aici, deoarece rolul tinerilor este acum de o importanță mai mare poate ca oricînd.

Octavian Dibrov

■ Geraldina Basarab și Nicolae Călugărița în „Vieți paralele" de Ovidiu Genaru, la Teatrul din Sibiu
■ Sybilla Oarcea și Silvia Năstase în „Interviu" de Ecaterina Oproiu, la Teatrul din Ploiești

O generație remarcabilă

SFÎRȘITUL stagiunii acesteia înseamnă, pentru cîțiva tineri, nu mulți, e bine de ținut minte, începutul drumului în teatru. O nouă generație de actori, una dintre cele mai bune din ultimele decenii, absolvă Institutul de artă teatrală: cîteva individualități bine conturate, și, în același timp, cu aptitudini generale diverse ca gen și posibilități, deci acoperind o largă arie interpretativă.

Care este semnul sigur al valorii unei generații pentru noi, dascălii? Nivelul mediu bun, dar și numărul de studenți al căror talent se detașează, iese din comun. Cîtindu-i la întîmplare pe Diana Lupescu, Mariana Buruiană, Adrian Pintea, Ștefan Ionescu, Marcel Iureș — și lista e continuată și de alte cîteva nume — cîtez actorii tineri de care am auzit și vom mai auzi de aici încolo.

Ce am încercat și credem că am realizat noi, profesorii, față de toți acești tineri ce în toamnă vor avea un statut social artistic oficial? Am realizat cu ei însușirea, înțelegerea fenomenului teatral modern și a jocului actoricesc bazat pe firesc, luciditate, participare; laolaltă cu meseria au învățat ce e mai important: conștiința, angajarea cetățenească filosofică, atitudinea lor topită în interpretare. Vrem nu numai profesioniști excelenți, ci și oameni, cu un punct de vedere riguros și coerent despre ceea ce fac. Vrem ca ei să se înscrie în ampla mișcare de spiritualizare, de creștere a nivelului conștiinței colective din țară.

Repertorial, am reușit, zicem noi, contactul creațiilor studențești cu o literatură dramatică bună, tinzînd să includă și teatrul contemporan, și cel clasic, și cel actual, ca noțiuni culturale, formative.

Tot ca specific al acestei stagiuni cîtez colaborarea claselor de actorie cu regizori cum sînt Ion Cojar și Cătălina Buzoianu. Încercăm astfel să prilejuim un prim contact profesional studenților, să vedem cum și cît se observă că pot și ce știu actorii cei mai tineri. În trei ani de muncă în comun te apropii de ei, devin un fel de copii ai tăi, afli care sînt pîrghiile lor sufletești. Se creează un anume fel de relații. Primul contact cu un regizor poate fi un șoc. De aceea, de acum încolo, regizorii, studenți sau profesioniști, vor conduce spectacolele-examen ale I.A.T.C., colaborînd bineînțeles cu profesorii.

Telul nostru este ca, în stagiunea de la Studioul Institutului, studentul să înțeleagă definitiv cum arată viața lui și care este menirea lui.

Amza Pellea

Radio Televiziune

Lăudabila inițiativă

■ **ESTETICA industrială și promotorii ei**, ultimul „subiect" al **Panoramicului** de luni seară (realizatori Valentin Verzeanu și George Ghidrigan) ne-a reținut atenția și continuarea (de altfel, promisă) a investigațiilor pe această temă, în același spirit responsabil, critic și plin de seriozitate, ni se pare absolut necesară. Vasile Drăguț, rectorul Institutului de artă plastică „N. Grigorescu", șeful catedrei de creație vestimentară din Institut, absolvenți, apoi, din ultimii 4 ani, acum lucrători în mari întreprinderi de specialitate au fost invitați în fața aparatului de filmat și discuția s-a desfășurat deschis, fără prea multe ocolișuri. De mulți ani, și poate acest lucru extrem de lăudabil nu este foarte bine cunoscut de toată lumea. Institutul de artă plastică a experimentat soluții constructive și prin aceasta eficiente, care să facă tot ce se poate ca rezultatele muncii studenților și absolvenților săi să răzbată dincolo de încăperile amfiteatrelor și atelierelor. A trece în revistă lucrările de diplomă ale studenților din ultimii ani (lucrări ce au participat deja la expoziții naționale și internaționale), iată o operație bogată în consecințe: fantezie, bun gust, modernitate și, nu o dată, scăpărătoare originalitate. De ce aceste „obiecte" realizate după ani de studiu și muncă, sub îndrumarea unor profesori ei înșiși artiști de valoare unanim recunoscută, să nu intre în atenția colectivelor de muncă din întreprinderile de bunuri de larg consum? Desigur că de la prototip la producția de serie drumul nu este absolut drept și fără de greutăți, parametrii economici au și ei un cuvînt greu de spus, dar unde există bunăvoință, receptivitate și curaj lucrurile ajung la un foarte bun sfîrșit. **Panoramicul** de luni seara s-a oprit la destinul absolvenților secției de creație vestimentară din Institut, la felul în care ei au fost primiți (la Adesgo, Tricodava, Tinăra Gardă...) și folosiți conform calificării pe care o au. La început, rutina și alte obstacole au frînat, se pare, uneori, dezvoltarea lor profesională. Acum, lucrurile sînt în continuă schimbare. În emisiune s-a vorbit de necesitatea modificării unei mentalități vechi și, corolar, de necesitatea unei mai mari încrederi în potențialul de muncă al tinerilor specialiști; s-a vorbit de acele ore indispensabile pentru documentare în biblioteci sau pe teren, în caracteristice zone folclorice; toată lumea și-a exprimat speranța că timpul ce desparte creația de intrarea ei în producție și magazin se va scurta tot mai mult, bineștiind capacitatea noului de a se învechi, uneori, repede. Pe cînd o astfel de emisiune și cu specialiștii în ceramică, sticlărie, tapiserie?

Ioana Mălin

Telecinema

Zola

● Stîngaci și rudimentar în joc, montaj și mizanscenă, cu un Paul Muni însă superb ca mască, de om care trăiește natural între cuvinte puternice și adevărate — filmul lui Dieterle despre Zola (1937!) are un „plan", un „plan" de două secunde, care pe mine, unul, m-a fulgerat, scoțîndu-mă din contextul unei rezonabilități sumare și apăsătoare pe întregul ansamblu. Aproape că nu aveai ce vedea: e o mulțime întunecată, luată de „sus", o mare de umbre și umbrele, adunată în fața tribunalului unde e judecat Zola. Plouă torențial. Mulțimea pare neclintită. Ea așteaptă verdictul, muzica bătrînului Steiner tace, nu se aude nici un strigăt. „Planul" are ceva de „jurnal de actualități", de document la „filmul e o lume...", rătăcit într-o butaforie a condiției universale. În forța lui întunecată — el spulbera decorul, și instituia, două secunde, taina unei grandori. Milioane de vorbe, filme, jurnale de actualități și modă au răpit, prin uzură, măreției omenești, misterul ei — sumbru ca această mulțime fără de chip, masată în jurul unui tribunal de unde se așteaptă lumina unui fenomen metafizic: o împerechere a adevărului cu dreptatea. Sînt doar cîteva momente bune în istoria lumii și a legendelor ei, cînd omului i s-a relevat că un asemenea fenomen abstract e la fel de grav și hotărîtor ca aducerea focului pe pămînt. Afacerea Dreyfuss — Zola a fost o asemenea clipă de o puritate impecabilă, copleșitoare, precum sintetiza Bernard Lazare într-o scrisoare către Peguy: „...fiindcă a fost condamnat pe nedrept, lui Dreyfuss i se cere totul, să aibă toate virtuțile. El e doar nevinovat, și asta e deja mult!"

Nu cred că sînt de un modernism deplasat dacă afirm că Zola scriind „J'accuse!" îmi este mai aproape de cămașă, mai pe-nțeles, mai drag (o, nerușinata noastră frică de cuvintele mari!) decît Prometeu, și-l recunosc, fără efort imaginativ, în capitalul meu genetic. Olimpul meu personal — ca și secolul meu, ca și tatăl meu — începe cu „afacerea Dreyfuss". E legenda cu cel mai uman chip (chipul lui Muni, de zeu al bunătății curate și capabile, adică al inteligenței), cu cea mai caldă respirație. Poate e o insuficiență, dar m-am născut — și constat că nu-s singur în generație — mai degrabă zolist decît jupiterian. Și doar prin acest Zola ajung să înțeleg greu, cu trudă a sufletului, de ce mai avem nevoie de Prometei, oricîtă rezistență le-ar opune sarcasmul inteligenților, tot mai luminate întru scepticism, dar incapabile să bagatelizeze sfințenia „afacerii", riscînd însă a fi ele însele bagatelizate și ridicule.

Fără a avea „nostalgia reacționară" — cum se teme Truffaut văzînd Lubitsch — eu întrezăresc o reîntoarcere a focului pe pămînt însoțită de o mulțime ca aceea, adînc misterioasă în puterea ei, din jurul tribunalului în care Zola striga că nu e mincinos, că nu e trădător, că dacă Dreyfuss e vinovat, el e gata să-și vadă opera pierind... Insuficient cum sînt, eu văd aici un pact mai diabolic decît cel al lui Faust cu diavolul. E iarăși evident că sînt mai mult dreyfussard decît faustian. Nu-mi recunosc greșeala.

Radu Cosașu

Plastică

Jurnalul galeriilor

„Orizont"

FĂRĂ îndoială de un pronunţat ton particular, prospectînd un teritoriu de graniţă insuficient explorat şi practic nelimitat prin chiar premisa utilizată, **Transfigurările spaţiale** ale **Adinei Caloienescu** reuşesc să provoace interesul şi să atragă aprecieri pozitive chiar şi din partea celor prea puţin dispuşi să acorde statut de fenomen artistic structurilor plastice explicit deduse din precedentul riguros scientist al geometriei pure.

Mecanismul acestui proces de captare a interesului trebuie căutat, credem, în capacitatea artistei de a exprima clar şi distinct datele problemei ce trebuie rezolvate, cel puţin pînă la punctul relativ de la care încep infinitele posibilităţi combinatorii şi permutaţionale în limitele bidimensionalului, dar şi în calitatea plastică a lucrărilor, în acurateţea realizării şi a performanţei tehnice. Ar fi acesta un capitol special, demn de relevat, pentru că prin el, ca şi prin desfăşurarea repertoriului imagistic articulat după o poetică nu lipsită de virtuţi expresive şi de neaşteptate surprize ce par să contrazică prejudecata purismului pragmatic, putem intui şi aprecia consecvenţa conceptuală de care dă dovadă Adina Caloienescu, sincer şi serios preocupată de această ipostază a unei atitudini cu profunde implicaţii în civilizaţia contemporană. Conştientă de limitele artistice propriu-zise ale sistemului său de exprimare, mai ales în condiţiile unui minim coeficient de necesară decodificare a cîmpului semantic utilizat, autoarea introduce în litografii adjutativul cromaticii, componentă afectivă verificată, dar şi modalitate de a sublinia senzaţia spaţialităţii, poate nu totdeauna lizibilă în condiţiile unei simple proiecţii liniare. În felul acesta lucrările capătă un plus de expresivitate, hai să o numim „grafică", deşi sîntem conştienţi de relativitatea termenului în acest caz, şi un mai pronunţat statut de „obiect" cu sens şi finalitate plastică, situîndu-se într-o zonă mai largă a dialogului opticoemoţional. Deduse din analiza în plan a situaţiilor geometrice propuse, asemeni unei paradigme incontestabile prin concreteţe, **Fîntînile arteziene** constituie nu numai demonstraţia necesară, ci şi reale, palpabile, atractive propuneri pentru o nouă calitate a spaţiului citadin, a mediului amblant, de o logică şi expresivă ordonare în jurul personalităţii umane.

Galeriile municipiului

● ILUSTRÎND celălalt termen al tensiunii raţiune-afect ce marchează evoluţia şi devenirea fenomenului artistic, expoziţia intitulată **Anotimpurile Bucureştiului** readuce parfumul unor epoci şi locuri purtînd amprenta romantic-vetustă a oraşului de altădată, contrapunct edilitar şi sentimental al citadinismului actual.

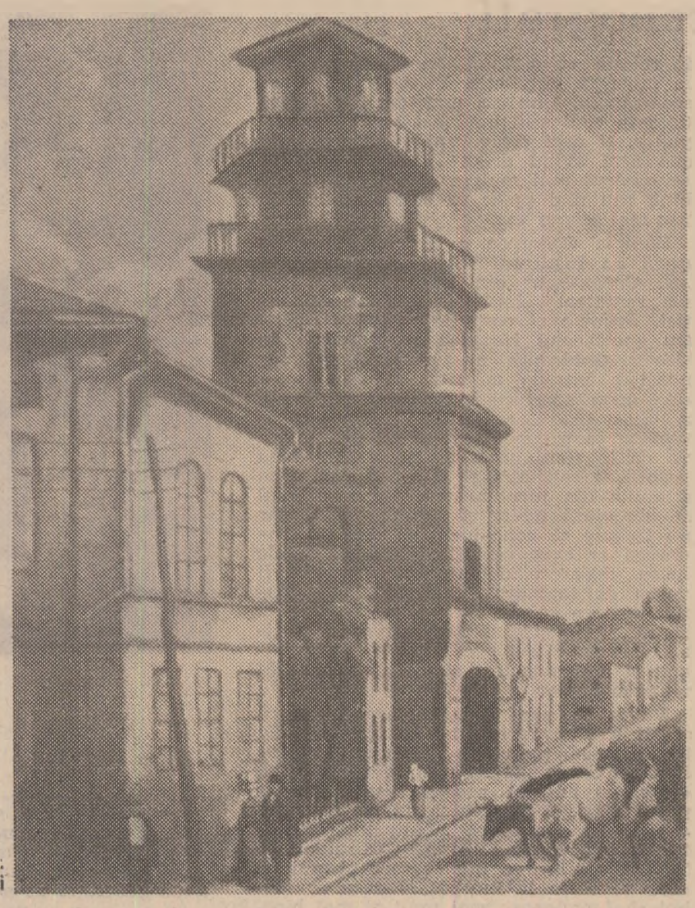

CAMIL RESSU : **Turnul Colţei**

Dacă ar trebui să găsim justificare pentru prezenţa cuvîntului „Anotimpuri" în genericul manifestării, am începe prin a o căuta mai curînd în curgerea interioară, afectivă, a timpului, şi nu neapărat în succesiunea picturală a sezoanelor, desigur existentă — cel puţin virtual — dar nu foarte explicit formulată. Avem, ce-i drept, peisaje hibernale, călduri cromatice, adesceori toride, răcori vesperale primăvăratice sau autumnale, dar ceea ce se instalează cu autoritate este prezenţa unui sentiment nostalgic, accentuat şi de numele însumate pe simeze, de prima mînă în pictura românească interbelică. Într-o compunere cu valoare muzeistică, desigur piese patrimoniale ce alcătuiesc cel puţin un capitol din istoria artei noastre moderne, se întîlnesc pictori ca : **Jean Steriadi, Camil Ressu, Nicolae Tonitza, Ştefan Dimitrescu, Lucian Grigorescu, Alex. Phoebus, P. Iorgulescu-Yor, Marius Bunescu, Alex. Padina, Dimitrie Ghiaţă, Vasile Popescu, Nicolae Stoica, Schweitzer-Cumpăna, R. Iosif, Samuel Mützner,** dar şi contemporanii noştri, **Margareta Sterian, Lucia Dem. Bălăcescu** şi **Valentin Hăfflich.** Impresionantă trecere în revistă, desigur, cu o autoritate artistică incontestabilă, dar care, dincolo de fireşti delicii optice şi sentimentale, dincolo de calitatea particulară şi de tonul diferit, liric-intimist sau detaşat-reportericesc, are meritul de a ne releva, prin simpla alăturare, o dimensiune definitorie şi unificatoare sub raport pictural : pasiunea pentru culoarea vibrantă, încorporînd şi restituind lumina şi atmosfera, deci amprenta unei atitudini de sorginte şi consistenţă post-impresionistă. Se dizolvă în această formulă, devenită într-un fel caracteristica şcolii româneşti în acel moment, atît calităţile de coloriţi lirici şi stenici ale artiştilor, cît şi respectul pentru formă şi realitate, formulă de esenţă figurativă ce merge în unele cazuri pînă la înregistrarea documentară, iar în altele îşi permite variaţiuni cromatice şi emoţionale în jurul unui pretext ales totdeauna pentru posibilităţile sale expresive autonome. Există, fireşte, o tentaţie a pitorescului, de care nu poate niciodată scăpa în întregime această specie de memorialistică citadină, dar ea se opreşte la limita expresivităţii şi a calităţii sigure, datorită acelui simţ al măsurii propriu rostirii noastre şi, incontestabil, talentului celor ce s-au apropiat de această temă, fără a cădea în facilitatea soluţiilor „turistice". În aceste condiţii, respectînd regula „genului proxim", diferenţa specifică se impune de la sine, tocmai datorită personalităţii ce intră în joc prin gestul punerii în situaţie picturală, iar cîmpul prospectat îşi dezvăluie valenţele, delimitînd un domeniu cu real succes în anii interbelici, ca şi acum, dealtfel, şi mărturisind foarte multe despre gusturile şi optica unei epoci, iar prin complementaritate, despre perspectivele actuale ale genului, dar şi ale tipului de picturalitate adus de autorii citaţi — şi nu numai de ei — la treapta modelului exemplar caracteristic pentru orice tradiţie, fertilă, mobilă, creatoare.

Căminul artei

● CAPTIVANTE, nu fără intelectuală complicitate, lucrările lui **Mihai Stănescu** expuse la „Căminul Artei" sub inofensivul şi nonşalantul generic de **Grafică.**

Vizitatorul grăbit — dar eu, cel puţin, nu am văzut pe nimeni care să treacă rapid prin expoziţie — sau deprins cu etichetele gata lipite, ar putea spune că are în faţă caricaturi. Eroare, căci în această situaţie o largă şi glorioasă iconografie sapienţială, de la Bosch şi Breugel la Saul Steinberg sau Roland Topor ar intra, vrînd-nevrînd, într-o compartimentare cel puţin inexactă, dacă nu bizară şi incomodă. Desenele şi litografiile lui Mihai Stănescu promovează ceva mai mult decît ironia, umorul sau satira : ele implică profund şi lucid condiţia umană, cu un arsenal de mijloace ideatice şi aluzive extrem de variat, lax şi polisemantic. Teritoriul structurilor imagistice oscilează cu alegreţe şi adecvare între invectiva plastică majoră, umorul negru şi nu totdeauna gratuit, parabola existenţială şi chiar o agresivitate benignă, mai curînd provocatoare decît distructivă. Personajele acestor parabole devin prototipuri, ele se trag dealtfel dintr-o categorie arhetipală actuală şi totuşi străveche în sorgintea sa umană, paradoxul optic şi absurdul de esenţă coabitează compensatoriu, creînd situaţii insolite, nu o dată derutante în aparenţă, dar lucide şi clare în structura lor ideatică. Remarcabil ni se pare faptul că, apelînd la fenomenele realităţii obiective, chiar banale, artistul le corelează permanent şi explicit cu subiectul om, extrăgînd o concluzie cu finalitate ontologică, sau propunînd măcar o aluzie incitantă şi prin aceasta capabilă de o amplificare a semnificaţiilor. Există, ce e drept, şi unele „calambururi optice" (în domeniul stilului „poster"), agreabile, dar minore faţă de forţa graficii propriu-zise, însă totalul expunerii ne dezvăluie nu numai un desenator de o calitate specială, ci şi un moralist dotat cu simţul umorului şi al relativităţii lucrurilor, cu multă ingeniozitate — altfel nici nu ar avea un relief distinct — şi cu luciditatea dătătoare de distanţare şi bonomie.

Virgil Mocanu

Muzică

Anna Sokolow şi baletul Operei Române

LA SFÎRŞITUL acestei stagiuni, baletul Operei Române a fost confruntat cu stilul coregrafei americane Anna Sokolow, formată la şcoala Marthei Graham. Impactul s-a produs cu întîrziere, aproape fără voia dansatorilor. Avînd o formaţie clasică şi o experienţă scenică bogată în primul rînd pe acest gen de dans, balerinii Operei s-au pliat greu stilului aparent simplu şi nespectaculos al Annei Sokolow, stil în care centrul de greutate este mutat de la exterioritatea gestului către concentrarea interioară, care trebuie să încarce cu forţă de expresie cele mai simple mişcări : o palmă căzînd ca o frunză ofilită, un simplu pas de înaintare, înlăţarea privirii către stele. Obosiţi aproape de liniştea interioară ce li se pretindea simplitatea părîndu-le o constringere, balerinii îşi manifestau răzvrătirea artistică trăgînd cu foc, în timpul pauzelor dintre repetiţii, în vreun colţ de scenă, cîteva piruete sau un double toure. Şi, totuşi, în spectacol fuziunea s-a produs şi dansatorii ne-au transmis ceea ce coregrafa vroia să ne spună.

Trei poeme, despre trei cupluri, pe partitura **Concertului pentru violoncel şi orchestră** de Anatol Vieru, în interpretarea Alexei Mezincescu, Cristinei Saru, Ioanei Neguţ şi a lui George Bodnarciuc, Virgil Paleru şi Mihai Tugearu ne-au introdus în atmosfera stilului de dans american : contopire de mişcări moderne şi mişcări preluate din dansul clasic, executate însă la demi-pointe. Remarcabil şi personal în concepţie a fost Andantele concertului — **Poemul 2** — în care coregrafa a găsit o infinitate de mişcări pentru un cuplu ce a evoluat numai în jurul său însuşi, partenerii nedespărţindu-se mici un moment, aproape nedeslipindu-se unul de celălalt, într-o caldă şi poetică înlănţuire.

Mai clar s-a definit personalitatea creatoare a Annei Sokolow în scenele pe muzica lui Charles Ives, unul dintre părinţii muzicii politonale, personaj singular, muzician de avangardă, trăind totuşi izolat de lumea muzicală şi foarte tîrziu recunoscut de aceasta.

După o colorată şi pitorească imagine a **Sărbătorii toamnei,** cu fine accente de umor şi fără altă pretenţie decît aceea de a descreţi frunţile, a urmat lucrarea **Tainele nopţii în Parcul central din Manhattan,** în care dansatorii, grupaţi cîte trei, se contopeau parcă într-o fiinţă unică, braţele, picioarele şi trupurile lor pulsînd, desprinzîndu-se, pe rînd, în toate direcţiile spaţiale, creînd o atmosferă de tainică poezie şi mister.

Un moment de o deosebită frumuseţe plastică a fost cel realizat de Ştefan Bănică, în scena **Eleşteul poate fi o capcană** — într-un anume sens o adevărată performanţă coregrafică şi interpretativă. O lume de gînduri era sugerată fără ca dansatorul să se deplasezе din loc, cuprinzînd doar atîta spaţiu cît putea contura corpul său în mişcare, fără ca acest fapt să dea senzaţia de sărăcie sau statism, dansul transmiţînd tot ceea ce îşi propusese să exprime. O mare economie de mijloace, investite însă cu o mare putere de expresie. Din excelenta conlucrare între dansator şi coregraf a rezultat efectul scontat.

■ **Scenă din baletul „Trei poeme" pe compoziţia „Concertului pentru violoncel şi orchestră" de Anatol Vieru, în coregrafia Annei Sokolow**

În ultima scenă, **Întrebare fără răspuns,** coregrafa şi dansatorii au realizat o ambianţă de calm meditativ şi reculegere, flori destul de rare şi preţioase pe scena Operei.

Trecînd peste barierele pe care le ridică în faţa înţelegerii contactul cu un alt stil, dansatorii Operei care s-au străduit să şi-l apropie nu se pot simţi decît îmbogăţiţi în urma acestei confruntări. Concentrarea interioară se capătă prin exerciţii, şi această experienţă le poate fi folositoare şi cînd se vor întoarce la baletele clasice.

Chiar dacă în principal ne-a interesat această experienţă a conlucrării baletului Operei Române cu un coregraf străin, în nici un caz nu putem trece cu vederea că lucrările Annei Sokolow au fost cuplate cu două valoroase creaţii anterioare ale Alexei Mezincescu, despre care am vorbit la timpul respectiv : **Timpul cerbilor** de Tiberiu Olah şi **Poemul bizantin** de Doru Popovici. Revăzîndu-le, am avut confirmarea valorii lor.

Liana Tugearu

Cu D'Arco Silvio Avalle

De la critică la filologia romanică și apoi la semiologia literară

Interviul nostru

● PROFESORUL D'Arco Silvio Avalle, în prezent director al Vocabularului italian în cadrul Academiei della Crusca, director al Institutului de filologie romanică și semiologică de la Facultatea de litere a Universității din Firenze, este un elev eminent și un continuator al prof. G. Contini, al cărui succesor a și devenit la Firenze. Începînd în 1960 un seminar asupra poeziei lui Montale la Facultatea de litere din Torino. Avalle este introducătorul semiologiei în învățămîntul superior din Italia, punînd bazele primei catedre de acest gen, din ale cărei rezultate cităm doar pe cele care ne interesează aici : **Tre saggi su Montale** (Einaudi, 1970) ; **Modelli semiologici nella Commedia di Dante** (Bompiani, 1975) ; **Fanciulla persequitata** (Bompiani, 1977). Director al cunoscutei reviste „Strumenti critici" el e autor a numeroase lucrări de specialitate lingvistică și semiotică. Îl abordez pe profesor în largul său birou instalat la Accademia della Crusca :

— Professore, e adevărat că acea introducere la microcosmos, la analiza infinitezimală și răbdătoare a ceea ce Althusser numește „l'objet réel et concret singulier" din Tre saggi su Montale, **avea o orientare filologică și științifică destul de diferită de cea semiologică ? Seminarul despre Montale e un efect al pregătirii filologice cu prof. Contini, sau reprezintă pur și simplu o sinteză realizată de un Avalle critic literar și filolog specializat (profesor de filologie romanică) ? Legat de aceasta, cum se explică această cale ce trece prin filologia romanică, a scolii nordice de semiologie italiană ? E o problemă de seriozitate metodologică sau o pură întîmplare ? Cum se explică lucrurile în cazul lui Cesare Segre și al Mariei Corti, care, dacă nu greșesc, au pornit tot de la filologia romanică ?**

— Cred că prezența activă a unui anumit număr de filologi romanici în domeniul semiologiei prin intermediul, între altele, al unei reviste ca „Strumenti critici", s-a datorat, înainte de toate, exemplului, fie și indirect, al lui Contini, de la care a venit stimulul fundamental pentru preocuparea de cultura de avangardă. Am vorbit de stimul în sensul că, în ceea ce mă privește, de la Contini lingvistul și criticul **Variantelor** mi-au venit solicitările cele mai importante către o orientare structuralistă a lecturii textelor literare. Semiologia, cel puțin așa cum o înțeleg eu, a venit apoi de la sine, cu atît mai mult cu cît mi se pare că surprind în ea o mare atenție pentru „gramatica" culturilor și a genurilor literare, fapt de care mă convinsese de mult timp, și mai precis din primii ani de după război, lectura lucrării **Europäische Literatur und lateinisches Mittelalter** a lui E.R. Curtius Cît despre tipul de interpretare privilegiat într-o atare perspectivă, pe atunci conta, ca și astăzi încă, prejudecata antimetafizică a unei generații dornice să lichideze rămășițele unui hegelianism manierist, fie el de matrice idealistă sau materialistă. Apelul lui Althusser este încă valid pentru mine, în măsura în care prin el se lichidează ideologismul intemperant al unor anumite sectoare ale criticii așa-zis sociologice, care nu este altceva decît o tipică manifestare a unei false conștiinte marxiste, care mai guvernează încă chiar acolo unde ne-am aștepta mai puțin.

— Aici, înainte de a trece la problemele criticii textuale, aș face o paranteză. Cum se explică faptul că dumneavoastră ați studiat mai ales lucruri aride, ca filologia romanică, chiar în același timp în care făceați și critică literară, critică textuală sau critică semiologică ? Sînt lucruri foarte diferite, cum mi se par mie, sau, dimpotrivă, merg bine împreună ? Această pregătire „enciclopedică" e o premisă de nelipsit a semiologului sau e vorba doar de o caracteristică „italiană" ?

— Filologia romanică nu este o știință aridă ; sau, dacă e aridă, e pentru că așa au făcut-o unii profesori. Știu că în străinătate se tinde de cîtva timp către dezmembrarea ei în filologii diferite — franceză, provensală, italiană, spaniolă etc. —, ca și cum aceasta ar fi singura cale de salvare pentru Filologie în general. Ruperea unității romanice, unitate care constituie un fapt istoric ce nu admite controversă, este cea mai rea dintre soluțiile ce se pot imagina și servește numai la satisfacerea unor vanități locale sau, ceea ce e încă și mai rău, la accelerarea (verb folosit aici ca eufemism) timpului de maturizare științifică.

Unui filolog cu o optică astfel divizată îi va lipsi fără îndoială informația necesară pentru o viziune de ansamblu a culturii neolatine, fără a mai pune la socoteală faptul că problemele cutărei sau cutărei literaturi particulare cel mai adesea nu se rezolvă decît cunoscînd ceea ce se întîmplă în limbile și în literaturile afine din punct de vedere lingvistic și cultural. Oricum, este în tradiția acestei științe ca aceia ce o profesează să fie deopotrivă de instruiți în diferite sectoare ale filologiei, ale criticii textului, ale lingvisticii și ale criticii literare.

— Pentru a ne întoarce la aceeași idee : nu cumva criticul literar a simțit necesitatea unui instrument de lucru care să fie mai sigur astăzi, și de aici trecerea la critica de text pentru a ajunge apoi la metoda semiologică ?

Să mă explic mai bine : pentru a face o analiză semiologică avem nevoie de un obiect (textul), așadar de ediții critice ireproșabile, realizate după cele mai bune metode științifice. Știința indicată pentru a găsi textul arhetip, așadar, e cea mai importantă, înainte ca semiologul să-și aplice metoda ?

— Orice metodă de lectură, nu numai cea semiologică, implică utilizarea de texte verificate critic. Ba, mai mult, e deplorabil faptul că nu puțini semiologi adevărați sau numai presupuși, arată un dezinteres suveran pentru corectitudinea Textului, pentru o întreagă tradiție de cercetări care au înflorit în jurul acestuia, în fine, pentru ceea ce s-a făcut pînă acum, ca și cum ei ar fi primii care se ocupă de el.

— Domnule profesor, dumneavoastră vorbiți adesea de semiologie și semiotică ; însă pînă acum, după opinia mea, nu a fost clarificat lucrul cel mai elementar : ce este semiologia ? Desigur, nu ajunge formula abstractă : „semiologia este știința semnelor" ! Mi se pare că se anunță necesitatea unei clarificări mai mari. Nu ați dori s-o încercați ?

— Sînt vreo zece ani de cînd insist pe lîngă prieteni, organizatori de congrese și cursuri estivale de semiotică, să se pună odată „pe ordinea de zi" problema definirii noii științe. Pînă acum totul a fost fără folos, ca și cum argumentul ar fi unul oarecare. De altfel, cel al semioticii nu este unicul caz de știință rău definită sau indefinibilă, sau cu granițe incerte și, deci, expusă la orice fel de incursiuni și amestecuri dinafară. Ea s-a afirmat către jumătatea deceniului trecut pe calea deschisă de „teoria comunicării" sfîrșind, în mod practic, prin a se confunda cu aceasta. Nu se poate să nu se observe cum perechea **langue-parole** nu a avut dificultăți în a înlocui cealaltă pereche **cod-mesaj** și cum „știința semnelor" a putut să fie confundată nu numai o dată cu „teoria comunicării". În fond, semiologia, așa cum a fost definită de Saussure și apoi de Hjemislev (mărturisesc ignoranța mea, dar nu cunosc alte definiții ale semiologiei care să fi fost formulate după acestia) nu constituie decît o parte a „teoriei comunicării" sau, dacă vreți, a „limbajului".

Ținînd cont că „limbajul" e o experiență ce se articulează pe cele două planuri, cel numit **langue** și cel numit **parole**, va fi întotdeauna necesar, afirmă Saussure, ca respectivele lingvistici să fie foarte distincte. Acum, semiologia este termenul pe care Saussure l-a folosit pentru a indica „lingvistica lui langue", refuzînd în mod constant și tenace de a-l extinde la cealaltă lingvistică, de care, de altfel, nici nu a avut timp să se ocupe, adică la „lingvistica lui parole" ; care lingvistică, după cum se știe, intră în cealaltă știință, cea pe care elevul său cel mai bun, Ch. Bally, o va identifica mai tîrziu cu stilistica și pe care noi o considerăm deja de mult timp și în diferitele ei denumiri (e suficient să amintim numele lui L. Spitzer, B. Terracini, G. Devoto, G. Contini și A. Henry) ca unica formă corectă de critică literară. Să fie clar că nu am, și nu văd cum aș putea avea, ceva de obiectat împotriva criticii literare. Fără critică literară nu se poate face semiologie și, viceversa, fără semiologie nu există critică literară. Tendința împotriva căreia protestez este aceea de a se confunda cele două sfere, de a extinde în mod imperialist prerogativele uneia în domeniul celeilalte și invers. Aplicarea de metode, ca să spunem așa, semiologice, la analiza faptelor individuale (așa-zisul „idioletto") e un exercițiu care s-a afirmat numai foarte recent, de cînd filosofi și literați fără nici o legătură cu lingvistica au pus stăpînire pe instrumentele ei. Mă gîndesc, de pildă, la cazul lui Roland Barthes, literat foarte fin și pe deasupra semiolog, căruia nu pot să nu-i laud hotărîrea, luată poate cam cu întîrziere, de a nu se mai ocupa de astfel de lucruri. În schimb, eroarea respectivă nu a fost făcută de lingviștii care și-au îndreptat atenția către problemele poeziei, ca de pildă R. Jakobson, căruia nu i s-a observat încă distincția în folosirea termenului și preferința hotărîtă pentru problematica „teoriei comunicării" în general.

— Ce este, prin urmare, semiologia textelor literare ? Este o știință independentă de semiotica generală sau e numai o parte a ei ?

— Eu cred că semiologia textelor literare face parte din semiotica generală și mai mult, că „semnele" (identificabile cu diferite concepte, ca „motiv", „temă", „personaj", „imagine" ș.a.m.d.) utilizate în sfera artistică au în realitate o origine extraartistică, sînt la origine fapte de natură socio-culturală. În această privință, am insistat mereu asupra formulării : „semne culturale de aplicație literară", care mi se pare cea mai corectă. Cît despre limitele puse de mine acelei „inventio" a scriitorului și a artistului în general, nu mi se pare un fapt scandalos, cel puțin din punct de vedere strict semiologic. Faptul curios este, tocmai, că se refuză o gramatică generală a literarității, cînd, în schimb, nu se obiectează nimic în privința gramaticilor generale ale limbii. Această situație este un indice al supraviețuirii obstinate a unor vechi prejudecăți asupra „diversității" așa-zisei „poezii populare" în comparație cu „poezia cultă", chipurile, ca și cum ar fi posibilă stabilirea unei ierarhii de valori în cea ce privește funcționarea creierului uman. Scandalos ar fi, dimpotrivă, să se persiste în refuzul de a considera în mod unitar (natural, numai pe plan semiologic), de exemplu, romanul-foileton și **Madame Bovary, Cei trei mușchetari** și **Război și pace**, produsele muzicii populare și concertele lui Stravinski etc. etc., în timp ce e fapt dovedit că nu există nimic sau aproape nimic între produsele inteligenței umane care să nu fi existat deja în sistemul cultural de care aparțin autorii lor. Însă la noi este foarte vie încă prejudecata neo-idealistă a esteticii croceene care privilegiază momentul individual în dauna celui social, și de la care nu e de așteptat nimic bun, cel puțin în etapa actuală, în privința unei rezolvări corecte a problemei raporturilor dintre cele două momente.

— Cum poate fi aplicată semiologia la poezie, dincolo de identificarea izvoarelor motivelor literare ?

— Cred că e necesară distincția netă între conceptul de „izvor" și cel de „semn". Primul implică un fel de raport personal și privat : al doilea, în schimb, un raport impersonal și public. De cîtva timp, apropo de asta, e la modă în Italia vînarea „izvoarelor" lui Montale. „Montale și Gozzano", „Montale și Pascoli", „Montale și D'Annunzio" și așa mai departe. Impresia care se degajă din aceste studii e că Montale și-ar fi petrecut o bună parte din viață „compilînd" scrierile contemporanilor săi. Exercițiul e ridicol și incorect din punct de vedere științific. Cu alte cuvinte, deși e neîndoios că în poezia lui Montale se regăsesc stileme, imagini, teme ș.a.m.d. pascoliene, crepusculare sau dannunziene, nu înseamnă că ele i-au parvenit toate pe cale personală și privată, prin frecventarea directă a poeziilor acelor scriitori. Mult mai probabil este că i-au sosit pe cale indirectă, pe alte canale, scrise dar și orale adică prin alte texte în care acele imagini stileme etc., erau deja complet gramaticalizate. În acest sens, de aceasta cred că dacă se exclud cazurile flagrante de utilizare a unor „izvoare", raporturile pe care scriitorul le întreține cu predecesorii săi în literatură nu diferă mult de cele pe care el le are cu limba de care se servește spre a-și elabora enunțurile. Aceasta este marea și, după mine, unica lecție a „formaliștilor" ruși ai anilor '20, după care, așa-zisa „formă" ajunge să cuprindă, în afară de tot ceea ce intră în sfera cuvîntului și a stilului, și celelalte elemente, în general atribuite „conținutului", ca „motivele", „temele", „imaginile", „personajele", „concepțiile filosofice", ș.a.m.d. Din acest punct de vedere ar trebui, dimpotrivă, să ne mirăm dacă în poezia lui Montale nu am găsi elemente pascoliene, crepusculare, dannunziene, dat fiind că Montale trăiește concret în secolul al XX-lea și nu poate vorbi altă limbă decît „limba" secolului al XX-lea.

— În ce ar consta originalitatea semioticii italiene de azi ?

— În realitate, în Italia există atîtea semiotici cîți cercetători se ocupă de ele. Dată fiind complexitatea și vastitatea problemei, mă voi limita să citez **Bibliografia structuralismului și semiologiei în Italia** publicată periodic în „Strumenti critici" și optima prezentare îngrijită de D. Ferrari-Bravo în volumul lui Meletinski despre basm (**La struttura della fiaba**, Palermo, 1977), unde se vor putea găsi note detaliate asupra diferitelor școli de semiologie din Italia și dinafara Italiei. Mai general, se poate spune că semiologia în Italia, datorită și ascendențelor vichiene și hegeliene ale gîndirii noastre, s-a încadrat de la început într-o perspectivă istoricistă destul de articulată și că, din acest punct de vedere, nu diferă în substanță de cea sovietică, mai ales cea de orientare tipologică (practic pentru aceleași motive).

Raționalismul tradiției franceze va explica în schimb preferința acordată aspectului normativ și abstract pe care semiologia și l-a asumat în această țară. Aceasta este și tendința din țările de cultură germană și anglo-saxonă, unde refuzul istoriei a atins în unele cazuri (cel puțin după părerea mea) proporții îngrijorătoare.

— Este semiologia o știință totală care va rămîne în viitor, sau este numai o metodă ce se stinge ca atîtea altele ? Ce gîndesc despre aceasta semiologii italieni ?

— Nu e exclus ca semioticile de orientare logico-formală să constituie punctul cel mai avansat al „noii științe", în sensul punerii în dezbatere a gîndirii romantice și pozitiviste care, la urma urmei, condiționează încă mass-media culturală și învățămîntul, ca și ideologia progresistă a secolului nostru. Asupra refuzului istoriei nu am decît obiecții de esență ; în rest, cred că atare refuz răspunde inconștient unei voințe generale de reexaminare a valorilor îndeobște acceptate, că în spatele lui se ascunde, în fine, actuala criză a structurilor socio-culturale ale Europei moderne.

Semiologia e, neîndoios, o știință incomodă, uneori iritantă din cauza unui anume snobism intelectual al ei, foarte adesea aproximativă mai ales în componentele ei mai „irresponsabile". Atîta doar că adesea mă întreb pînă la ce punct e posibil să se exorcizeze „irresponsabilitatea" numai numind-o, sau dacă această „irresponsabilitate" nu e cumva un „semn" și nu dintre cele mai puțin alarmante, al vremurilor noi, poate că nu binevenit, dar prin aceasta nu mai puțin hotărîtor.

— Ca încheiere, domnule profesor, vă rog să spuneți ce credeți despre progresele filologiei romanice în România.

— Am încurajat și patronat cu ani în urmă prima versiune italiană a **Introducerii** lui Iorgu Iordan. Încurajarea venea de la Contini. Din volumul lui Iordan am învățat foarte mult și în prefață am susținut că structuraliștii tineri nu se pot lipsi de lucrarea lui Iordan.

— Dar despre reprezentanții semiologiei românești ?

— Aș putea să-l numesc aici pe Solomon Marcus pe care l-am cunoscut la Urbino și căruia i-am admirat probitatea științifică, precum și competența și modernitatea orientării metodologice. Tot la Urbino am avut ocazia de a asculta lecțiile lui Mihai Pop, pe care-l consider unul dintre cei mai eminenți folcloriști europeni.

— Vă mulțumesc în numele cititorilor din România.

— Adaugă că aș vrea să-i cunosc la fața locului, România fiind singura arie romanică pe care n-am cunoscut-o prin contact direct.

Interviu realizat de
Marin Mincu

Cartea străină

Scrisorile lui Plinius cel Tînăr

● Scăderile **Scrisorilor** lui Plinius cel Tînăr ne sînt bine cunoscute și, totuși, ele ne desfată precum puține scrieri ale Antichității. În parte, aceste scăderi sînt ale autorului lor : emulul tîrziu al lui Cicero, discipolul lui Quintilian, prietenul lui Tacit este un literat distins, prea distins pentru a mai fi și profund, prea literat pentru a se putea ridica de-asupra condiției sale, aceea a unui spirit eminamente urban, sclav obedient al unor lecturi. Să nu-l sicanăm însă pe acest gentil amic îndepărtat ale cărui defecte, pe lîngă realele sale virtuți, reflectate în prozele sale, continuă să ne încinte. S-a insistat mult asupra scăderilor evidente ale **Scrisorilor** lui Plinius (traduse excelent de Liana Manolache), comparate cu cele ale modelului său : Cicero. Dar însuși scopul urmărit de cei doi scriitori în epistolele lor era altul. Firescul scrisorilor lui Cicero adresate **ad familiares** ne seduce mai sigur, mai prompt, fiind mai aproape de naturaletea **debraillée** a timpului nostru. Desigur, superioritatea lui Cicero este incontestabilă în narațiune, în epicul avînd ca materie imediată fapte și făpturi. Dar nu e mult mai puțină convenție în epistolele magistrului decît în cele ale emulului. Acesta din urmă nu are personalitatea bogată a celui dintîi. Nu este, ca și acesta, o mare natură. Cît de amabil ne apare, însă, el, în proiecția scrisorilor sale. Imagine voit sau nevoit seducătoare, prin discreție, eleganță modestie, prin convențiile unei arte de a trăi care dirija atît viața cît și arta. Modestia nu exclude un anumit orgoliu, și mai ales supremul orgoliu, al identificării cu literatura. Într-o scrisoare către „iubitul său Maximus", Plinius vorbește despre gloria sa unită cu aceea a lui Tacitus. Nici un elogiu nu-l putea încinta precum o asemenea asociere cu acela în care vedea — cu o dreaptă judecată — suprema intruchipare a artei de a scrie din timpul său. „Nu pot să spun cîtă mulțumire este pentru mine faptul că numele noastre reprezintă literatura ca și cum ar denumi literatura, nu oamenii..." Te fac să visezi aceste cuvinte la toți aceia care, în cursul veacurilor, au dorit, precum și noi dorim, să fie oameni ai cuvîntului, să nu fie decît cuvînt, mai presus de orice cuvînt.

Dacă nu-l interesează, ca și pe Cicero, faptele, dacă nu posedă uneltele realismului pitoresc, viguros al lui Juvenal, Plinius nu gustă mai puțin tot ceea ce poate fi convertit în cuvînt din lucrurile lumii acesteia. Lipsit de darurile povestitorului, el le posedă pe acelea ale artistului descriptiv. Viziune plastică a unui artist, a unui estet chiar viziune statică, un fel de contemplație în care modernii scriitori ai unei **scoli a privirii** ar putea să descopere un precursor. Plinius descrie peisaje, vile, opere de artă, complăcîndu-se în detalii savuroase : are ochiul curios și cunoaște voluptatea deambulării lente de-a lungul contururelor, al încăperilor, al formelor de relief. Descrie o dată o statuetă corintică, un nud ce „nu-și ascunde defectele — dacă are — iar cu ceea ce are de oret se mîndreste prea puțin. Statueta reprezintă un bătrîn în picioare : oasele, mușchii, nervii, vinele, pînă și ridurile, parcă au viață ; părul rar și dat spre spate, fruntea largă, fața brăzdată, gîtul slab ; brațele atîrnă fără vlagă, pieptul căzut, stomacul supt". Rareori, în proza narativă antică, aflăm asemenea descrieri amănunțite aplicate unui obiect oarecare, unei făpturi nesemnificative (decît artistic !, dar tocmai artisticitatea îl seduce pe Plinius). Delectabile sînt descrierile vilelor sale. Plinius se preumblă încet prin ele, ni le prezintă cu vădită satisfacție, dublă : de proprietar și artist. Dar, cu adevărat, locurile acestea privilegiate emană o atmosferă particulată o aură particulară, precum numai spațiile investite cu o putere magică o emană.

Vila **Laurentinum** de pe malul mării, cea din Toscana, cele de lîngă lacul Como sînt, în prezentarea eminamente artistică a lui Plinius, spații ale reveriei arhitectonice. „În mijloc — o curte interioară veselă, apoi o sufragerie destul de frumoasă care înaintează spre tărmul mării și al cărei prag este scăldat de valurile care, domolite, vin să moară aici, cînd marea este răscolită de vîntul dinspre sud. De jur împrejurul sufrageriei — uși cu două canaturi și ferestre mari cît ușile, astfel că ea privește și pe laturi și din

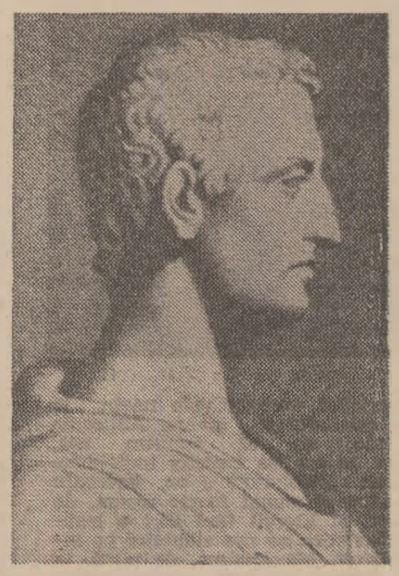

Plinius cel Tînăr

față către trei mări, aș putea spune. În spate se vede curtea interioară, porticul, curtea cea mică, din nou porticul, apoi atriul, pădurile și, în depărtare, munții". Descrierea continuă, calm, cu elemente multe, concrete, cu încăperi ce succed altor încăperi, într-un mic labirint domestic, lipsit de viață alta decît aceea a murilor, a ferestrelor, a dalelor de marmură, a vîntului și soarelui. O stranie imagine, arheologică parcă, de lume moartă din care rămîn să străjuiască doar zidurile, ne apare în această descriere. Ochiul artistului încremenește lucrurile, elimină ceea ce ar putea polua puritatea artistică a liniilor și formelor introducînd dezordinea brutală a vieții.

O asemenea dezordine trebuia să apară însă într-o descriere precum aceea a erupției Vezuviului, a pieirii orașelor înfloritoare de la poalele vulcanului. Evenimentele trăite de Plinius sînt atroce, dar din imaginea pe care ne-o lasă el despre acestea transpare un calm funciar al insului și al ochiului observator. Cît de bine îl înțelegem pe tînărul de optsprezece ani care în noaptea erupției și a cutremurului, în casa unchiului său, Plinius cel Bătrîn, veghează citind „în mare tihnă" din Titus Livius. Un prieten din Spania al unchiului năvălește peste el, îl acuză de nepăsare. „Eu rămîn — îi povestește mai tîrziu Plinius prietenului său Tacitus — la fel de atent asupra cărții". Calmul literatului pasionat de cuvinte mai mult decît de fapte, în timp ce totul se cutremură și cerul e acoperit de norul negru spintecat de vîrtejul de gaze incandescente. Același calm, de astă dată nu al literatului, ci al omului de știință care-și notează fenomenele la care asistă și a căror victimă devine, manifestă unchiul vîrstnic al tînărului Plinius.

Un calm contemplativ (impus sieși și de preceptele stoice), o seninătate distantă, o elegantă discreție, toate acestea conferă textelor lui Plinius o aparentă superficialitate, o facilitate întrucîtva mondenă, un **bon ton** al omului de lume conformist. Cîte ceva din toate acestea afectează scrisul lui Plinius. Dar convențiile cărora acesta li se supune, dacă limitează perspectiva sa, îi dau acesteia o ordine a unei geometrii morale ce nu poate fi disprețuită. Moralistul nu este profund, psihologul așișderea, în scrisorile acestea. Dar nu arareori ne surprinde delicatețea observațiilor De pildă : „Ferestrele rămîn închise ; căci e surprinzător cum, în liniște și în întuneric, departe de tot ceea ce te sustrage descătușat și redat ție însuți, nu-ți urmărești ochii cu gîndul, ci gîndul cu ochii : ei văd ceea ce vede și mintea ori de cîte ori n-au altceva de văzut".

Lux, calm și voluptate : scrisorile lui Plinius degajă o atmosferă saturată de aceste daruri, din plin. Nu este, în această privință, carte mai liniștitoare, mai puțin tulburătoare decît a sa. Nu este aceasta o calitate a unei scrieri, calitate păstrată — precum parfumul din vechi flacoane golite peste veacuri? Oameni ai unui secol adînc tulburat, să nu căutăm deci în scrierile veșnic tînărului coleg latin altceva decît ne poate oferi.

Nicolae Balotă

Lirică din Cuba

R. F. Retamar

Zorii celor mai frumoase duminici

Zorii celor mai frumoase duminici ne văd plecînd cu cîntec
să semănăm în piatră
semințele ce se preschimbă-n școli.
În zorii zilei, la Pinar del Rio, pe țărmul mării
Cînd soarele a început să se spargă de-a apei oglindă,
ne surprinde sentimentul aparte că sîntem stăpîni
peste tot ce cuprindem cu ochii, peste cîmpuri și fabrici
peste camioanele ce aleargă în cascada de steaguri
și de melodii,
peste lumina ce se revarsă neînduplecată ca un
îndrăgostit.

Foc la malul mării

Focule,
atîta vreme cît vei fi ca o lamă la țărmul mării,
atîta timp cît vei fi viu, coloană de aur
urcîndu-ți rădăcinile la cer,
focule,
atît timp cît te vei înălța ca un copac în noapte,
izbăvind-o de mîhnire,
focule,
dragostea va trăi, ea nu-și va pierde sensul,
viața va fi creată pentru viață
focule,
pasăre fără de moarte ce zboară peste
amarele ape ale mării,
focule...

Nu mă mai miră

Nu mă mai miră că tot ce se întîmplă cu noi
depinde doar de ceea ce facem.
Abia acum am înțeles că istoria noastră este Istorie
că strălucirea focului ce mi-a ars mîinile
n-o mai pot amăgi.
Numele tău, rana ta sîngerîndă o port mereu
în inimă.

Leapăd vechile hîrtii ca să ajut luminii
să trăiască.
Simt că viața mea crește ca un foc întețit
și cred că-i este cuiva folositoare și necesară,

iar cei ce sînt cu cîntecul pe buze
mă iau de mînă
și toți împreună
cîntăm un singur cîntec
pe drumul pe care pășim înainte.

În întreaga noastră insulă

În întreaga noastră insulă sîntem mai puțini oameni
decît cei care cască gura pe străzile unui mare oraș.
Sîntem puțini, sîntem un pumn de oameni
pe-o panglică îngustă de pămînt
șlefuită de apele mării.
Doar am repus în drepturile ei
bucuria cea de mult uitată.

În românește de
Alice și Nicolae Nicoară

Karlovy Vary '78

Meridiane

DESFĂŞURAT, vreme de 14 zile, sub deviza de o semnificativă actualitate: „Pentru relaţii generoase între oameni, pentru o pace rainică între popoare", al XXI-lea Festi- al internaţional al filmului de la Karlovy Vary a înregistrat prezenţa în competiţie a inematografiilor din 34 de ţări, de la Al- eria şi Cuba la Vietnam şi Siria, de la ustralia şi Mexic la Finlanda şi Mongolia, ar n-au lipsit, se înţelege, nici cinema- ografiile de prima mînă, cele ale Uniunii ovietice, ale Statelor Unite ale Americii, e Franţei, Poloniei, Ungariei, Italiei, Spa- iei. Paralel cu concursul propriu-zis, pre- edat de o selecţie a organizatorilor ceva ai severă, pare-se, ca altădată, au func- ionat o secţie informativă, un „cinemato- raf de vară", un tîrg de filme, matinee magiale dedicate lui Charles Chaplin şi oman Karmen, o „tribună liberă" cu tema Pentru umanism în arta cinematografică înţelegere între popoare", în sfîrşit ma- festări prilejuite de cei 80 de ani de istenţă ai cinematografului cehoslovac. omânia a intrat în concurs cu filmul **E tit de aproape fericirea**, în secţia infor- ativă cu **Septembrie şi Trei zile şi trei pţi**, iar la „cinematograful de vară" cu **intea**, o participare observată ca substan- ală şi explicită atît pentru nivelul calita- v cît şi pentru orientarea tematică a ci- ematografului nostru de azi.

Dacă ar fi să se evidenţieze o dominan- a festivalului, mai puţin în sensul ob- siilor problematice şi al rezolvărilor ar- stice şi mai mult în acela al considerării nematografului ca o modalitate de ex- esie ce nu-şi poate refuza drumurile în- lung bătătorite, atunci această domi- nantă ar putea fi diversitatea. N-am văzut, ce-i drept, nici o comedie, dar am văzut în schimb investigaţia sumbră, de tip freudian, a danezului Christian Braad Thomsen. **Amintirile copilăriei.** N-am văzut, ce-i drept, nici un film poliţist, dar am văzut un fel de operetă cu indieni buni şi răi şi albi buni şi răi într-o Canadă de început de secol — **Marie-Ann**, în regia lui P. Martin Walters. Am văzut o piesă de teatru filmată cu tot tipicul şi discutînd pe toate feţele, ca într-o piesă de teatru, chestiunea apărării mediului înconjurător — **Lovitura soarelui a bulgarilor** Irina Aktaceva şi Christo Piskov. Am văzut un film englezesc, **Întoarcerea marinarului** (regia Jack Gold), povestind molcom, printre halbe cu bere, întîmplările mărunte ale unui colonist căsătorit cu o nigeriancă şi poposit ca berar în Anglia natală şi conservatoare doar din punct de vedere religios, dar şi un film cubanez (**O femeie, un bărbat, un oraş**, regia Manuel Octavio Gomez) inspirat din transformările urbanistice ale Cubei revoluţionare. Am văzut un film intimist despre eternul triunghi în cunoscută tradiţie franţuzească, **Trecutul simplu**, cu Marie-José Nat (premiul de interpretare feminină), în regia soţului Michel Drach, dar şi un film norvegian, **Noi**, lucrat de o femeie, Laila Mikkelsen, dezvăluind dramele şomajului. Am văzut un film maghiar, **Cînd dracul îşi bate nevasta şi-şi mărită fata** (regia Ferenc András) satiră grotescă, cum se făcea în urmă cu zece ani, nesfîrşit şi gargantuesc festin rural sub privirea posomorîtă a unui înalt funcţionar bolnav de stomac (interpretat perfect de actorul român Constantin Anatol). Am văzut **Albul Bim — ureche neagră** (marele premiu „Globul de cristal") cu un Tihonov îmbătrînit şi melancolic, ingăduind lîngă picior un animal superb, a cărui suferinţă a smuls lacrimile spectatorilor din frumoasa sală a festivalului. Am văzut filmul cehoslovac **Umbrele unei veri calde** (regia Frantisek Vlácil), (marele premiu „Globul de cristal"), analiză a limpezirii unei conştiinţe în anii tulburi de după război. Am mai văzut un excelent film din Iugoslavia, **Operaţiunea „Stadion"**, în regia lui Dušan Vukotić, evocare plină de dramatism a unei acţiuni de revoltă a liceenilor din Zagreb în timpul ocupaţiei naziste. Apoi filmul polonez **Pasiune**, în regia lui Stanislaw Rozewicz, biografie estetizantă a revoluţionarului democrat Edward Dembowski. Şi filmul italian **Prefectul de fier**, în regia lui Pasquale Squitieri, cu Giuliano Gemma (premiul de interpretare masculină) şi Claudia Cardinale, variantă a luptelor împotriva Maffiei plasată în epoca de ascensiune a fascismului.

Festivalul s-a desfăşurat în noul hotel „Thermal", care cu cele 15 etaje ale sale şi cele două săli circulare de spectacole, suspendate de o parte şi de alta ca nişte găleţi pe o cobiliţă, domină vechea şi renumita staţiune-sanatoriu Karlovy Vary. De dimineaţă pînă seara tîrziu, holul şi esplanada hotelului erau literalmente invadate de micii şi marii amatori de autografe. S-ar cuveni poate menţionat interesul manifestat pentru actorii români aflaţi la festival, Margareta Pogonat, Diana Lupescu şi Geo Costiniu, care şi-au epuizat din primele zile stocurile de fotografii.

N-aş îndrăzni să spun că atmosfera festivalului a fost trepidantă. Festivalul a intrat în ritmul său firesc destul de repede, invitaţii au ajuns să se cunoască şi recunoască fără mari formalităţi, conferinţele de presă oscilau între interesul convenţional şi curiozitatea sinceră, publicitatea, fără a fi deşănţată, şi-a făcut simţită curînd puterea. Cineva a împărţit o săptămînă în şir maieuri galbene şi verzi anunţînd un nou festival cinematografic (!) în S.U.A., la Miami, în noiembrie şi în cele din urmă, spre sfîrşitul festivalului de la Karlovy Vary, maieurile au început chiar să fie purtate. Pe mese, în camere, în lifturi puteai găsi dimineaţă de dimineaţă pliante, invitaţii ceremonioase, fotografii atrăgătoare. La răstimpuri se filma sosirea vreunei celebrităţi — Marie-José Nat, Olga Schoberova, Maja Ajmedovova, Marisol...

Filmul românesc din concurs **E atît de aproape fericirea** a fost prezentat, cu emoţiile de rigoare, în seara zilei de 7 iulie. Bine primit de public, difuzat dealtfel pe ecranele cehoslovace, filmul a fost remarcat, printre alţii, şi de profesorul A.M. Brousil, preşedintele juriului festivalului, care a apreciat actualitatea temei şi discreţia observaţiei artistice. În aceeaşi ordine de idei, directorul festivalului de la San Remo, Nino Zucchelli, şi criticul polonez Helena Wierzewska observau noutatea problematicii filmului şi buna interpretare a Dianei Lupescu. Dar să ne oprim aici.

Următorul festival de la Karlovy Vary va avea loc peste doi ani. La despărţire, într-o dimineaţă luminoasă, gazdele ne au urat tradiţionalul **Na shledanou.** Pe curînd.

Constantin Stoiciu

Concertul Orchestrei Mozarteum în hambarul de la Mesiay

Herbert von Karajan

Stagiunea muzicală estivală în Franţa

Fêtes Musicales n Touraine"

CU DOI ani în urmă, tradiţionalul festival al „Serbărilor Muzicale din Touraine", a cinstit exclusiv memoria lui Schubert, printr-o edi- integral dedicată romanticului vienez. data aceasta am asistat la un festival ch-Mozart, fiecăruia din aceste două curi absolute ale artei sunetelor ndu-le dedicate cîte trei-patru seri. -a recurs, de fiecare dată, la forţe în- pretative a căror specializare în mate- era indiscutabilă. Astfel, primul week- al „Serbărilor Muzicale" a fost încre- ţat faimoasei **Orchestre Bach** din nchen, formaţie care, de două decenii oace, de cînd a fost pusă pe picioare entuziasmul şi competenţa dirijorului Karl Richter, şi-a cucerit autoritate versal recunoscută în propagarea crea- or instrumentale ale titanului polifoniei roce. Meritul lui Karl Richter este în mul rînd acela că, fiind crescut în cea i pură tradiţie bachiană, a ştiut nu se anchilozeze în anumite şa- ane interpretative. El a înţeles că o zentare muzeală a muzicii lui Bach are nici o şansă în faţa auditoriului lor noastre şi de aceea a adoptat un de mare vitalitate ritmică, de conti- pulsaţie a sentimentului robust şi ens, de declamaţie, de scandare ba- nă menită să cîştige toate inimile. entru cele patru concerte Mozart a invitată Orchestra ce poartă numele demiei muzicale din Salzburg, lăcaşul indirii mondiale a culturii muzicii nic tînărului Wolfgang Amadeus. For- ţia **Mozarteum** — care susţine an de în special acele savuroase serenade ce deliciul oaspeţilor festivalului din Salzburg — era dirijată cu ani în urmă de venerabilul savant muzicolog Bernhardt Paumgartner. Am ascultat-o sub conducerea lui la festivalul „Primăvara la Praga" din 1965. Mărturisesc că atunci mi s-a părut că Mozart este tratat cu prea multă familiaritate, ca un prieten de o viaţă întreagă, de care nu mai faci mare caz de fiecare dată cînd îţi calcă pragul. Acum, însă, sub conducerea evident mult mai tînărului Leopold Hager, formaţia a căpătat aripi noi. Interpretările sînt mereu convingătoare şi vioaie, humorul, sugestiile dansante, picanteria mozartiană sînt toate la locul lor. Să nu credem că domnea permanent o perfecţiune „de disc"; departe de asta! Critica franceză nu i-a iertat pe oaspeţi de nici un cusur, amintindu-le unele decalaje, sonoritatea nu tocmai de primă calitate etc. Cred însă că evidenta plăcere cu care se făcea muzică, spontaneitatea cu care se punea în valoare zîmbetul şi chiar ghiduşia mozartiană (dar şi izbucnirile de melancolie, acel „suris printre lacrimi" de care vorbeşte cu atîta dreptate Romain Rolland) erau cu mult mai importante. După cum, pilduitoare au fost şi programele, abundînd în acele fantastice **Divertismente** şi **Serenade**, de atîtea ori ascunse privirilor, dar fără de care nu poate fi înţeles geniul mozartian. Cît despre simfonii, a fost omisă cu bună ştiinţă prea des frecventata „trilogie finală", fiindu-i preferată seria simfoniilor imediat premergătoare (nr. 33, nr. 35 — **Haffner** — nr. 36 — **Linz**) al căror farmec se impune cu atît mai mult conştiinţei ascultătorului, cu cît este mai neuzat. Între solişti, ne-a făcut plăcere să o reîntîlnim pe Monique Haas, soţia maestrului Marcel Mihalovici, care domină pianul cu atîta autoritate ca în trecut, alături de tînărul violonist sovietic Oleg Kagan sau de soprana americană Elisabeth Parcells, o tînără revelaţie vocală, de o muzicalitate pură.

Sviatoslav Richter a rămas personalitatea inspiratoare a Festivalului din Touraine — şi el ne-a prilejuit şi de astă dată evenimentul muzical dominant al acestor întîlniri de mare artă. Mai întîi a apărut într-un concert al Orchestrei Bach din München, manifestîndu-se însă mai mult ca muzician de cameră, din moment ce a susţinut partea clavirului în lucrări multisolistice cum sînt **Concertul brandenburgic nr. 5** sau **Concertul în Fa major**, cu două flaute, în fond o altă învesmîntare instrumentală a **Brandenburgicului nr. 4.** Probabil totuşi că i s-a părut prea puţin pentru a-şi marca prezenţa în festivalul centrat, de atîţia ani, în jurul artei sale. Deci, a oferit, în ultima zi a „Serbărilor Muzicale din Touraine", un recital în care a cîntat bine o **Sonată** de Schubert (mi minor), remarcabil **Piesele-fantezii** de Schumann şi unic **Suita bergamască** şi **Stampele** de Debussy. Cu un desen muzical de o fineţe dar şi de o precizie neîntrecută, amintindu-ne de sfatul dat de Claude de France interpreţilor săi de a evita sonorităţile **flou**, cu o poezie discretă şi învăluitoare, care a făcut din atît de popularul **Clair de lune** o pagină inedită, cu un suprem control al clapei, supus unei introspecţii de gînditor subtil al interpretării, Richter ne-a dovedit că a lăsat de mult în urmă ambiţiile virtuozului, căutînd numai nobilele esenţe ale sufletului.

Karajan la Televiziunea franceză

SÎNT multe de spus despre stagiunea muzicală de vară din Franţa, care de acum încolo se va desfăşura în nenumărate festivaluri, răspîndite pe tot cuprinsul ţării — şi asupra cărora sper să vă ofer aspecte definitorii într-un viitor articol. Trebuie totuşi menţionat evenimentul care a premers această aşteptată paradă a splendorilor sonore. După cele două concerte date la Paris, la pupitrul Orchestrei Filarmonice din Berlinul Occidental, Herbert von Karajan, sărbătorit de întreaga lume muzicală la împlinirea a şaptezeci de ani, a apărut la Televiziunea Franceză într-o emisiune uriaşă, de peste trei ore, în ciclul atît de popular **Le grand échiquier** (Marea tablă de şah) prezentat de comentatorul Jacques Chancel. Fără îndoială că fotogenicul maestru a dorit şi de astădată să nu-şi dezmintă aureola de star, înfăţişîndu-se nu numai ca dirijor, dar şi ca navigator sau pilot, fapt care a atras şi prezenţa, ca invitaţi ai emisiunii, a lui Eric Tabarly sau a căpitanului avionului Concorde. Fostul prim ministru britanic Edward Heath a fost şi el invitat, în calitatea sa de dirijor de orchestră amator, de către Karajan, care i-a pus la dispoziţie Filarmonica vest-berlineză pentru a-şi dovedi talentul, într-o excelentă versiune a unei uverturi de Elgar. Mai important însă decît toate aceste amănunte este faptul că Herbert von Karajan a apărut, cu această ocazie, mai apropiat de public decît oricînd, răspunzînd cu măsură şi înţelepciune întrebărilor comentatorului emisiunii, dînd la o parte vălul de mister şi publicitate care îl învăluie deobicei, afirmînd meritele uriaşe ale televiziunii în răspîndirea culturii muzicale şi — mai ales — desfăşurîndu-şi întreaga gamă a uriaşelor resurse artistice într-un program menit să satisfacă toate gusturile, de la Mozart la Johann Strauss, de la Verdi la Richard Strauss, de la Ceaikovski la Leoncavallo. A fost o demonstraţie de ceea ce poate însemna popularizarea cea mai largă a marii muzici, realizată la cea mai înaltă exigenţă artistică.

Alfred Hoffman

Paris, iulie 1978.

Meridiane

Kenneth White și menirea poetului

● Unul din cei mai activi scriitori englezi, Kenneth White, actualmente profesor la Sorbona, a publicat de curînd trei noi volume de poezii. Prilej pentru „Le Figaro", în ediția sa dumnicală, de a-i lua un interviu axat cu precădere pe problemele situației poeziei în lumea occidentală contemporană, a funcției poetului. „Poetul, așa cum îl înțeleg — declară White — este cel care răstoarnă obiceiurile, care irită și bucură deopotrivă. Este cel care invită instituțiile să iasă din mediocritate, el poartă o lume cu el, o anti-lume a lumii mondene. El rostește un cuvînt viu care distruge întreaga mică comedie culturală: vizavi de o civilizație înglodată în mareea neagră, el reprezintă o maree albă care vine de departe și aduce prospețime și viață".

Matisse la Marlborough

● La palatul Marlborough din Londra s-a deschis recent o expoziție care prezintă, după expresia cronicarului de la „Times", „o superbă serie" de tablouri de Matisse pictate între 1917 și 1943. Aproape toate reprezintă femei și interioare, teme predilecte ale marelui artist francez. Cea mai timpurie dintre picturile expuse este considerată a fi și cea mai tulburătoare: **Laurette și ceașca de cafea** (în imagine), datînd din 1917 și reluată mai tîrziu cu diverse variații.

„Moro, o tragedie italiană"

● Printre cele mai recente apariții italiene se află, la ora actuală, lucrarea lui Giorgio Bocca — **Moro, o tragedie italiană**. Apărută în editura „Tascabili-Bompiani", cartea este o monografie consacrată personalității lui Aldo Moro, ucis în împrejurări tragice anul acesta. Volumul inserează cuvîntări, articole și scrisori ale defunctului, completate de o cronologie întocmită de Silvia Giacomoni.

Acei ani în Spania

● Despre războiul civil din Spania s-au publicat, în decurs de 40 de ani, peste 20 000 titluri. Recent, Editura Walk Over din Bergamo a scos de sub tipar lucrarea lui Georges Soria: **Războiul și revoluția în Spania** (1936—1939). Coordonatorul ediției italiene, în 8 volume, totalizînd 160 000 de pagini, este Franco Catalano. Martor al evenimentelor petrecute în Spania anilor 1936—1939, Soria procedează la reconstituirea faptelor apelînd la o bogată iconografie. În imagine: un manifest desenat de Miró în 1937.

Paul Klee, poet

● Despre Paul Klee (1879—1940) pictorul s-a scris foarte mult și s-au publicat în diferite culegeri, articole, scrisori și gînduri ale artistului. Mai puțin se știe și s-a scris despre Paul Klee, poetul. Într-un recent număr din „Rinascita" sînt reproduse, însoțite de o prezentare, cîteva poezii inedite ale lui Klee. Acestea fac parte dintr-un volum de **Poezii** de Paul Klee ce va apărea, sub îngrijirea lui Giorgio Monacorda, în editura „Guanda" din Milano. Cea mai mare parte din poezii sînt scrise între anii 1901—1914, iar traducerea din germană aparține îngrijitorului ediției.

Anna Ahmatova, ediție bibliofilă

● La Leningrad a apărut o ediție bibliofilă a poeziilor Annei Ahmatova (1889—1966), în două volume pe hîrtie filigranată, incluzînd toate culegerile poetei, de la **Seara** la **Elegii nordice**, postumele și poemele în proză.

Omagiu lui Pirandello

● Între 29 iulie și 5 august, la Agrigento, orașul natal al dramaturgului și scriitorului Luigi Pirandello, se va desfășura o săptămînă de teatru pirandellian. Animatorii acestei manifestări, concepută ca un omagiu adus marelui dramaturg, sînt Ruggero Giacobbi, directorul Academiei naționale de artă dramatică, și Enzo Alessi, directorul unui mic teatru pirandellian din Agrigento. Programul include unele piese scrise în dialect, precum și un spectacol realizat de Stefano Pirandello după o nuvelă a tatălui său. În încheierea manifestării vor fi decernate distincții speciale unor interpreți și critici pirandellieni, între care Peppino De Filippo și Ferdinando Virdia (pentru cartea sa despre Pirandello).

James Aldridge — 60

● În ajunul celei de-a 60-a aniversări, scriitorul James Aldridge a făcut o vizită în Mongolia. În drumul de întoarcere spre Anglia s-a oprit cîteva zile la Moscova. Prilej pentru săptămînalul „Literaturnaia Gazeta" de a-i lua un interviu. Este mulțumit James Aldridge de cele realizate? Ce scrie acum? „Greu găsești un om care să fie satisfăcut de tot ce a reușit să facă. Iar eu nu sînt o excepție. Gîndindu-mă la anii trăiți, cred că multe le-aș fi scris altfel astăzi. Acum scriu scenarii după romanele mele **Vînătorul** și **Ultima privire**.

Centenar Peter Dörfler

● Anul acesta se împlinesc 100 de ani de la nașterea scriitorului Peter Dörfler (1878—1955), unul din cei mai apreciați povestitori moderni de limbă germană. Lucrarea sa cea mai cunoscută este trilogia compusă din **Lampa fecioarei nebune, Vara Apolloniei** și **Pentru generația ce vine**, apărută în perioada 1930—1932, care urmărește destinul unei femei ce își apără integritatea morală într-o societate ostilă.

Anthony Quinn în „Copiii lui Sanchez"

● După mai bine de 14 ani de demersuri, realizatorul Hall Bartlett a obținut autorizația de a transpune pe ecran cartea lui Oscar Lewis, **Copiii lui Sanchez**, cronică a unei familii mexicane. Filmările au început i Mexic, cu Anthony Quin în rolul tatălui, și D lores del Rio în cel bunicii. Celebra actri n-a mai apărut pe ecra de la filmul **Cheyenn Autumn**, în 1964.

Polițist și scriitor

● Actualmente șef al poliției din orașul Rennes, după ce a condus, ani la rînd, Brigada de reprimare a banditismului și Brigada mondenă ale poliției din Paris, comisarul divizionar Roger Le Taillanter, unul dintre cei care au dirijat operațiunile de distrugere a „Fillerei franceze" a traficului internațional de stupefiante, a publicat de curînd romanul **Paris-sur-Drogue**, izvorît din chiar această experiență de luptă cu unul dintre flagelele contemporan Este a doua carte a ace tui comisar-scriitor, pr ma fiind de aceeași fa tură și intitulată **Pari sur-Crime**. Le Taillant inventează prea puți întreg materialul său r manesc este material viață adevărată, cules d propriile sale carnete insemnări. Deși scrupulos cu rela faptelor și cu descrie procedurilor judiciare, nu neglijează deloc sătura socială care co stituie scena faptelor.

Record cinematografic

● Firma Twentieth Century Fox a anunțat recent la Chicago că **Războiul din stele**, filmul științifico-fantastic realizat de George Lucas (titlu original: **Star Wars**), a totalizat pînă acum încasări de 200 de milioane de dolari, devenind astfel cel mai mare succes c mercial al cinematografi americane. Încurajați acest record, producăto au pus la cale o continu re a războiului lor stel care urmează să fie t minat și proiectat pe crane către sfîrșitul an lui viitor.

Noul Lelouche

● După **Un bărbat și o femeie. Un an nou fericit** și **Alt bărbat și altă femeie**, Claude Lelouche realizează un film de factură polițistă: **Șoarecele și pisica**. Principalul conflict se desfășoară între un inspector de poliție, interpretat de Serge Reggiani, și văduva unui miliardar asasinat, întruchipată de Michèle Morgan (în imagine), care revine astfel pe platoul de filmare după o eclipsă de mulți ani.

Premiul „Ulysse"

● Născut din rețea de biblioteci din gări, ca oferă zilnic clienților c lor ferate, metroului, a roporturilor, autostrăz lor sau hotelurilor ra menită să „popule călătoria" (de unde și n mele) — Premiul „Ul sse" pentru roman pop lar a fost decernat Yvon Toussaint pent cartea **Moartea e în ora** Născut la Bruxelles, la reatul este redactor-ș adjunct al cotidianul belgian „Le Soir".

Străzile Parisului

● Patruzeci și două străzi și piețe ale capit lei franceze au prin nume noi. Printre pers nalitățile ale căror nu intră astfel în toponim Parisului se numără sa sonetiștii Maurice Chev lier și Edith Piaf, scrii rii Jules Romains, Jacqu Copeau și Contesa Ségur, compozitorul Fra cis Poulenc, pictorul V Gogh, omul de teat André Barsacq etc., e

Simone Signoret în S.U.A.

● Editura americană Harper & Row a publicat în traducere engleză cartea autobiografică a celebrei actrițe, intitulînd-o **Nostalgia Isn't What It Used to Be** (Nostalgia nu e ceea ce obișnuia să fie). Recenzînd-o în ziarul „The New York Times", Mel Gussow scrie: „Substanța acestei cărți este politică — participarea autoarei la evenimente, la filme și la piese de teatru, în măsura în care ele implică și privesc societatea. Povestea este spusă simplu și curgător. Citind-o, te simți ca și cînd ai sorbi încet un pahar cu vin, într-o după-amiază tîrzie pe terasa cafenelei ei preferate, La Colombe d'or din Saint-Paul-d Vence, și ai asculta-o Simone Signoret dep nîndu-și amintirile... Es o carte înțeleaptă și int ligentă, nu ca obișnuit autobiografii de vede Ca și cînd ar vrea să su linieze acest fapt, volum nu este ilustrat cu fot grafii. Întocmai ca Shirley MacLaine, a actriță devenită autoa de succes, Simone Sign ret este propriul ei reg zor. Încercînd să-și i țeleagă vremurile și să autodefinească, ea pu și repune în scenă se ventele unei captivante admirabile vieți în desf șurare. Sperăm ca aceas primă carte a ei să nu f și ultima".

AM CITIT DESPRE...

Starea de iubire

● ULTIMUL ROMAN de dragoste totală pe care îl citisem a fost **Cu viața în fată** de Ajar, povestea indestructibilei legături afective dintre micuțul arab Momo și madam Roza, bătrîna unsă cu toate alifiile, în stare, totuși, să inspire și să împărtășească cele mai delicate și mai puternice sentimente. Gilbert Cesbron merge mai departe și ne propune un subiect încă și mai ingenuu decît Momo: copilul Yann, cantonat pentru totdeauna la vîrsta minunată de șapte ani. El se află, deci, pe prima treaptă sub plafonul inteligenței normale, aceea care se dezvoltă măcar pînă la adolescență. Este o formă de debilitate mintală larg răspîndită — ea handicapează, precizează Gilbert Cesbron, „zeci, sute de mii de copii francezi" — care permite învățarea rudimentelor scrisului, cititului și calculului și practicarea unei serii întregi de meserii manuale, dar pretinde o grijă infinită pentru cultivarea aptitudinilor reale, în limitele determinate de nedezvoltarea intelectului: după șapte ani, „trupul divorțează de spirit, va crește, va deveni adolescent, apoi bărbat, dar... în acest corp de adolescent, Yann va păstra spiritul unui copil de șapte ani. El va continua să trăiască în lumea lui proprie, nu într-a noastră...".

Ultima carte a lui Gilbert Cesbron, **Dar eu... eu vă iubeam**, poate fi citită ca un act de acuzare la adresa „opiniei publice care, fără să și-o mărturisească, crede că handicapații sînt un lux pentru țară".

Povestirea este palpitantă de la început — cînd micul Yann, părăsit de o mamă speriată, probabil, de ciudățeniile lui, este antrenat de tatăl său într-o dublă sinucidere și cruțat în ultimul moment — pînă la sfîrșitul încă și mai dramatic. Un transplant de cord reușit în primele pagini — de la tatăl lui Yann la cel ce-i va deveni tată adoptiv —, alt transplant „respins" în final și, între ele, 13 sau 15 treceri dintr-o mînă în alta, Yann fiind pus mereu, în decurs de opt ani, în situația de a oferi și solicita afecțiune altcuiva. Lovindu-se de inflexibilitatea instituțiilor, dar mai ales, de un șir de prea omenești nepăsări, neglijențe, gafe și stupide susceptibilități, copilul frumos, din ce în ce mai mult „prea mare" pentru mintea lui, dar atașant cu o inepuizabilă disponibilitate afectivă, va trebui mereu să uite și s-o ia de la capăt. Peregrinările și întîlnirile lui oferă autorului prilejul de a contura o sultă de portrete remarcabile.

Adevărata temă a cărții mi se pare însă a fi dragostea, starea de iubire, nesfîrșita, devoranta nevoie de iubire, predispoziția de a inspira și de a pretinde iubire. Imensa, neconditionata disponibilitate afectivă a lui Yann este contagioasă: toți cei supuși cîtăva vreme căldurii sufletești iradiate de el încep, la rîndul lor, să-l iubească din toată inima. Momo iubise sublim, pînă dincolo de moarte, negînd moartea, o singură ființă. Yann iubește, pe rînd sau simultan, pe toți cei dispuși să accepte iubirea lui și să-i răspundă cu iubire. El nu poate înțelege inexorabila lipsă de logică a vieții care îl desparte mereu de ființele îndrăgite. Are un singur avantaj: e destul de slab de minte ca să uite, să i se șteargă din memorie trădările, dispariațiile (prin moarte sau altminteri), abandonurile succesive. De fiecare dată, se dăruiește întreg, fără rezerve, și fără regrete. El „posedă și reclamă o dragoste peste puterile lui — explică psihiatrul. Memoria lui nu ar putea să păstreze tot ce i s-a întîmplat fără a fi distrusă. Ar înnebuni... Trebuie să uite: să-și uite mama, tatăl, accidentul, pe domnul Lerouville, familia Montessant, școala — iar acum să uite micul paradis al azilului de bătrîni. Să uite nenorocirea, căci n-are putere s-o țină la distanță, și să uite fericirea, căci a fost privat de ea". Cînd și cînd, însă, Yann revede cu ochii minții lui sărăcuțe chipurile iubite și pierdute și le ceartă că l-au părăsit: „Dar eu... eu vă iubeam".

Ultima inimă transplantată de profesorul Delarue îi aparține lui Yann, care moare în împrejurări tragice și absurde. Grefa este respinsă, poate simbolic, deoarece „Yann nu era decît o inimă; și asta, de la început pînă la sfîrșit, societatea a refuzat să admită. Structurile acestei societăți, administrația și «interesele» ei, totul i se opune lui Yann. Confortul, productivitatea, banii, au ocupat tot locul disponibil... Această societate nu poate suporta să i se grefeze o inimă: mai devreme sau mai tîrziu o respinge. Asta este povestea lui Yann și ea va continua și după moartea lui".

Felicia Antip

Literatură din Camerun

● Poetul Patrice Kayo este autorul unei proaspăt apărute **Panorame a literaturii cameruneze** („Panorama de la littérature camerounaise", Librairie panafricaine, Bafoussan, Camerun), în care trasează o adevărată istorie literară a țării sale, analizînd scrierile în proză și în versuri, precum și creațiile dramatice ale autorilor camerunezi, dar și folclorul etniilor. Printre altele și extraordinara poveste a sultanului **bamun** Njoya, care, în urma unui vis, a creat nu numai o scriere de 1 300 de semne, dar și o presă pentru tipărirea lor, toate acestea prin anul 1920. Șicanat de un reprezentant al administrației coloniale franceze, Njoya a pus să fie arse cele 1 300 de caractere ale sale. Legenda este viață și dacă din tiparnița lui Njoya n-a rămas nici o urmă, există încă exemplare ale cîtorva cărți realizate cu ajutorul ei: un volum de povestiri și de învățături ale neamului **bamun**, o lucrare religioasă și un dicționar de medicină tradițională autohtonă.

Elio Vittorini

● Împlinirea a 70 de ani de la nașterea lui Elio Vittorini (1908—1966) a prilejuit apariția, la Milano, a unei culegeri de **Proză** din cele mai reprezentative lucrări ale romancierului italian antifascist. În volum sînt inserate integral romanele — **Oameni și neoameni, Garoafa roșie** și **Erica și frații săi**, precum și fragmente din publicistica și reportajele cele mai cunoscute ale acestui scriitor nonconformist: **Călătorie în Sardinia, Călătorie în Sicilia** etc.

Jacques Duclaux

● În ziua de 17 iulie a.c., a încetat din viață, la Paris, decanul de vîrstă al Academiei Franceze, Jacques Duclaux. În vîrstă de 101 ani, Duclaux s-a născut, deci, în 1877. Fost profesor la Collège de France, el a fost ales membru al Academiei Franceze în anul 1939.

Viennale 1978

● Se va desfășura între 16—30 octombrie, în sala Künstlerhaus. Printre cele mai interesante manifestări se situează ciclul „Omul și munca sa cotidiană în film". În cadrul manifestărilor desfășurate sub titlul „Cannes la Viena", vor fi prezentate principalele filme ale Festivalului de la Cannes din acest an.

Norge la 80 de ani

● Poetul belgian Géo Norge (n. 1898, la Bruxelles) a împlinit de curînd 80 de ani, prilej cu care a apărut un volum antologic din creația celui care este considerat unul din cei mai importanți poeți contemporani de limbă franceză, autor al volumelor: **27 poeme nesigure**, 1923, **Bulevardul cerului**, 1929, **Calendarul**, 1932, **Bucurie sufletelor**, 1941, **Răzătorile**, 1949, **Infometări**, 1951, **Cepele** 1953 etc. Norge a fost animatorul teatrului **Groupe Libre**, fondatorul

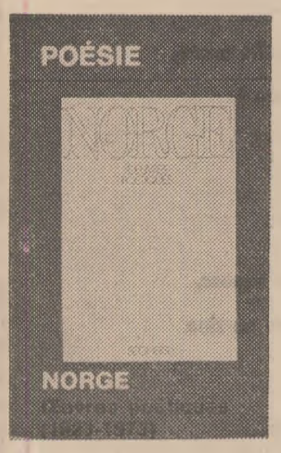

lui „Journal des Poètes" și „Les Cahiers Blancs". Despre Norge, Eduard Vandercammen nota în „Cahiers du Nord": „Cunosc puțini scriitori, care să fie atît de complet și atît de firesc poeți ca Norge. Este poet nu numai cînd scrie, ci în toate gesturile vieții". Iar îngrijitorul ediției prezente, poetul Jean Tardieu, remarcă: „Dar dacă poemele acestei cărți mă incită și mă încintă totodată, aceasta se datorește faptului că omul este grozav de prezent în ele; unul din cei mai stranii și apropiați oameni din cîți cunosc".

Antologie de poezie italiană

● În colecția „Il grandi libri" a cunoscutei edituri Garzanti a apărut recent o antologie, în două volume, a poeziei italiene din secolele XV—XIX. Introducerea, notele, bogatele comentarii, semnate în primul volum de către Maurizio Cucchi și în cel de-al doilea de către Carlo Oliva, sînt adevărate surse de studiu pentru acest domeniu.

Hans Fallada

● S-au împlinit, la 21 iulie a.c., 85 de ani de la nașterea romancierului german Hans Fallada (Rudolf Ditzen, 1893—1947). Talent narativ excepțional, Fallada a devenit cunoscut prin romanul **Țărani, bonzi și bombe** (1930). După alte numeroase volume, printre care — **Omule mărunt, încotro?** (1932), **Am avut cîndva un copil** (1934), în anul 1947 publică romanul **Fiecare moare singur**, în care evocă momente din lupta împotriva nazismului. În semn de omagiu, casa în care a locuit Fallada la Carwitz, a fost transformată în muzeu memorial.

Congres Aristotel

● Cu ocazia împlinirii a 2300 de ani de la moartea celebrului filosof al antichității, orașul Salonic va găzdui între 7 și 14 august „Congresul Internațional Aristotel", organizat sub egida UNESCO și sub președinția lui Constantin Tsatsos, președintele Republicii Elene. La Congres și-au anunțat participarea 250 de cercetători din 34 de țări.

Zilele culturii poloneze la Madrid

● De o călduroasă primire din partea publicului s-au bucurat Zilele culturii poloneze la Madrid. În cadrul acestora au fost prezentate filme, spectacole teatrale, muzicale, de balet, de operă, conferințe, simpozioane, dansuri populare, muzică de jazz, expoziții de artă cultă și artă populară.

Congres de filosofie

● Al 16-lea Congres mondial de filosofie se va desfășura la Düsseldorf, R.F. Germania, între 27 august și 2 septembrie a.c., avînd ca temă „Filosofia și viziunea științelor moderne asupra lumii".

Mallarmé, cronicar de modă

● În 1874 apărea publicația franceză „Ultima modă, gazeta modei și a familiei", în care corespondența cu abonații era semnată Miss Satin sau Marguerette de Ponty. Autorul era în realitate poetul Stéphane Mallarmé. **La Pléiade** a publicat mai demult fragmente din aceste texte. Acum Editura Ramsay a editat facsimilele a opt numere ale publicației, în întregime scrise și puse în pagină de Mallarmé, în perioada septembrie — decembrie 1874.

Serghei Eisenstein într-o postură inedită

● Acest „bobby" londonez nu este altcineva decît celebrul regizor sovietic Serghei Eisenstein. Fotografia, inedită, a apărut recent în „Observer Magazine", însoțită de evocarea unui episod legat de o vizită a artistului în Anglia, în 1929. În acea perioadă, Eisenstein, împreună cu operatorul E. Tisse și asistentul G. Aleksandrov, făcea o călătorie prin țările Europei occidentale unde ținea conferințe despre cinematografia sovietică. La Londra, asistînd la filmările unui documentar despre cartierul Soho, marele regizor a apărut și în postură de actor. Pelicula n-a fost realizată pînă la capăt, dar „interpretul" rolului polițistului a luat imaginea ca amintire și mai tîrziu a dăruit-o prietenei sale, ziarista Mary Seaton, autoarea unui volum biografic despre Eisenstein.

Julie Christie: nenorocirile „Sofiei"

● „Este lucru cel mai incredibil pe care l-am pățit vreodată în cariera mea" — declara Julie Christie, sugrumată de indignare. Aflîndu-se la Paris pentru filmul lui Liliane de Kermade, **Sophie și căpitanul**, cuceritoarea și talentata actriță engleză a aflat că producătoarea Irène Silberman a decis întreruperea bruscă a filmărilor. Motivul pare a fi riscul nerentabilității filmului.

Sărbătoarea cărții la Moscova

● În septembrie 1978 se va deschide Expoziția-tîrg internațională a cărții la Moscova sub motto-ul, devenit tradițional, „Cartea în slujba păcii și progresului". Este prevăzută participarea a circa două mii de firme din 70 de țări. Manifestarea va avea loc în anul declarat de UNESCO drept Anul copilului, și cu mai puțin de 2 ani înainte de Olimpiada — 80. Motiv pentru care se vor organiza expoziții internaționale speciale de literatură pentru copii și de cărți reflectînd dezvoltarea sportului în lume.

Omagiu lui Huysmans

● Numerele 170—171 / 1978 ale prestigioasei publicații „Revues des sciences humaines" sînt consacrate romancierului Joris-Karl Huysmans. Dintre cele 26 de studii reținem: **Huysmans și antiphysisul** de Christian Berg, **Huysmans și problema modernității** de Benoit Neiss, **A Rebours: o scriitură a crizei** de François Gaillard, **Huysmans descoperitor al lui Odilon Redon** de Marc Eigeldinger și, în fine, **Charles Pfleger și Huysmans** de Victor Hell.

ATLAS

Tîrgul de cîntec

● CEEA CE mă impresionase mai puternic cu ani în urmă la Paris, dincolo de bogăția muzeelor și de regalitatea arhitecturii, fusese piața de păsări cîntătoare de la Cité. Cu greu aș putea descoperi în memoria mea sentimentală o întîmplare sau un lucru care să egaleze în gingășie suavitatea acelui tîrg de duminică etalînd într-o ordine — metafizică, desigur — colivii cu ființe înaripate de-o neînchipuită frumusețe (le-aș fi spus îngeri minusculi, dacă îngerii s-ar fi putut lăuda vreodată cu asemenea culori), agitîndu-se muzical dincolo de zăbrele artistic forjate și purtînd caligrafiat, uneori, alături de preț, calificativul **bun cîntăreț**. Erau păsări purpurii cu ciocuri de metal auriu, și păsări verzi ca iarba cu ciocuri stacojii, și păsări galbene ca șofranul, și păsări albastre ca peruzeaua, și păsări imaculate cu ciufuri violete, și păsări negre cu ochelari și cozi de argint, și păsări gri cu gulere ca niște nori verzui, și păsări de sidef cu ochi roșii și aripi mulate-n albastru închis. Cum aș putea să le descriu păstrîndu-le întreaga strălucire și convingîndu-mă, totuși, că ele există pe pămînt? Unele erau miniaturale pînă la a părea numai măiastre reproduceri ale unei realități mai puțin fragile și grațioase, altele erau robuste pretinzînd colivii peste dimensiunile obișnuite; unele se vindeau în perechi, altele solitare; unele erau jucăușe, altele îmbufnate; unele erau guralive, altele mute; unele se mulțumeau cu austere chilii, altele dețineau adevărate apartamente cu balansoare și piscine. Nimic mai divers decît acea expoziție săptămînală de artă vie, cu dramele și concurențele ei, cu rentabilitățile ei economice și frumusețile ei gratuite. Și nimic mai înșelător. Pentru că tot acel exces de lux, de culori, de pene, de moțuri, de cozi și de aripi, toată acea diversitate de temperamente, de ticuri, de firi, de manii și de obișnuințe nu era decît un cadru, lipsit de fapt de importanță, pentru vînzarea **bunilor cîntăreți**. Un penaj insignifiant și o colivie monahală puteau să coste de cîteva ori mai scump decît cea mai extravagantă toaletă păsărească, ceea ce nu însemna că printre marile frumuseți nu ar fi fost primadone al căror preț devenea, bineînțeles, exorbitant.

Țin minte că revenisem mai multe duminici la rînd fermecată mereu și mereu neliniștită de acel amestec de frumusețe și de lipsă de libertate, în spatele căruia se afla obiectul însuși al vînzării: cîntecul de acel amestec de bucurie și de suferință pe care apropierea fluviului mereu tulburător și a catedralei vii încă de mistere îl amplifica într-un fel greu descifrabil, dar plin de înțeles.

Ana Blandiana

PREZENȚE ROMÂNEȘTI

● La centrul cultural românesc de la Universitatea catolică din Louvain (Belgia) a fost organizată o seară culturală consacrată aniversării a 60 de ani de la formarea statului național român unitar. Profesorul **Mihai Steriade**, directorul centrului, a conferențiat despre aportul istoric și cultural al Transilvaniei la patrimoniul național și universal. A urmat un spectacol de poezie românească, clasică și contemporană.

● La Biblioteca Română din New York a avut loc o seară de poezie și proză românească în cadrul căreia au fost prezentate publicului american aspecte ale creației literare semnate de **Ana Blandiana, Mircea Ciobanu, Anghel Dumbrăveanu, Laurențiu Fulga, Ion Herea, Damian Necula, D. R. Popescu, Marin Preda, Marin Sorescu, Nichita Stănescu** și **Constantin Țoiu**. Lectura, prezentarea și versiunea engleză a fragmentelor au fost făcute de **Irina Grigorescu**.

● În numărul 4 al reputatei reviste de shakespeareologie **Shakespeare Translation**, editată la Tokio de Yushodo Shoten Ltd. (președinte al consiliului editorial fiind profesorul Toshikazu Oyama de la Universitatea Scijo din Tokio) a apărut un amplu articol al scriitorului român Andrei Ion Deleanu, intitulat **Translating Shakespeare's Sonnets into Romanian**. Autorul expune pe larg criteriile metodologice proprii de care s-a folosit în transpunerea în românește a sonetelor marelui Will.

Sport

Migdalele tăcerilor de seară

ÎN FIECARE ZI de vară, Marea e un deal al zorilor. În creștetul luminii, păstorul din baladă, jurîmprejurul delirului de bucurii și suferințe — păsări gîlgîind de înviere și de moarte, gîtul rupt al soarelui, cîini albi, dansul neliniștit al zeilor sunîndu-și poftele între două eternități — se pierd spre temeliile pămîntului într-o ploaie de turme, izvoare dulci, izvoare calde, izvoare din care să ne clădim cu toții copacii dragostei și ai păcatului. De obicei, lumea dă buzna într-acolo unde crede că va întîlni urlînd decepția, dar la Mare se vine cu picoarele spălate în potopuri fierbinți, în ierburi răsărite de-o zi, în gîndul ce ți-l dăruiești seara ca să te poți trezi cu inima curată, dimineața. În Dobrogea, amintirile din copilărie se adună ca într-un cuib de purpură. Mă gîndesc, de altfel, că visul trăit lîngă Mare e muntele, orașul sau taina în care n-am pătruns în ziua de demult cînd împlineam cinci, șase sau șapte ani, fiindcă ne-a prins somnul pe drum, foarte aproape de rănile tuturor miracolelor, în cercul greșelilor fără iertare. Valul Mării poartă vești înscrise numai pe vitralii. Din orgile ce vin să se spargă la mal, adevărul urcă sămînță de tăcere serală: cei ce nu puteți s-o străbateți pînă la capăt, nu vă aventurați în necunoaștere. Migdalele pămîntului dobrogean, născute din vuietul Mării, spun elegii și ard mirodenii. Cei ce zăbovesc zadarnic într-un destin construit pe măsura altui trup și altui suflet nu le pot auzi și cînsti cu stelele sîngelui.

Marea vine spre Dobrogea ca să primească de la noi un coș de nuiele plin cu fructe și altul plin cu inimi. Nemurirea Mării ne întunecă aripile cu nesomnul cîntecului, cu perfecțiunea ispitelor, cu sete de adevăr și cu puterea de a voi, de a plînge ca să fii catarg pe o corabie de lemn, de lut sau de pîine.

În fiecare zi iau în pumn lumina Mării și-o beau pînă simt că ochii mi se fac adînci, curați, cuminți, plini de uitare și de nopți cu salcîmi ca ochii copiilor lui Tonitza.

Fănuș Neagu

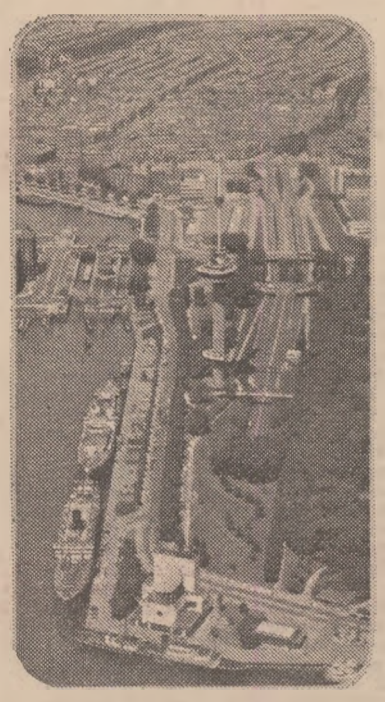

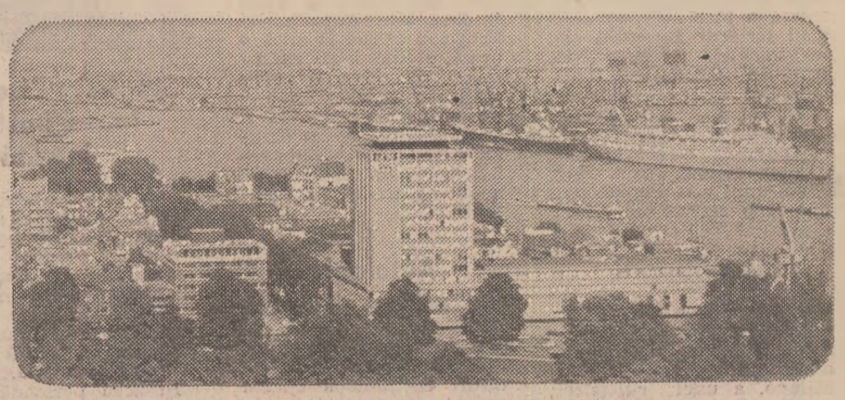

„Poetry International 1978"

AZI PRILEJ de nostalgie pentru olandezi, neînvățați cu zidurile nou-nouțe (chiar dacă imită, la roșu, vermeeric, vechile construcții) ori plictisiți de explozia electronică a vitrinelor, Rotterdamul, primul port al lumii, e un oraș prin excelență funcțional, un oraș în care vii cu treburi și din care pleci de îndată ce le-ai terminat. Adoptînd, dintr-un inocent mimetism turistic, obiceiurile localnicilor, n-am găsit, în răstimpul celor cinci zile ale Festivalului Internațional de Poezie 1978, răgazul de a vedea portul, delta, celebra grădină zoologică, mărginindu-ne la drumul dintre încă nevetustul Muzeu Boymans (deschis la 3 iulie 1849, mistuit, în parte, de un incendiu în 1864, extins, la un secol după inaugurare, prin includerea colecției Beuningen) și ultramodernul dedal cultural „De Doelen" din chiar centrul orașului, unde, între 12 și 17 iunie, s-a desfășurat festivalul.

Am tresărit, de aceea, cînd, la Boymans, în timp ce priveam cu gura căscată la suitorii de cărămizi zugrăviți în dreapta catului nu știu care al **Turnului Babel** (trecut în 1600 din colecția împăratului Rudolf în posesia anonimă a negustorilor, pînă la jumătatea acestui veac, cînd ajunge în muzeu), mi-am auzit în șoaptă numele, rostit cu un vădit accent scandinav : un poet danez — lapidar, activ, jovial — participant și el la festivalul cu pricina, ținea să-mi transmită un mesaj, pentru mine de-a dreptul suprarealist datorită limbilor în care era formulat, pentru Gellu Naum, a cărui vizită la Copenhaga lăsase amintiri benefice și indelebile.

Aveau să urmeze și alte împrejurări spre a mă convinge că numai o încăpățînată ignoranță mă făcuse să-mi păstrez ideea cum că marile culturi și-au întors fața de la poezie, deoarece, mărturisesc, îmi închipuiam că, în ciuda sensului ispititor al festivalului olandez — afirmarea poeziei limbilor cu zonă restrînsă de circulație — totul va converge către o babelică disjuncție. Și n-a fost așa.

Cinci seri la rînd, cîteva sute de iubitori de poezie din Țările de Jos au ascultat cu generoasă participare, ore și ore în șir, desfășurarea a nenumărate lumi poetice în tot atîtea limbi (olandeză, engleză, turcă, franceză, spaniolă, catalană, ebraică, română, italiană, greacă, hindi, rusă, scoțiană, finlandeză, japoneză). Nici o clipă n-am avut senzația că lumea se plictisește. Uneori, amețit de atîtea sonuri necunoscute, zăboveam numai pentru a surprinde — răutăcios și balcanic — un semn de oboseală a publicului. N-am avut prilejul.

Aflat în cel de-al optulea an de existență, **Poetry International** se desfășoară în cadrul mai larg al Festivalului Olandez **(Holland Festival).** S-au perindat pe podiumul sălii „De Doelen", mărginit simbolic de ancore, funii și pescărești, poeți europeni de renume, ca Eugene Guillevic, Lars Gustafsson, Vasko Popa (1970), Pablo Neruda, Edoardo Sanguineti (1971), Yves Bonnefoy, Michel Deguy (1972), Allen Ginsberg, Günter Grass (1973), Hans Magnus Enzensberger (1974), Jean Tardieu, Charles Tomlinson (1975), Andrei Voznesenski (1976), John Ashbery, André du Bouchet (1977), alături de nume mai noi, tocmai pentru a demonstra că în artă amploarea zborului nu ține de ponderea geografică.

Reprezentată în două rînduri (1974, 1976) cu strălucire, la acest festival din Rotterdam, de către Marin Sorescu, poezia română actuală nu era defel necunoscută în Olanda. Un cărturar pe cît de discret pe atît de eficient în acțiunea de impunere a limbii și literaturii române în Țările de Jos — l-am numit pe Sorin Alexandrescu — a izbutit în ultimii ani să-i învețe la perfecție românește pe studenții săi olandezi de la Amsterdam, punînd astfel premisele viitoarelor traduceri competente din operele scriitorilor noștri. Tot el a întocmit o antologie de poezie românească care s-a bucurat de succes, tot el a atras poeți și actori olandezi de prestigiu în vederea traducerii, prezentării și recitării poeziei românești în cenacluri, la radio și televiziune.

Mărturisesc totuși că, deși „fiară bătrînă", am încercat o stranie tulburare în seara cînd, aflat într-un port necunoscut, cu numai, pierdută-n negura sălii, soția mea care să mă-nțeleagă, urma să citesc, în fața unor ascultători necunoscuți ce vorbeau o limbă necunoscută, mult prea puțin cunoscutele mele stanțe rotite în jurul unei axe prozodice rigide. M-am lăsat în voia limbii, căutînd a le rosti cît mai limpede, cît mai alb. Și limba nu m-a trădat. Aplauzele au venit înainte ca tălmăcirea stihurilor să fie citită de rafinatul poet olandez Rein Bloem (mi s-a spus, „post festum", că modul cum acesta le-a citit a fost excepțional).

Puterea „limbii latine vorbite neîntrerupt" mi-a mai stat o dată alături în cuprinsul festivalului neerlandez. Consacrat, precum am amintit, promovării literaturii scrise în limbi de zonă restrînsă, Festivalul din Rotterdam își propune ca în fiece an să scoată în evidență poezia unui popor mic, altădată sau încă asuprit. Chilienii, welșii, sudafricanii, celebrați anterior, au fost urmați, cu prilejul prezentei ediții, de către catalani.

În cinstea poetului Agusti Bartra, toți participanții la Festival au tradus în limba lor aceleași trei poezii ale catalanului. Versurile traduse în românește s-au apropiat ca sonoritate atît de mult de stihurile în catalană, încît originea comună a celor două limbi a fost cu deosebire aplaudată.

Toate acestea și încă alte plăcute clipe și întîmplări (identificarea peisajului lui Vermeer cu Delftul real, cîntărirea, chiar la fața locului, a greutății turbanelor rembrandtiene, pătrunderea prin imaginară efracție în taina interioarelor lui Pieter de Hoch), au îmbibat cu regret clipa de noapte tîrzie a despărțirii cînd ne-am luat un sentimental rămas bun în prelunga librărie a complexului cultural „De Doelen" prevăzută cu mici baruri diseminate printre cărți. Mai păstrez cîteva cartonașe verzi nefolosite, datorită plecării iuți către Amsterdam, pe care stă scris **Free Drink.** O ciudată analogie între libertate și egalitate : cu un țichet erai liber să consumi un pahar de licoare, de la pepsi la Martell, de la limonadă la White Horse.

Datorită iuțelii (cu toții, inclusiv ospitalierul poet care ne invitase în mașina lui, se pregăteau să părăsească Rotterdamul) am uitat o valiză în salonul Hotelului Central, pe noptierele căruia stau mereu două cărțulii : psalmii și o monografie despre Calvin. A doua zi am revenit pentru a recupera geamantanul. Era duminică, orele nouă seara. Pe străzile pustii, învelite-ntr-un amurg violaceu, răsunau clopotele înflorate ale ceasului primăriei ce bateau ora preț de zece minute. Am trecut, în drum spre gară, prin necuprinsele pășenjenișuri de vitrine repetate pînă-n preajma edificiului ultramodern al complexului „De Doelen", prevăzut, paradoxal, în față cu o pajiște înțărcuită pe care pasc întruna căprioare. Zăcea lucitor, ferecat și mut.

Din trenul spre Amsterdam (care pleacă din sfert în sfert de oră) am privit pentru ultima oară cum se aprindeau lumini multicolore în faimoasele orașe de pe parcurs : Delft, Haga, Leyda, Haarlem.

Leonid Dimov

Rein Bloem

(n. la Amsterdam în 1932)

Timpul

Cumplită lovitură dată timpului
și, la naiba — iar o ia la fugă,
capul ni-i doar dor de ducă.

Tot tălmăcind nebunește, noi —
pitici pe umeri de giganți,
ne folosim, mereu, de-nțelepciune.

Ce-ntîlnim în drum : un cîntecel
cîntînd despre dragostea omului :
el l-a scris, el ne-a-nvățat a gîndi.

Mîinile-i n-au prins a săpa,
s-a-ntors la meșteșugu-i :
leatul limbii.

E, deci, și nu e — Genitori
ai unei moarte autorități — în acest ev
ne mai naștem o dată.

Hugo Claus

(n. la Brugge în 1929)

Un om mîniat

Nu-i casă atît de neagră
Încît să n-o pot locui
Să nu-i pot alinta pereții cu palmele
Nu-i dimineață atît de albă
Încît să nu mă pot trezi în ea
Ca-n mormînt

Viețuiesc astfel și mă trezesc în această casă
La răscrucea dintre noapte și zi

Și cutreier cîmpurile filamentelor nervoase
Și-ating cu unghiile lor
De cum se-apropie corp lepădat și omis

Vrăjind caste cuvinte
Precum : ploaie și vînt măr și pîine
Aspru și mohorît sînge și femeie

Gerrit Krol

(n. la Groningen în 1934)

Londra

Lucrul cel mai drăguț din Londra
sau din Anglia e
că acolo dai de inși care
vorbesc englezește și — fapt, desigur,
cam greu de explicat —
aparțin, n-aș spune unei mai de sus,
ba, s-ar putea socoti (în Țările de Jos) mai de sus
specii, în orice caz diferite,
dar acolo, la Londra,
oamenii sînt asemeni ție ori mie,
asemeni deci acelui nu mai știu care sir
ce, deoarece asta-i era slujba,
ședea, vînzînd piepteni.

Cees Nooteboom

(n. la Haga în 1933)

Nimeni

Nevăzutul avea din ce în ce mai multe nume,
Orbul mereu mai multă putere !
Cum mai rătăcea țipînd la ecoul său !

Ce răspundea cu țipătul pescărușilor.
Acum, caută aceeași statuie
printre borne și distanțe.

Sunete se întind spre malul celălalt
Iar acolo stă cineva.

Nimic nu capătă formă. Ziarele se topesc,
Pozele pier. Piatra-i din ceară,
scrisul — cenușă, timpul se cuprinde pe sine
și repetă aparența

pîn' ce trăirea-i devine oglindă
în care se pierde și renaște
dar în care nimeni nu se-oglindește
căci nimeni nu se poate vedea pe sine.

■ Poeți olandezi participanți la **Poetry International** (Rotterdam, 1978), în traducerea **Ilenei** și a lui **Leonid Dimov.**

„România literară"

Săptămînal de literatură și artă editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România

Director GEORGE IVAȘCU

REDACȚIA : București, Piața Scînteii nr 1, poarta B2-B3. Telefon : 17 60 10. ADMINISTRAȚIA : Calea Victoriei 115. Telefon : 50 74 96. ABONAMENTE : 3 luni — 26 lei ; 6 luni — 52 lei ; 1 an — 104 lei. Tiparul : Combinatul Poligrafic „CASA SCÎNTEII".

2 lei